

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
İSLAM HUKUKU BİLİM DALI

İSLAM HUKUKU VE TIPTA KADINLARA

ÖZEL HALLER

Yüksek Lisans Tezi

KEVSER BULUT

İstanbul, 2020

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
İSLAM HUKUKU BİLİM DALI

İSLAM HUKUKU VE TIPTA KADINLARA

ÖZEL HALLER

Yüksek Lisans Tezi

KEVSER BULUT

Danışman: Doç. Dr. MÜNTEHA MAŞALI

İstanbul, 2020

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ

TEZ ONAY BELGESİ

TEMEL İSLAM BİLİMLERİ Anabilim Dalı İSLAM HUKUKU Bilim Dalı TEZLİ
YÜKSEK LİSANS öğrencisi KEVSER BULUT'nın İSLAM HUKUKU VE TIPTA
KADINLARA ÖZEL HALLER adlı tez çalışması, Enstitümüz Yönetim Kurulunun 9.01.2020
tarih ve 2020-1/25 sayılı kararıyla oluşturulan jüri tarafından oy birliği / oy çokluğu ile Yüksek
Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Tez Savunma Tarihi .....04/10/2020.....

Öğretim Üyesi Adı Soyadı

İmzası

	Öğretim Üyesi Adı Soyadı	İmzası
1.	Tez Danışmanı Doç. Dr. MÜNTEHA MAŞALI	
2.	Jüri Üyesi Prof. Dr. KEMAL YILDIZ	
3.	Jüri Üyesi Doç. Dr. NECMETTİN KIZILKAYA	

GENEL BİLGİLER

Adı ve Soyadı: Kevser Bulut

Anabilim Dalı: Temel İslam Bilimleri

Bilim Dalı: İslam Hukuku

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Münteha Maşalı

Tez Türü ve Tarihi: Yüksek Lisans Tezi-2020

Anahtar Kelimeler: Mezhepler, hayız, tıp, fıkıh.

ÖZET

İSLAM HUKUKU ve TIPTA KADINLARA ÖZEL HALLER

İslam hukuku ve tıp alanında kadınlara ait özel halleri ele alan bu çalışmada konu ile ilgili olarak mezheplerin içtihatları ve günümüzdeki tıp verileri mümkün olduğunca mukayese edilmiştir. Günden güne yenilik arz eden tıbbın, bu hususta geldiği noktada hangi görüşlerin daha fazla kabul göreceği konusunda gerekçeler bulunmaya çalışılmıştır. İslam hukukunda ise hakkında yalnızca bir âyet-i kerime ve birkaç hadis-i şerif olan bu konuda verilen fetvalar da genellikle tecrübe ve akıl yürütmeye dayalıdır. Dolayısıyla kadınların biyolojik yapılarına göre değişiklik arz eden bu konunun dini temelleri tespit edilmeye çalışılmıştır.

GENERAL KNOWLEDGE

Name and Surname: Kevser Bulut

Main Department: Basic Islamic Sciences

Department: Islamic Law

Supervisor: Doç. Dr. Münteha Maşalı

Degree Awarded and Date: Master- 2020

Key Words: Schools of Islamic law, hayd, medicine, fiqh.

ABSTRACT

SPECIAL ISSUES FOR WOMEN IN ISLAMIC LAW AND MEDICINE

In this study, which deals with the special cases of women in the field of Islamic law and medicine, the jurisprudence of the sects and current medical data have been compared as much as possible. At the point where medicine, which is innovating day by day, comes to this point, it has been tried to find reasons for which views will be accepted more. In Islamic law, fatwas given on this subject, which is only a verse and a few hadiths, are generally based on experience and reasoning. Therefore, the religious basis of this subject, which is based on a very limited number of sources and varies according to the biological structures of women, was tried to be determined.

ÖNSÖZ

Kadınlara ilgili özel durumlar biyolojik olay niteliğinde olup tıp ilminin konusunu teşkil etmekle birlikte fıkhîda da namaz, oruç, hac gibi ibâdetler; boşanma ve ölüm iddetlerinin belirlenmesi gibi hukuki sonuçlar üzerinde doğrudan etkilidir. Dolayısıyla bu hususların hem kadınları hem de onların eşlerini ve geniş perspektifte toplumu ilgilendiren yönleri itibarıyla önem arz ettiği söylenebilir.

İslam âlimleri de görüş birliği ile hanımlara ait özel halleri bilmenin bütün kadınlara ve onların eğitiminden sorumlu kişilere farz olduğunu kabul etmektedir. Bu çalışmada da kadınlara ait özel durumların mahiyetinin daha iyi anlaşılması amacıyla ahkâmından ziyade tıbbî ve fikhî boyutu mukayeseli olarak ele alınmaktadır. Tıbbî yeniliklerin arttığı günümüzde kadınlara dair özel haller konusunda ulaşılan sonuçlar ile fikhî ekollerinin bu konudaki görüşlerini karşılaştırmak suretiyle çağdaş tıp verilerine göre hangi içtihatların daha isabetli olduğuna yönelik gerekçeler tespit edilmeye çalışılmıştır.

Bu vesile ile eğitim hayatım boyunca ve tez yazma sürecinde desteklerini esirgemeyen değerli anneme, babama, kardeşlerime, kıymetli eşim Müslüm Bulut'a ve saygıdeğer ablam Ebru Bulut'a teşekkür ederim. Tıp ilminde hayız konusuna bizleri aydınlatan sağlıkçılara, özellikle Jinekolog Dr. Saliha Eroğlu'na, Jinekolog Dr. Gülhan Cengiz'e ve Jinekolog Dr. Rabia Yılmaz'a teşekkür etmeyi bir borç bilirim. Hassaten bu çalışmaya katkılarını esirgemeyen kıymetli Hocalarım Prof.Dr. Faruk Beşer'e, Prof.Dr. Kemal Yıldız'a ve Doç.Dr. Münteha Maşalı'ya şükranlarımı sunarım.

Kevser Bulut

İstanbul 2020

İçindekiler

KISALTMALAR.....	v
GİRİŞ.....	1
I. KONUNUN ÖNEMİ.....	1
II. KONUNUN AMACI ve SINIRLANDIRILMASI.....	2
III. KONUYLA İLGİLİ KAYNAKLARIN DEĞERLENDİRİLMESİ.....	3
KADINLARA ÖZEL HALLERLE İLGİLİ KAVRAMLAR ve MAHİYETLERİ	6
1. FIKHÎ KAVRAMLAR ve MAHİYETLERİ	6
1.1. Kavramların Sözlük Anlamları.....	6
1.2. Kavramların İstilahi Anlamları.....	8
1.3. Fıkıh İlminde Hayzın Mahiyeti	14
2. TIBBİ KAVRAMLAR VE MAHİYETLERİ	28
2.1. Tıp İlminde Kullanılan Kavramlar.....	28
2.2. Tıp İlminde Hayzın Mahiyeti.....	30
HAYZIN BAŞLAMASI.....	38
1. Fıkıh İlmine Göre Hayzın Başlaması.....	38
1.1. Kan ve Temizliğin Her İkisi de Fâsid Olursa	39
1.2. Fâsid Kan, Sahih Temizlik Görürse.....	39
1.3. Sahih Kan, Fâsid Temizlik Görürse.....	40
1.4. Sahih Kan, Görünüşte Sahih Olan Temizlik Görürse	40
2. Tıp İlmine Göre Hayzın Başlaması	42
HAYZIN YERLEŞMESİ.....	46
1. Fıkıh İlmine Göre Hayzın Yerleşmesi	46
1.1. Mübtedie’de (İlk Defa Âdet Gören Kız) Hayzın Yerleşmesi	46
1.2. Mu’tâdenin Değişik Kanamalar Görmesi Hâlinde Yerleşik Âdetinin Tesbiti.....	47
2. Tıp İlmine Göre Hayzın Yerleşmesi.....	50
HAYZIN İNTİKALİ.....	53
1. Fıkıh İlmine Göre Hayzın İntikali.....	53
2. Tıp İlmine Göre Hayzın İntikali	58
2.1. Organik Nedenli Kanamalar	59
2.2. Disfonksiyonel Kanamalar	59

HAYIZ İÇERİSİNDE GÖRÜLEN ARA TEMİZLİKLER.....	62
HAYZIN SONA ERMESİ	66
1. Fıkıh İlmine Göre Hayzın Sona Ermesi.....	66
2. Tıp İlmine Göre Hayzın Sona Ermesi	69
SONUÇ.....	71
BİBLİYOGRAFYA.....	73

KISALTMALAR

- a.e. : Aynı eser
- a.g.e. : Adı geçen eser
- a.mlf. : Aynı müellif
- b. : Bin, ibn
- bkz. : Bakınız
- bs. : Basım, baskı,
- c. : Cilt
- DİA : Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
- h. : Hicrî
- Hz. : Hazreti
- m. : Milâdî
- nşr. : Neşreden (tahkik eden)
- ö. : Ölümü, ölüm tarihi
- s. : Sayfa
- sy. : Sayı
- ts. : Tarihsiz
- y. : Yıl

GİRİŞ

I. KONUNUN ÖNEMİ

Allah (c.c) her şeyi çift yaratmıştır. Yalnızca O'nun zatı tektir. O'nun dışında tüm varlıklar tek başına noksan olup kendisi gibi eksik olan bir başka yarım ile birleşerek tam olmaya muhtaçtır. Kadın ve erkek olarak çift yaratılmış insanda da neslinin devam etmesi için bir takım fiziksel özellikler mevcuttur. Bu çerçevede neslin devamını sağlamak amacıyla kadına doğurma yetisi verilmiştir.

Doğumun gerçekleşmesi ise hem beynin hem de genital sistemin doğru çalışmasına bağlıdır. Sağlıklı kadınlarda genellikle her ay bir yumurta yumurtalıklardan atılır. Yumurtanın döllene ihtimaline binaen rahmin iç tabakasında (endometrium) kalınlaşma meydana gelir. Bu sayede şâyet gelişimini tamamlamış olan yumurta, erkek sperm hücresi ile karşılaşır ve döllenir. Döllenme gerçekleşmezse bu tabaka kanama olarak dökülür ve hayız/âdet kanaması denilen hadise meydana gelir. Döllenmiş yumurta rahme tutunana kadar bu durum her ay devam eder. Kadın hamile iken bu tabaka çocuğa bir nevi yatak görevi gördüğü için genellikle kanama meydana gelmez.

Âdet kanaması ergenlik sonrası kadınların her ay yaşadığı bir durumdur. Müslüman hanımların ise özel hallerinde nasıl hareket etmeleri gerektiğini bilmesi farz telakki edilmektedir. Bu farz sadece hanımlara değil, onların babaları ve evli hanımların beylerini de içine almaktadır ki İslam âlimleri de bu konuda aynı kanaattedir.¹ Dolayısıyla özel haller her ne kadar biyolojik bir olay niteliği taşısa da Fıkıh ilminde namaz, oruç, hac gibi ibâdetler; boşanma ve ölüm iddetlerinin belirlenmesi gibi hukuki sonuçlar üzerinde doğrudan etkilidir. Ayrıca eşler arasındaki ilişkiye kısıtlama getirilmesi ve mescitlere girilmemesi şeklinde sosyal etkileri de vardır. Bu sebeple konu öncelikle kadınları ilgilendirmekle beraber onların eşlerini ve geniş perspektifte toplumu ilgilendiren bir durum arz eder.

¹ Kemal Yıldız, *Hanımların Özel Halleri*, İstanbul: Semerkand, 2015, s. 5-6.

Kadınların özel halleri konusunda naslarda yer alan bilgiler ise oldukça sınırlıdır. Hakkında yalnızca bir âyet-i kerime² ve birkaç hadis-i şerif olan bu konuda ortaya konulan görüşler genellikle akıl yürütmeye dayalıdır. Dolayısıyla kadınların biyolojik yapılarına göre değişiklik arz eden bu konuda daha çok tecrübeye dayalı hükümler verilmek durumunda kalınmıştır. Mezheplerde görülen içtihat farklılıklarının temel sebebinin de bu durum olduğu söylenebilir. Farklı zaman ve coğrafyalarda yaşayan âlimler içinde buldukları şartları değerlendirerek hayız konusunda kadınların soru(n)larına çözümler aramıştır. Günümüzde tıbbî gelişmelerin ilerlemesiyle ve birtakım yeni meselelerin gündeme gelmesiyle de konunun tekrar ele alınması kanaatimizce zorunlu hale gelmiştir.

II. KONUNUN AMACI ve SINIRLANDIRILMASI

Tıbbî yeniliklerin arttığı günümüzde kadınlara dair özel haller konusunda ulaşılan sonuçlar ile fıkıh ekollerinin bu konudaki görüşlerini karşılaştırmak suretiyle çağdaş tıp verilerine göre hangi içtihatların daha isabetli olduğuna yönelik gerekçeler tespit etme gayreti bu çalışmanın ana gayesini teşkil etmektedir. Nitekim müçtehit âlimlerin görüşlerini gerek kendi dönemlerindeki tıbbî bilgilerden faydalanarak gerekse buldukları coğrafyadaki hanımların tecrübelerine bakarak ortaya koydukları görülmektedir. Örneğin İbn Rüşd (v. 595/1198) *Bidâyetü'l- Müctehid* adlı eserinde Bukrat (Hipokrat), Calinus (Galinos) ve diğer tabiplere göre hamile bir kadının hayız görmesinin mümkün olduğu bilgisini aktarmaktadır.³

Tıbbın bugün geldiği noktada ise halen hanımlarla ilgili özel hallere dair son sözün söylenmediği belirtilmektedir. Nitekim tıp doktorları da “Kanama mekanizması tam çözülmüş değildir.” demektedir.⁴ Bu çalışmada da konu ile ilgili tıbbi veriler bu gerçek göz önünde bulundurularak ele alınmaktadır. Fıkıh alanında ise daha ziyade hayız, istihâze ve nifâs halleri yapısal olarak incelenmiş, mahiyetleri ortaya konulmaya çalışılmış, farz olan bu ilmin elde edilmesine katkıda bulunulmak istenmiştir. Özel hallerinde kadınları

² Bakara 2/222.

³ Ebû'l-Velîd Muhammed b. Ahmed b. Muhammed b.Rüşd, el-Kurtubî, *Bidâyetü'l-müctehid ve nihâyetü'l-muktesid*, Kahire 1425/2004, I, 59.

⁴ Kazım Arısan, *Kadın Hastalıkları (Jinekoloji)*, 3.bs., İstanbul: Çeltüt Matbaacılık, 1991, s. 99.

ilgilendiren ahkâm –gerekli görülen birkaç örnek dışında- konunun kapsamı dışında tutulmuştur.

III. KONUYLA İLGİLİ KAYNAKLARIN DEĞERLENDİRİLMESİ

Çalışma çerçevesinde tıp alanındaki jinekoloji kitapları, fıkhîta ise özellikle dört mezhebin temel eserlerinin konu ile ilgili bölümleri incelenmiştir. Fıkıhın en temel hüküm kaynağı olan Kur'an-ı Kerim'de konunun mahiyetiyle alakalı olarak “ezâ” tabirinin kullanılmasının dışında vazedilen diğer hükümler genel olarak kadınların özel hallerinin doğurduğu sonuçlara yöneliktir.⁵

Ayrıca meselenin sünnetteki dayanakları da tespiti için çalışılmış ve “Kütüb-ü Sitte” esas alınarak gerekli durumlarda diğer hadis kaynaklarına da başvurulmuştur. Nitekim hadis kitaplarında hayızın tanımı ve mahiyeti, hayız süresinin alt ve üst sınırı, hayız gören kadının dinî muafiyet ve yükümlülükleri, bu kadınlarla ailevî, beşerî ve sosyal ilişkiler noktasında gerek Hz. Peygamber'in gerekse hanımlarının izahları yer almaktadır. Fıkıh literatüründeki kadınların özel halleri ile ilgili olarak yer alan bilgi ve hükümlerin ana hatları itibariyle Resûl-i Ekrem döneminden devralınan sözlü ve fiilî sünnete dayandığı, ancak bunun fakihler tarafından kendi dönemlerindeki bilgi birikimi ve müşahedelerin de katkısıyla zenginleştirildiği ve birçok ayrıntı üzerinde fikir yürütüldüğü söylenebilir. Bu gelişmeler sonucunda hayız konusu, fıkıh literatürünün ibâdetlere giriş mahiyetindeki birinci kitabı olan “tahâret” bölümünde ayrı bir başlık altında incelenmiş, bu husustaki temel fikhî hükümler her müslümanın bilmesi gereken ilmihal bilgileri arasında yer almıştır.⁶ İstihâze ise “Tahâret” başlığı altındaki müşkil niteliği taşıyan konulardan addedilmiştir.⁷

Bu noktada belirtmek gerekir ki fıkıh literatüründe kadınların özel hallerine ilk dönemlerden itibaren yer verilmiş olmakla birlikte ilim adamlarının konuya verdikleri önem derecesi farklılık arz etmiştir. Nitekim Hanefî alimlerinden İmam Muhammed'in (ö. 189/805) *el-Asl* isimli eserinde “Kitâbu'l-

⁵ Kur'an-ı Kerim'de hayızın bir nevi sıkıntı ve rahatsızlık hali olduğu, bu dönemde kadınlarla cinsî münasebetten uzak durulması gerektiği (el-Bakara 2/222), boşanmış kadınların üç hayız veya temizlik süresi iddet bekleyeceği (el-Bakara 2/228), hayızdan kesilen veya henüz hayız görmemiş kadınların iddetinin ise üç ay olduğu (et-Talâk 65/4) belirtilmektedir: Yunus Vehbi Yavuz, “Hayız”, *DİA*, İstanbul 1998, XVII, 51.

⁶ Yavuz, “Hayız”, *DİA*, XVII, 51.

⁷ İbn Teymiyye, Ebu'l-Abbâs Takiyyuddîn Ahmed b. Abdilhalîm el-Harrânî, *Mecmû'u'l-fetâvâ-İbn Teymiyye*, nşr. Abdurrahman b. Muhammed b. Kâsım, Medîne, 1416/1995, s. 22.

hayz” adında müstakil bir bölüm yer almaktadır. Serahsî’nin (ö. 483/1090 [?]) bu eserin şerhi olan *el-Mebsût* isimli eserinin “Kitâbu’l-hayz” bölümünde de âdetâ bir kitap hacminde bilgi bulunmaktadır. Birgivî’nin (ö. 981/1573) yazmış olduğu “Zuhrü’l-müteehhilîn ve’n-nisâ’ fî ta’rîfi’l-athâr ve’d-dimâ’” isimli risaleyi İbn Âbidîn (ö. 1252/1836) *Menhelü’l vâridîn* adlı eserinde geniş bir şekilde şerh etmiştir.⁸

Günümüze geldiğinde kadınlara özel haller konusunu müstakil olarak ele alan birçok kitap ve tez ile karşılaşılmaktadır. Bu meyanda Cemal Ögüt’ün *Kadın İlmihali* adlı eseri zikre değerlidir. Kemal Yıldız’ın *Hanımların Özel Halleri* isimli kitabı bir ilmihal çalışması niteliğinde olup hem tıbbi verileri dikkate almakta hem de hayız, istihâze ve nifâs konularına dair muhtasar bilgiler içermektedir. Faruk Beşer’in *Hanımlara Özel İlmihal* isimli çalışması da tıbbi verileri dikkate alması bakımından tez konusunu ele alma noktasında bize ışık tutmaktadır. Dilaver Selvi de *Kadın ve Aile İlmihali* isimli eserinde kadının sosyal hayatını ilgilendiren konuları çok iyi işlemiş, ayrıca kadınlarla ilgili özel durumlara temas etmiştir. Ancak bu çalışmalar kadınlara özel halleri içermesinin yanısıra iman bölümü gibi klasik ilmihal kitaplarında rastlanan bölümleri de ihtiva etmektedir.

Bu çerçevede Hayreddin Karaman’ın da içinde yer aldığı bir heyet tarafından hazırlanan ve İSAM Yayınları’ndan çıkan *İlmihal* kitabında da bu konuya yer verilmiştir. Bir tıp doktoru olan Ali Kemal Belviranlı’nın *İslam Prensipleri* adlı eserinde de bazı faydalı tıbbi bilgiler bulunmakla birlikte mesele Hanefî mezhebi içtihatları çerçevesinde özetle ele alınmıştır. Tıp doktoru olan Zeki Önal’ın *Evlilik ve Mahremiyetleri* isimli çalışması jinekoloji kitaplarından sonra tıbbi veriler açısından tezimize katkısı bulunan eserlerdendir. Sevim Asımgil’in *Kadın Olmak Kolay Değil* isimli ilmihal çalışması ise bir tıp doktorunun kaleminden çıkmış olmasına rağmen çok sade bir dil kullanılmış olması hasebiyle tıbbi bilgileri anlama ve aktarmamızı kolaylaştırmıştır.

⁸ Yıldız, *Hanımların Özel Halleri*, s. 5-6; Ayrıca 979/1571-72 yılında kaleme alınan bu risâle üzerinde bizzat müellifin *Zâdü’l-mütezevvicîn* adlı şerhi yanında İshak b. Hasan ez-Zencânî’nin de bir şerhi vardır: Emrullah Yüksel, “Birgivi”, *DİA*, İstanbul 1992, VI, 193-194.

Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde "Kadınlara Özel Hallerle İlgili Hükümlerin İslam Hukuku Açısından Değerlendirilmesi" adında Gülsüm Soydan'ın hazırlamış olduğu yüksek lisans tezinde de bu konu işlenmiştir. Ne var ki Soydan'ın çalışmasının amacı klasik fıkıh kitaplarını eleştirel bir gözle okuyarak günümüzde kadınların ibâdet ve sosyal hayatlarını ilgilendiren hususlarda yeni hükümlere ulaşmaktır. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde "Kadının Özel Hallerinde İbâdeti" isimli yüksek lisans tezini hazırlayan Sümeyye Turan'ın çalışması da bir nevi Gülsüm Soydan'ın tezine yapılmış bir antitez gibidir. Turan tezinde "hakkında nas bulunan konularda içtihadı yer olmadığı" şeklindeki temel kaideye dayanarak Soydan'ın kadınların özel hallerinde oruç tutabileceği gibi bazı iddialarının kabul edilemeyeceğini savunmaktadır. Bu tezin ilgi alanını ise kadınlarla ilgili özel hallerin doğurduğu hükümler değil bu hallerin mahiyeti oluşturmaktadır.

Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'ne bağlı olarak yaptığı "İslam Fıkıhında İbâdetlerde Kadına Tanınan Muâfiyetler" isimli yüksek lisans tezinde Gülsüm Yakar, hayız konusuna çok az değinmiş olmakla birlikte -tezin isminden de anlaşılacağı üzere- özellikle bu dönemde ve sair zamanda kadınlara tanınan muâfiyetler üzerinde durmuştur. Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde Ayşe Ayaz'ın hazırlamış olduğu "Kadınların Özel Hallerinde Yapabilecekleri ve Yapamayacakları İbâdetler" isimli yüksek lisans çalışması da kadınların hayız ve nifâs hallerindeki ibâdet hayatlarına değinmektedir.

KADINLARA ÖZEL HALLERLE İLGİLİ KAVRAMLAR ve MAHİYETLERİ

1. FIKHÎ KAVRAMLAR ve MAHİYETLERİ

1.1. Kavramların Sözlük Anlamları

Dilciler kadının kanının mûtaad vaktinde gelmesini ifade etmek üzere genellikle “hayız” kelimesini kullanmaktadır.⁹ Sözlükte hayız(الحیض), “حاض” fiilinin mastarı olarak kullanılıp genel olarak kan, sıvı vb. çıkması ve akması demektir. Tams (الطَّمْتُ), ark (العَرَكُ), hark (الْحَرَقُ), ikbar (الإِكْبَارُ), i'sar (الإِغْصَارُ) kelimeleri de bazı nuanslar olmakla beraber aynı manaya gelmektedir.¹⁰ Nitekim“tavşandan kan aktı” anlamına gelmek üzere “hâzeti'l- erneb”;¹¹ sakız ağacından kırmızımsı reçine çıktığında “hâzeti’ş- şecere” denir. İçinden su akan vadi hakkında da “hâze'l-vâdî” denilir.¹²

Kadının mûtaad vaktinde kan gelmesi de “حَاضَتْ الْمَرْأَةُ حَيْضًا” yani “kadın hayız gördü” şeklinde ifade edilir ve âdet gören kadına “حَائِضٌ وَحَائِضَةٌ” denilir ki çoğulu “حَوَائِضٌ وَحَيْضٌ” şeklindedir.¹³ Hayız kadınlarla ilgili doğuştan gelen bir şeydir ve malum bir rutini olan yapı olarak da tanımlanmıştır.¹⁴ Hayız için âdet kanaması denilmesi belli bir zaman döngüsü içerisinde devam etmesi itibariyledir. Nitekim hayız, ergenliğe girdikten sonra kadının rahmi tarafından salınan kanın belli vakitlerde akmasıdır. Kanın zamanı dışında akması ise

⁹ Ebû'l-Muzaffer Yahyâ Muhammed b. Hubeyre eş-Şeybânî, *İhtilâfu'l-e'immeti'l-'Ulemâ'*, (nşr. es-Seyyid Yûsuf Ahmed), Beyrût, 1423/2002,I, 71.

¹⁰ Ayrıntılı bilgi için bkz: Ebû'l-Hasan Alî b. Muhammed b. Habîb el-Mâverdî el-Basrî, *Kitâbu'l-Hâvi'l-kebîr*, Beyrut: Daru'l- Fikr, ts., I, 754.

¹¹ Hayzın “çıkan kan” anlamı esas alındığında yarasa, tavşan, sırtlan gibi memelilerin de hayız gördüğü söylenebilir. Ancak onların akıntıları kadınların hayız hali olarak ifade edilen fihhi meseleden tabiatıyla farklıdır: Cemal Ögüt, *Kadın İlmihali*, İstanbul: Ak-ün, 1947, s.35.

¹² Ebû Bekr Şemsüleimme Muhammed b. Ahmed b. Sehles-Serahsî, *el-Mebsût*, Beyrut 1989/1409, III, 147; Ebû'l-Fazl Muhammed b. Mükerrrem b. Ali İbn Manzûr el-İfrikî el-Mısırî, *Lisânu'l Arab*, Beyrut: Daru'l- Sâdır, ts., VII, 142; Muhammed Pir Ali Birgivî, *Zuhru'l- müteehhilin ve'n- nisâ' fi ta'rîfi'l- ethâr ve'd-dimâ'*, (İbn Abidin, *Menhelü'l vâridin* ile birlikte), (tah: Hidaye Hartford ve Eşref Münip), Dimeşk: Dâru'l- Fikr, 2005, s. 119.

¹³ Ebû'l-Feth Nâsir b. Abdusseyyid eb'l-Mekârim b. Alî Burhânu'd-Dîn el-Mutarriżî, *el-Muğrib fi tertibi'l-mu'reb*, yy. ts., s. 135.

¹⁴ İbn Abdilberr, Ebu Amr Yusuf b. Abdullah b. Muhammed b. Âsım en-Nemerî, *et-Temhîd li mâ fi'l-Muvatta' mine'l-meânî ve'l-esânîd*, nşr. Mustafâ b. Ahmed, Muhammed Abdulkebir el-Bekrî, Mağrib 1387/1967, XVI, 67.

“الإِسْتِحَاضَةُ” olarak ifade edilmiştir.¹⁵ İstihâze kelimesi “hayd” kökünden istif’âl babında bir mastar olup dilcilere göre hayız niteliğinde olmayan kandır. “أَسْتَحِيضَتْ” ifadesi de “Kadının âdet günlerinden sonra kanaması devam etti.” demektir. Böyle kadına mef’ûl kalıbında “müstehâza” denilir.¹⁶

Hayız yerine النِّفَاس kavramının kullanıldığı da vakidir.¹⁷ Nifâs kanı esasen doğum sonrası gelen kanın ismi olmakla birlikte hayız kanı ile aynı kategoride değerlendirilmiş¹⁸ ve “sahih hayız” olarak nitelendirilmiştir.¹⁹ Öte yandan kanın akma zamanı ya da mekanı manasına gelen “مَحِيضٌ” mehîz kavramı ise hem hayız hem de istihâze kanını kapsar.²⁰ Nitekim Bakara Sûresi 222. âyette mehîz kelimesi kullanılmıştır. Bu ifade mastara hamledildiğinde bizzat hayız, isme hamledildiğinde ise hayızın zamanını veya yerini ifade etmektedir.²¹

Sözlükte hapsetmek anlamına gelen *kur*’ ise hem hayız hem de temizlik anlamına gelen müşterek bir kelimedir.²² Dil alimleri de *kur*’ (çoğulu *kurû*’-*akrâ*’) kelimesinin hem temizlik hem de hayız anlamına geldiği noktasında

¹⁵ İbn Abdilberr, *et-Temhîd*, XVI, 75; Ebû Muhammed Abdulğani b. Abdulvâhid el-Makdisî, *Umdetu'l-ahkâm min kelâmi hayri'l-enâm*, (nşr. Mahmûd el-Arnâûd), 2. bs., Beyrût, 1408/1988, s. 49; Ebû İbrahim Muhammed b. İsmail b. Salâh es-San’ânî el-Kehlânî, *Subulu's-selâm*, 4. bs., yy. 1379/1960, I, 63.

¹⁶ Ebû İshâk İbrâhîm b. Alî eş-Şîrâzî, *en-Nuket fi'l-mesâ'ili'l-muhtelef fihâ beyne's-Şâfi'i ve Ebî Hânîfe* (nşr. İmân binti Sa'd et-Tuveyrikî), yy. 1424/1425, I, 137.

¹⁷ Buharî, “Hayz” 4.

¹⁸ Ebû Muhammed Alî b. Ahmed b. Hazm el-Endelûsî, *el-Muhallâ bi'l-âsâr*, Beyrût ts, I, 26, 242; Şîrâzî, *en-Nuket*, I, 182; Ebû'l-Ferec Abdurrahmân b. Alî b. el-Cevzî, *Ahkâmu'n-nisâ'*, (nşr. Zeyyâd Hamdân), yy. 1409/1989, I, 44; Ebû Abdullâh Muhammed b. Yûsuf el-Abderî el-Mevvâk el-Mâlikî, *et-Tâc ve'l-iklîl li Muhtasari Halîl*, yy. 1416/1994, I, 544; Muhammed b. Ahmed el-Hatîb, eş-Şîrbînî, *Muğni'l-muhtâc ilâ mâ rifeti me'ânî elfâzi'l-minhâc*, Beyrut: Daru'l-Fikr, ts, I, 212.

¹⁹ Ebû'l-Hasan İbnu'l-Kattân Alî b. Muhammed b. Abdulmelik el-Kitâmî el-Himyerî el-Fâsî, *el-İknâ' fi mesâ'ili'l-icmâ'*, (nşr. Hasen Fevzî es-Sa'îdî), yy. 1424/2004, I, 107.

²⁰ Ebû Bekr Muhammed b. İbrâhîm b. Munzir en-Nisâbüfî, *el-Evsat fi's-sunen ve'l-icmâ' ve'l-ihtilâf*, (nşr. Ebû Hammâd Sağîr Ahmed b. Muhammed Hanîf), Riyad 1405/1985, I, 192; Ebû'l-Hasan Alî b. Muhammed b. Habîb el-Basrî el-Mâverdî, *Kitâbu'l-Hâvi'l-kebîr*, Beyrut: Daru'l-Fikr, ts., I, 757; Ebû't-Tayyib Muhammed Sıddîk Hân b. Hasan el-Huseynî el-Buhârî el-Kannûcî, *Husnu'l-usve bi mâ sebete mine'l-lâhi ve Rasûlihi fi'n-nisve*, (nşr. Mustafâ el-Hin, Muhyiddîn Mestû), 2. bs., Beyrût, 1401/1981, s. 28; Yıldız, *Hanımların Özel Halleri*, s. 15.

²¹ Muhammed b. Abdullâh b. Ebû Bekr b. el-Arabî, el-İşbîlî el-Mâlikî, *Ahkâmu'l-Kur'an*, Beyrût 1424/2003, I, 22, 234; Râzî, Ebu Abdullah Muhammed b. Umer b. el-Hasan et-Teymi, *Mefâtihu'l-gayb*, Beyrut 1420H., VI, 418; Kurtubî, Ebû Abdullâh Muhammed b. Ahmed b. Ebî Bekr, *el-Câmi' li ahkâmi'l-Kur'an*, (nşr. Ahmed el-Berdûnî-İbrahim Etfeyyîş), Kahire 1384/1964, III, 86; Muhammed b. Yûsuf b. Alî b. Yûsuf b. Hayyân Esîru'ddîn el-Endelûsî, *el-Bahru'l-muhîtt-efsîr*, nşr. Sıdkî Muhammed Cemîl, Beyrût, 1420, s. 422.

²² San'ânî, *Subulu's-selâm*, II, 299; Şevkânî, Muhammed b. Alî b. Muhammed el-Yemenî, *Fethu'l-kadîr*, Dimeşk 1414H., s. 270; Ebû't-Tayyib Muhammed Sıddîk Hân b. Hasan el-Huseynî el-Buhârî el-Kannûcî, *er-Ravdatu'n-nediyye*, (nşr. Muhammed Nâsiruddîn el-Albânî), Kâhire, 1423/2003, II, 69.

hemfikiridir.²³ Bazı dilciler hayız anlamının hakikat, temizlik anlamının ise mecaz ifade ettiği görüşündedir.²⁴ Fıkıhta kur' kelimesine hayız şeklinde anlam verenler de bulunmaktadır. Nitekim Ebû Hanîfe'ye (ö. 150/767) göre kur' hayızı, İmâm Mâlik'e (ö. 179/795) ve İmâm-ı Şâfiî'ye (ö. 204/820) göre temizlik dönemini ifade eder.²⁵ Kurû' lafzının hayız değil de temizlik anlamına geldiği görüşünün delili çerçevesinde Hz. Âişe'nin "Kurû' hayız değil, tuhurdur." dediği rivâyet edilir.²⁶

1.2.Kavramların İstilahi Anlamları

Fıkıh literatüründe kadınlara ait haller genellikle "tahâret" bölümü çerçevesinde "hayd", "istihâda" ve "nifâs" başlıkları altında ele alınmaktadır. Hayd/hayız kavramının ıstılahta birçok tanımı ile karşılaşılmaktadır ki bunların aynı hakikati farklı yönlerden ifade ettiği söylenebilir. Söz gelimi Ezherî (ö. 370/980) ve Herevî'ye (ö. 829/1426) göre hayız "Ergenliğe girmenin akabinde kadının kanının rahminden malum vakitlerde akmasıdır."²⁷ Şevkânî (ö. 1250/1834) ise hayızı şu şekilde tanımlar: "Hayız rahimden özel bir vakit içerisinde çıkan kandır."

Hanefî ıstilahında hayız, doğum sonrası olmaksızın kadının doğum yaptığı ve cinsel ilişkiye girdiği yerden belli bir süre ve miktarda gelen kanın ismidir.²⁸ İmam Birgivî de hayızı "Rahimden sadır olan ve fercden çıkan kandır; velev ki hükmen olsun." şeklinde tanımlamaktadır.²⁹ Birgivî'nin kitabına şerh yazan İbn Âbidîn (ö.1252/1836) "velev ki hükmen olsun" ibaresini hayız içinde görülen kısa süreli temizliklerin de hayızdan sayılması gerektiği şeklinde yorumlayarak "Zikri geçen kan sebebiyle oruç, mescitlere girmek ve taharet

²³ İbnu'l-Kattân, *el-İknâ'*, II, 49; Ebû Zekeriyâ Muhyiddîn Yahyâ b. Şeref en-Nevevî, *Şerhu'n-Nevevî alâ Muslim*, Beyrût 1392/1972, X, 62.

²⁴ Bkz. Râzî, *Mefâtihu'l-gayb*, VI, 435.

²⁵ İbn Hubeire, *İhtilâfu'l-eimme*, II, 198; Ahmed b. Ğânim b. Sâlim en-Nefrâvî, *el-Fevâkihu'd-devvânî alâ Risâleti İbn Ebî Zeyd el-Kayravânî*, yy. 1415/1995, II, 33.

²⁶ Cemal Öğüt, *Kadın İlmihali*, Ak-ün, İstanbul 1947, s. 35.

²⁷ Muhammed b. Alî b. Muhammed eş-Şevkânî el-Yemenî, *es-Seylu'l-cerrâri'l-mutedeffiki'l-ezhâr*, y.y., ts., s. 89.

²⁸ Serahsî, *el-Mebsût*, III 147; Alûuddîn Ebu Bekr b. Mesûd el-Kâsânî, *Bedâiu's-sanâi' fi tertibi's-Şerâi'*, y.y.: Daru'l- Kitabu'l- Arabî, 1982, I, 39; Ebû'l-İhlas Hasan el- Vefâi Şürünbülâlî, *Nûru'l- izâh ve necâtü'l-ervah*, Dımeşk: Daru'l- Hikme, 1985, s. 31.

²⁹ Birgivî, *Zuhru'l- müteehhilîn*, s. 67.

gerektiren namaz, tilavet secdesi gibi ibâdetlerin yapılmasına şer'an engel olan cünüplük gibi bir hadestir.”demektedir.³⁰

Mâlikî mezhebinde hayız, bulüğ çağındaki bir kadından kendiliğinden akan kandır ki bu kan bir kez aksa bile hayız sayılır.³¹ Şâfîler ise hayızı şu şekilde tanımlar: “Kadından sıhhatli olarak hayız yaşında çıkan kandır ki bu yaş kameri yıla göre dokuz senedir.”³² Begavî'nin (ö.516/1122) tarifine göre “Hayız rahmin saldığı bir kanın ismi ve Allah'ın Âdem'in (as.) kızlarına yazmış olduğu bir şey olup zamanı, miktarı ve hükmü vardır. Vakti ve miktarı ile ilgili dayanak ise mevcut olandır ki bu da yaygın olan geleneklerdir. Zira şer'in getirdiğı şey mutlakdır. Sözlükte de hayızın bir tanımı bulunmamaktadır. Dolayısıyla hayız hakkında örf ve âdete müracaat edilir. Zamanı ise kadının dokuz yaşını tamamlamasından sonradır. Şâyet bu yaştan önce kan görürse bu hayız olamaz.”³³

Şafii mezhebi bilginlerinden İmam Nevevî'ye (ö.676/1278) göre de hayız “Dokuz yaşından büyük hanımların, en az bir gün ve bir gece, en fazla on beş gün ve on beş gece gördükleri, iki hayız arasındaki en kısa temizlik süresi on beş gün olan, en uzun temizlik süresinde bir sınırlama olmayan, cünüplük gibi şer'i bir engeldir. Mescitleri kirletecekse âdetli kadının mescitlerden geçmesi haramdır. Namazın tersine oruçlar kaza edilir. Göbek ve diz kapağı arası kapalı olarak eşiyle yakınlaşabilir. Oruç dışındaki ibâdetleri gusül almadan yapamaz. Boşama işlemi için de kadının gusül alması şart değildir.”³⁴

Hanbelî mezhebi bilginlerinden İbn Kudâme'ye (ö. 620/1223) göre ise hayız “Kadının ergenlik çağına gelince rahimden gelen kandır. Belirli vakitlerde gelerek kadınları düzenli olmaya yönlendirir. Kadın hamile kalınca bu kan akmayarak Allah'ın izniyle rahimdeki bebeğın gelişimine destek olur. Emziren annelerde de âdet kanı yerine süt üretimi yapılır, demektedir. Allah her bir

³⁰ Birgivî, *Zuhru'l- Müteehhilîn*, s. 119-120.

³¹ Abdurrahman b. Muhammed b. İyâz el-Cezirî, *el-Fıkh ale'l-mezâhibi'l-erbaa*, İstanbul: Çağrı Yayınları, 1987/1408, I, 124.

³² Şîrâzî, *en-Nuket*, I, 181.

³³ Huseyn b. Mes'ûd b. Muhammed el-Beğavî, *et-Tehzîb fi Fıkhil-İmâm eş-Şâfî*, nşr. Âdil Ahmed Abdulmevcûd, Alî Muhammed Muavviz, yy. 1418 /1997, I, 438.

³⁴ Ebû Zekeriyâ Yahya b. Şerif en- Nevevî, *Minhâcü't-tâlibîn ve umdetü'l-müftîn*, Beyrut: Dâru'l Ma'rife, ts., s. 8.

kadını nevi şahsına münhasır yaratmıştır bu sebeple her kadının âdet gördüğü gün sayısı değişiklik gösterebilir. Ortalama 6-7 gün sürer.”³⁵

Yapılan tanımlara göre özetle hayız lohusalık ve herhangi bir hastalık olmaksızın ergenlik çağına eren ve hamile olmayan bir hanımın rahminden belli bir süre ve miktarda gelen kanın özel adıdır.³⁶ Bu çerçevede “ergenlik çağına eren” ifadesiyle dokuz yaşından önce gelen kanamaların hayız kanı olmadığı belirtilmektedir. Rahminden ifadesiyle de kadının dölyolundan gelen kan kastedilmiş olup diğer organlardan gelen kanın (ağız, burun, makat) hayız kanı olmadığı ifade edilmektedir. Belli bir süre ise hayızın belirli zaman aralıklarında – söz gelimi Hanefî mezhebinde en az üç gün en çok on gün- görüldüğüne, hamile olmayan kaydı ile hamile olan hanımların gördüğü kanamaların hayız kanı olmadığına işaret etmektedir.³⁷ Dolayısıyla bütün bu özelliklerin bulunduğu kana hayız kanaması denir. Tanımlarda ifade edilen “kadının doğum yaptığı yerden” maksat ise rahimden gelen kan anlamındadır. Aksi halde dölyolundaki bir damar çatlamasından ötürü ya da hastalık sebebiyle gelen kanlar istihâze olarak isimlendirilir.³⁸

Fâtıma bint. Ebî Hubeş (ra.) Rasûlüllah’a (as.) “Benden özür kanı geliyor ve temizlenemiyorum.” demiş; Hz. Peygamber (as.)de ona “O kan hayız kanı değildir. Damardan gelen bir kandır ve ortaya çıkmış bir hastalıktır. Sen her namaz için abdest al.”³⁹ buyurmuştur.⁴⁰ Hadis-i şerifte “damar” ifadesinin kullanılması ise bir teşbih olabileceği yönünde yorumlanmıştır ki buna göre istihâzenin sebebi kanın fazla olması ve hayızın alışılmışının dışına çıkmasıdır.⁴¹ Bir başka açıdan ise hayız ve istihâze kanlarının çıkış yerleri arasındaki farkı vurgulamak için damardan bahsedilmiş olabilir. Buna göre hayız rahmin içinden

³⁵ Ebû Muhammed Abdullah b. Ahmed b. Kudâme el- Makdisî, *el-Muğnî fi Fıkhı'l-İmam Ahmed b. Hanbel eş-Şeybânî*, Beyrut: Daru'l- Fikr, 1405,I, 347.

³⁶ Mezheplerin hayız tanımları ve izahı için bkz. Cezirî, *el-Fıkh ale'l-mezâhibi'l-erbaa*, I, 123-127; Kâsânî, *Bedâiu's-sanâi'*, 1982, I, 39; Şürûnbülâlî, *Nûru'l-izâh*, s. 31.

³⁷ Hafsa Bilgin, *Hanımlara Özel Gün Defteri*, 2. Basım, İstanbul: Tahlil, 2016, s. 24.

³⁸ Muhammed b. Alî b. Muhammed eş-Şevkânî el-Yemenî, *ed-Derârî'l-mudiyye şerhu'd-Dureri'l-Behiyye*, Beyrût, 1407/1987, s. 74.

³⁹ Buharî, “Vudû” 63; Müslim, “Hayz”, 63.

⁴⁰ Serahsî, *el-Mebsût*, III, 147.

⁴¹ Ebû Hafs Umer b. Alî b. Ahmed b. Mulakkın el-Mısırî, *el-İ'lâm bi fevâ'idî Umdeti'l-ahkâm*, (nşr. Abdulazîz b. Ahmed b. Muhammed el-Muşeykih), yy., 1417/1997, II, 181.

gelen kanı, istihâze ise bir damardan gelen kanı ifade etmektedir.⁴² Dolayısıyla bu hadis-i şerife binaen âlimler hayız kanının istihâze kanından farklı olduğu noktasında görüş birliği içindedir.⁴³ Özürlü kimsenin hükümlerinin de temiz bir kişinininki ile aynı olduğunu kabul etmişlerdir.⁴⁴

Bazı âlimler kadından zamansız kan gelmesini,⁴⁵ kimisi de hastalık sebebiyle gelen kanı istihâze olarak nitelendirmiştir.⁴⁶ Genel olarak âdet süresinin en azından daha az sürede gelen kanamalar, âdet süresinin en uzun zamanından daha uzun süre gelen kanamalar, Hanefî mezhebine göre gebe kadının gördüğü kanamalar, dokuz yaşından küçük kızların gördüğü kanamalar, çok yaşlı kadınların gördüğü kanamalar da istihâze kanamalarındandır.⁴⁷ Doğumdan iki-üç gün önce görülen kanamalar ise Hanbelî mezhebince nifâs kanı sayılmıştır.⁴⁸

İmâm Mâlik ve sahih olan kavline göre İmâm-ı Şâfiî kadının hamileyken gebelik öncesi normal âdet günlerinde gördüğü kanı hayız olarak nitelendirir. Onlara göre hamile iken kanama gören kadın namazını bırakır.⁴⁹ İmâm-ı Şâfiî bu noktada “Sana hayız hakkında soru soruyorlar. De ki o bir ezâdır.” (Bakara 2/222) âyetini delil olarak göstermiştir. Ona göre Allah Teâlâ hayızın hakikatinin bir eziyet olduğunu haber vermiştir ki hamilelikte de sıkıntı hali mevcuttur. Bu sebeple hükmün ezâ ile ilişkilendirilmesi gereklidir.⁵⁰

⁴² San'ânî, *Subulu's-selâm*, I, 63.

⁴³ Beğavî, *et-Tehzîb*, I, 446.

⁴⁴ Bakara 2/222. âyette geçen “ezâ” ifadesinden hareketle istihaze ve hayız kanının aynı eziyet niteliği taşıdığını, bu nedenle birleşmenin ikisinde de caiz olmadığını ileri süren bir kesim de bulunmaktadır. Bkz. İbnu'l-Munzir, *el-Evsat*, II, 216.

⁴⁵ İbnu'l-Mulakkın, *el-İ'lâm*, II, 180.

⁴⁶ Şîrâzî, *en-Nuket*, I, 137.

⁴⁷ Serahsî, *el-Mebsût*, III, 147-150.

⁴⁸ Muhammed b. Abdulvehhâb b. Süleymân et-Temîmî en-Necdî, *et-Tahâre*, (nşr. Sâlih b. Abdurrahmân el-Etram, Muhammed b. Abdurrezzâk ed-Duveş), Riyâd, ts.,s. 42.

⁴⁹ Ebû Amr Yûsuf b. Abdillâh b. Abdi'l-Ber en-Nemrî el-Kurtubî, *el-İstizkâru'l-câmi' limesâhibi fukahâi'l-emsâr*, (nşr: Sâlim Muhammed Ata' ve Muhammed Ali Mu'vad), Beyrut: Daru'l Kütübü'l-İlmiyye, 2000, I, 327; Ebû Abdullâh Muhammed b. Nasr el-Mervezî, *İhtilâfu'l-fukahâ*, (nşr. Muhammed Tâhir Hakîm), Riyad: Edvâu's-Selef, 2000, s. 193; İbnu'l-Munzir, *el-Evsat*, II, 239; Tahâvî, Ebû Ca'fer Ahmed b. Muhammed el-Misrî, *Muhtasarü İhtilâfi'l-ulemâ*, (nşr. Abdullâh Nezîr Ahmed), Beyrut, ts., I, 171; Muhammed b. Abdullâh b. Ebî Bekr el-Hasîsî er-Rîmî es-Sardefî, *el-Meânî'l-bedîa fî marifeti ihtilâfi Ehli's-Sunne*, (nşr. Seyyid Muhammed Muhennâ), Beyrût, 1419/1999, I, 83; Muhammed b. Abdulvehhâb, *et-Tahâre*, s. 42.

⁵⁰ Ebû'l-Kâsım Mahmûd b. Amr b. Ahmed Cârullâh ez-Zemahşerî, *Ruûsu'l-mesâil*, (nşr. Abdullâh Neẓîr Ahmed), Beyrut: Dâru'l-Beşâ'ir, 1407/1987, s. 131.

İbn Rüşd ise İmâm-ı Şâfiî'nin kuvvetli görüşüne göre gebe kadının hayız görebileceğini kabul ettiğini nakletmektedir. Ayrıca İbn Rüşd Hipokrat, Galinos ve diğer tabiplere göre de gebe kadın hayız olabilir, demektedir.⁵¹ İkrime(ö. 105/723), Katâde (ö. 117/735), Müzenî (ö. 108/726), Rabîa (ö. 136/753 [?]), Leys (ö. 175/791) de hamilenin hayız göreceği görüşündedir. Saîd b. el-Müseyyeb (ö. 94/713), Hammâd b. Ebû Süleyman (ö. 120/738) ise kan gören gebe kadının hayızlı değil özürlü olacağını belirtmişlerdir.⁵²

Ne var ki İslam âlimlerinin büyük çoğunluğu hamile iken hayız görülemeyeceği, dolayısıyla hamileyken görülen kanın da hayız niteliğini taşımadığı kanaatindedir.⁵³ Nitekim Atâ (ö. 114/732), Hz. Âişe'ye hamile iken kan gören kadınla ilgili soru sorulunca "Bu kan onun namaz kılmasına mani değildir." dediğini nakleder.⁵⁴ Bu çerçevede kanın gelişinin örf ve âdet sayesinde bilinmesi de delil olarak gösterilmiştir. Kadınlar arasında cari olan örf ise hamile kalan kadının hayız olmamasıdır. Zira rahmin ağzı gebe kalıdıktan sonra kapanır. Bundan sonra görülen kan hayız değil bir hastalık sebebiyledir.⁵⁵ Doğumdan sonra da hanımların çoğu uzunca bir süre –altı ay kadar- hayız görmez. İbn Kudâme'ye göre doğumdan sonra bebek emdiği sürece kanamalarda azalma olması, vücudun hayız kanaması yerine anne sütünü desteklemesinden ileri gelir.⁵⁶

Bugünkü tıbbi verilere göre hamile iken hayız görmek çok nadir olsa da mümkündür. Ancak hamile iken her ay düzenli âdet kanaması görülmez, tüm hamilelik boyunca bir iki defa görülebilir. Hamile iken görülen kanamanın âdet kanaması olması ihtimali düşük, dış gebelik, yerleşme kanaması, doğum kontrol haplarının kullanımı sonrası oluşan kanamalar, hormonal değişiklik kanamaları gibi diğer ihtimallere göre daha düşüktür. Hamile iken kanama gören

⁵¹ İbn Rüşd, *Bidâyetü'l- müctehid*, I, 59.

⁵² İbn Hazm, *el-Muhallâ*, I, 242.

⁵³ Mervezî, *İhtilâfu'l-fukahâ*, s. 192; İbnu'l-Munzir, *el-Evsat*, II, 239; Tahâvî, *Muhtasar*, I, 171; İbn Hazm, *el-Muhallâ*, I, 242.

⁵⁴ Esad Muhammed Said es-Sağircî, *Delilleriyle Hanefî Fıkhi*, (ter: Halil Aldemir, Savaş Kocabaş, Soner Duman), Polen Yayınları, İstanbul, 2009, s. 108.

⁵⁵ Zemahşerî, *Ruûsu'l-Mesâil*, s. 439.

⁵⁶ İbn Kudâme, *el-Muğni*, I, 347; Yıldız, *Hanımların Özel Halleri*, s.16.

hanımların kadın doğum uzmanlarına görünmelerinde fayda vardır. Çünkü kanamalar yüzde yirmi ihtimalle bir düşük doğumun habercisi olabilir.⁵⁷

Bu noktada hayzın mahiyeti ile ilgili olarak onun bir hastalık değil, tam tersi sağlıklı olmanın bir işareti olduğunu da belirtmek gerekir. Ayrıca bir kirlilik olmadığını Hz. Peygamber'in (sav) hayızlı eşleriyle olan münasebetlerinden öğreniyoruz.⁵⁸ Hz. Âişe “Ben âdetli iken Allah Rasülü'nün başını yıkardım. O da ben âdetli iken kucağıma yaslanır, Kur'an okurdu.”⁵⁹, “Hz. Peygamber (sa.) itikâfta iken başını uzatır ve ben de hayızlı olduğum halde başını yıkardım.” demiştir.⁶⁰Bu da kadının âdet döneminde kendisinin temiz, yalnızca hayız mahallinin necis olduğu yönünde yorumlanmıştır.⁶¹ Ayrıca Peygamberimiz'in (sav) Hz. Âişe âdetli iken ısırdığı yerden yediği ve su kabının dudağının değdiği yerinden su içtiğine dair rivâyetler vardır.⁶²

Hz. Peygamber'in (as.) bu uygulamalarından hareketle İslam dininin hayızlı kadınla ilgili olarak orta yolu benimsediği söylenebilir. Zira diğer dinlerde ifrat ve tefrite gidildiği görülmektedir. Nitekim Mecusiler hayız döneminde kadınla cinsel ilişkiye girmeyi caiz görmekte idi.⁶³Ayrıca Enes'dan (ra.) şöyle rivâyet edilmektedir: “Yahudiler kadın hayız olduğu zaman onu evden çıkarırlar, onunla birlikte yemek yemez, ilişkiye girmezlerdi. Ashab da Rasûlullâh'a bu hususu sordu. Ardından “Sana hayız hakkında soru soruyorlar. Deki o bir ezadır, bu sebeple hayız döneminde kadınlardan uzak durun, temizleninceye kadar onlara yaklaşmayın.” (Bakara 2/222) âyeti nazil oldu. Hz.

⁵⁷ <https://www.mavikadin.com/hamileyken-âdet-regl-olunurmu-kac-gun-surer-belirtileri-neler>.

⁵⁸ Eski Ahid'e göre âdet halindeki kadın, bu süre içerisinde ve sonrasında yedi gün boyunca pis sayılmaktadır. Ayrıca âdet halindeki kadının kendisi pis olmakla kalmamakta kendisine dokunan kimseyi de pis yapmaktadır: *Levililer*, 12/2-5; 15/19-24.

⁵⁹ Buhârî, “Hayz”, 2, 3.

⁶⁰ Ebû Abdullâh Diyâuddîn Muhammed b. Abdilvâhid el-Makdisî, *es-Sunen ve'l-ahkâm ani'l-Mustafâ aleyhi efdalu's-salâti ve's-selâm*, (nşr. Ebû Abdullâh Huseyn b. Ukkâşe), yy. 1425/2004, I, 207.

⁶¹ Ebu Amr Yusuf b. Abdullah b. Muhammed b. Abdilberr en-Nemerî, *el- İstizkârul-câmi' limezâhibi fukahâi'l-emsâr*, (tah: Sâlim Muhammed Ata' ve Muhammed Ali Mu'vad), Beyrut: Daru'l Kütübü'l- İlmiyye, 2000, I, 329.

⁶² Müslim, “Hayz”, 14.

⁶³ Şâh Veliyyüllâh, Ahmed b. Abdirrahîm b. eş-Şehîd, *Huccetu'llâhi'l-bâliğa*, (nşr. Şeyh Muhammed Şerîf Sukker), 2. bs., Beyrût, 1413/1992, II, 359.

Peygamber (as.) de ashabına kadınlarla birlikte olma dışında her şeyi yapmalarına hükmetti.”⁶⁴

Kuran-ı Kerim’de hayzın bir eza olduğunun⁶⁵ ifade edilmesi de bir çeşit rahatsızlık verici bir hal olduğu, korkulacak veya utanılacak bir keyfiyetinin bulunmadığı yönünde yorumlanabilir.⁶⁶ Hayzın manevi bir kirlilik (hades) olması ise kadınlar için bir kusur değildir. Nitekim namaz abdestinin olmaması da hem kadınlar hem erkekler için bir hades hükmündedir. Bir kimse duş alıp tertemiz kıyafetlerle uyusa, kalkınca yine abdest alması manevi kirinden arınması gerekir. Buradaki kirlilik algısı tamamen taabbudidir. Peygamber Efendimizin (as.) “Bu Allah’ın âdem kızlarının üzerine yazmış olduğu bir iştir”⁶⁷ sözü hayzı en güzel ve özet bir şekilde tanımlamaktadır. Hz. Âişe’ye hitaben “Hayızlı olman senin elinde olan bir şey değildir.” buyurması da âdetli kadının bütün bedeninin necis değil temiz olduğuna delildir.⁶⁸

1.3. Fıkıh İlminde Hayzın Mahiyeti

1.3.1. Hayız ve Nifâsın Müddeti

Hayız müddeti, kadının hayızlı olarak itibar edildiği zaman miktarına denir.⁶⁹ Bu süre kanın kesilmesi ile sona ermektedir.⁷⁰ Kadının adet zamanı ile ilgili olarak yalnızca üç hadisin mevcudiyetinden bahsedilmektedir. Bunlar ise âdeti düzenli olan (mu’tâde), kanla ilgili ayrımla (temyiz) amel eden ve âdet düzeni olmayıp temyizde de bulunamayan (mütehayyire) kadını kapsamaktadır. Bir ayrımda bulunamayan kadın ise kadınların âdetlerinin genellikle altı veya yedi gün olması esasları ile hareket edebilecektir.⁷¹

⁶⁴ İbnu'l-Munzir, *el-Evsat*, II, 204; Abdülhakk b. Abdurrahman b. Abdullâh b. el-Huseyn b. Sa'îd İbrâhîm el-Ezdî el-Endelusi el-İşbîlî, *el-Ahkâmü's-şer'iyeti'l-kübrâ*, (nşr. Ebû Abdullâh Huseyn b. Ukkâşe), Riyâd, 1422 /2001, I, 517; Diyâuddîn el-Makdisî, *es-Sunen*, I, 208; Ebû'l-Fadl Ahmed b. Alf b. Muhammed b. Ahmed b. Hacer el-Askalânî, *Bulûğu'l-merâm min edilleti'l-ahkâm*, (nşr. Muhammed Hâmid el-Fıkî), yy., 1347. s. 44, 52; San'ânî, *Subulu's-selâm*, I, 103.

⁶⁵ Bakara, 2/222; Kur'an'ı Kerim’de hayız konusu üç yerde geçmektedir. Biri hayız hakkında hüküm ifade eden bu âyette, öteki de kadınların iddetleriyle ilgili olarak Bakara 2/228 ve Talâk Sûresinin 4. âyetindedir.

⁶⁶ Bünyamin Çalık, “Hayız Olgusunun İslam Hukuku Bağlamında Oruç Üzerindeki Etkisi”, *Kafkas Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2014, c. 1, sy. 1, s. 90.

⁶⁷ Buhârî, “Hayz”, 1.

⁶⁸ İbnu'l-Munzir, *el-Evsat*, I, 192; *age.*, II, 179.

⁶⁹ Cezirî, *el-Fıkh ale'l-mezâhibi'l-erbaa*, I, 127.

⁷⁰ San'ânî, *Subulu's-selâm*, I, 63.

⁷¹ İbn Teymiyye, *Mecmû'u'l-fetâvâ*, s. 22.

Hayzın süresi ile ilgili olarak Hz. Peygamber (as.) şiddetli kanaması bulunduğunu söyleyen bir kadına “Bir bağla kanı dizginle ve kendini Allah’ın ilmindeki her ayda altı ya da yedi gün hayızlı kabul et...” buyurmuştur. Alimler de altı veya yedi günün kadınların genellikle âdetli olduğu gün sayısı olup yaygın olanın dikkate alındığına işaret etmiştir.⁷² İmâm-ı Şâfiî de hayzın asgari süresini tanıklık edilenler, olgular ve kadınların tecrübelerinden tümevarım yöntemi ile tespit ettiğini belirtmiş;⁷³ yaygın olan/gâlib sürenin altı veya yedi gün olduğunu kabul etmiştir.⁷⁴

Hayzın en az ve en fazla süresi ile ilgili olarak ise kesin bir delil bulunmadığından bunların dayanağını adet düzeni ve tecrübe oluşturmaktadır.⁷⁵ Buna göre hayzı düzenli olan kadın yerleşik âdetine göre amel eder, yerleşik olmayan ise kandan elde edilen karinelere başvurur.⁷⁶ Bu çerçevede hayız için ayırıcı bir özellik/alamet ve kana ilişkin bir karine tespitine girilmiş; ya kanın nitelik ve rengini ya da kadının âdet döngüsünü veya hem âdetini hem rengini esas almak öngörülmüştür. Bu ayrımlar hayzı yeni başlayan ya da âdet günlerini karıştıran kadın tarafından esas alınır.⁷⁷ İmâm-ı Şâfiî kanın niteliğinin mübtedie hakkında dikkate alınacağını kabul etmiştir.⁷⁸ Bir renk ayrımı yapılamadığı durumlarda ise kadının her ay gördüğü önceki âdet günleri dikkate alınır.⁷⁹

Ebû Hanîfe ise kadının renkle yapılan ayrımla amel etmeyip -ister mu’tâde ister mübtedie olsun- rutin âdetine bakması gerektiği görüşündedir.⁸⁰ Ahmed b. Hanbel de âdet ve temyiz birarada bulunması durumunda adet düzenine öncelik verileceği görüşündedir.⁸¹ Öte yandan kadınların emsallerinin, anne, hala ve teyze gibi yakınlarının âdet düzenine bakmasının öngörülmesi de

⁷² Bkz. İbnü'l-Munzir, *el-Evsat*, II, 216; İsbîlî, *el-Ahkâmu's-şer'iyye*, I, 530; Diyâuddîn el-Makdisî, *es-Sunen*, I, 220; İbn Hacer el-Askalânî, *Bulûğu'l-merâm*, s. 51; Ebû'l-Hasan Muhammed b. Abdî'l-Hâdî et-Tatvî Nûru'd-Dîn es-Sindî, *Kifâyetu'l-hâce fi Şerhi Süneni İbn Mâce*, yy. ts., s. 216.

⁷³ Zemahşerî, *Ruûsu'l-mesâil*, s. 129.

⁷⁴ Huseyn b. Muhammed el-Mahallî eş-Şâfiî el-Misrî, *Mezîdu'n-ni'me li cem'i akvâli'l-eimme*, (nşr. Abdülkerim b. Suneytân el-Umrî), yy. ts., s. 86.

⁷⁵ İbn Rüşd, *Bidâyetü'l-müctehid*, I, s. 57.

⁷⁶ Şevkânî, *ed-Dureru'l-behiyye*, s. 42; a.mlf., *ed-Derârî'l-mudiyye*, s. 73; Siddik Hasan Hân, *er-Ravdatu'n-nediyye*, s. 40, 212.

⁷⁷ Şevkânî, *ed-Derârî'l-mudiyye*, s. 74.

⁷⁸ San'ânî, *Subulu's-selâm*, I, 64, 100-103.

⁷⁹ Mervezî, *İhtilâfu'l-fukahâ*, s. 190-191.

⁸⁰ Beğavî, *et-Tehzîb*, I, 447.

⁸¹ İbn Teymiyye, *Mecmûu'l-fetâvâ*, s. 22.

dikkat çeken bir husustur.⁸² İmâm Mâlik ise adet düzenini ya da ekseriyeti değil temyizi dikkate almıştır.⁸³

Hanefî mezhebine göre, hayzın müddeti en az üç gün ve üç gece (yetmiş iki saat) en fazla on gün ve on gecedir (iki yüz kırk saat). Üç günden az ya da on günden fazla olan kanamalar istihâze (özür) kanaması kabul edilir. Ebû Hanîfe'nin, hayzın en az müddeti için üç gün ve aradaki iki gecedir, dediği de rivâyet olunur.⁸⁴ Ebû Yûsuf'a (ö. 182/798)göre ise iki tam gün ve üçüncü günün yarısından çoğu hayzın en alt sınırındır. Nevâdir kitaplarında Ebû Yûsuf'a göre hayzın en azının altmış yedi saat olduğu rivâyet edildiği zikredilir.⁸⁵

Hanefî mezhebinde hayzın en az üç gün kabul edilmesine Hz. Peygamber'in (as.) "Özürü kadın hayız günlerinde namazı bırakır."⁸⁶ hadisini delil getirilmektedir. Çünkü "günler" çoğul isimdir ve Arapçada çoğul ismin en azı üçtür.⁸⁷ Hayzın en az üç gün görülmesi gerektiğini söyleyen Hanefîler bu üç günü nisap olarak adlandırmışlardır. Nisap ise bir şeyin aslı ve esası manasına gelir.⁸⁸ Hanefîler ayrıca hayzın en azının üç gün üç gece olduğuna dair görüşlerine Hz. Ömer, Hz. Ali, İbn Mesud, Osman es-Sekafi, İbn Abbas ve Enes b. Mâlik'in "Hayzın en azı üç gün en çoğu on gündür."⁸⁹ rivâyetlerini de delil getirmektedir. Bu noktada miktarlar akılla bilinmeyeceği için sahabelerin Hz. Peygamber'den (as.) işitmiş olacağı gerekçesiyle onlardan rivâyet edilen sözler de bağlayıcı kabul edilmektedir.⁹⁰

Cessâs ise bu bağlamda Hz. Peygamber'in (as.) Hamne bnt. Cahş'a yönelik "...Kadınların her ay hayız gördüğü üzere sen de altı ya da yedi gün Allah'ın ilmi çerçevesinde hayız görürsün." buyruğunun âdetin altı buçuk gün

⁸² Bkz. İbnü'l-Munzir, *el-Evsat*, II, 230; Tahâvî, *Muhtasar*, I, 172.

⁸³ İbn Teymiyye, Ebu'l-Abbâs Takıyyuddîn Ahmed b. Abdilhalîm el-Harrânî, *el-Kavâidu'n-nûrâniyyeti'l-fıkhiyye*, nşr. Ahmed b. Muhammed el-Halîl, yy. 1422, s. 39.

⁸⁴ Serahsî, *el-Mebsût*, III, 147; Kurtubî, *el-Câmi'*, III, 83; Diyâuddîn el-Makdisî, *es-Sunen*, I, 214; Zeylaî, Osmân b. Alî b. Mehcen el-Bârî Fahrüddîn el-Hanefî, *Tebyînu'l-hakâik Şerhu Kenzi'd-Dakâik ve Hâşiyeti's-Şelebî*, Bulâk, Kâhire 1313H, s. 55.

⁸⁵ İbn Nuceym Zeynü'd-din el-Hanefî, *el-Bahru'r-râik şerhu Kenzu'd-dekâik*, Beyrut: Daru'l- Ma'rife, ts., I, 201.

⁸⁶ Tirmizî, "Tahâret", 94; Dârimî, "Tahâret", 84.

⁸⁷ Serahsî, *el-Mebsût*, III, 154; Abdulazîz el-Buhârî, Alâuddîn b. Ahmed b. Muhammed el-Hanefî, *Keşfu'l-esrâr Şerhu Usûli'l-Pezdevî*, yy. ts., II, 30.

⁸⁸ Öğüt, Kadın İlmihali, s. 45.

⁸⁹ Dârimî, "Tahâret", 89.

⁹⁰ Serahsî, *el-Mebsût*, III, 147.

olmasını gerektirdiğini ileri sürer: “Zira bu hadîs-i şerif yedi sayısını ‘altı veya yedi’ ifadesiyle şüpheli hale getirmiştir. Sonrasında ise nezdimizde mu’tâd olanın azının üç buçuk olduğu sabit olmuştur. Zira bize göre hayzın en azı üç, en çoğu ondur. Bu sebeple az olana karşı mutâd olana ilavede bulunmak, belirttiğimiz üzere mu’tâd olana bu şekilde ilavede bulunmaya itibar etmeyi gerektirir.”⁹¹ Cessâs’ın bu noktada mezhebindeki üç ve on sayılarını hadisteki “ev” ifadesine dayanarak izah ettiği görülmektedir.

Ahmed b. Hanbel (ö. 241/855) ise hayzın en azı bir gün olduğu görüşündedir.⁹² İmâm-ı Şâfîî de en az bir gün gün olduğunu kabul etmekle birlikte mezhep ulemâsı bu noktada üç yol benimsemiştir: İlki gecesiz bir gün demiş; ikincisi gecesiz bir gün veya bir gün ve gece şeklinde ikiye ayrılmış; üçüncü grup ise yalnızca bir gün ve bir gece olduğunu kabul etmiştir ki en bu ittifakla en sahih görüş addedilmiştir.⁹³

Ebû Ubeyd’e (ö. 319/931) göre hayız süresinde alt veya üst sınır söz konusu olamaz. Zira bu kadınlarda değişken olan bir durumdur.⁹⁴ İmâm Mâlik’ten de hem hayzın en azı için bir süre belirlenemeyeceği hem de en azının üç gün olacağı yönünde iki görüş rivâyet edilmiştir. Sürenin bulunmadığı şeklindeki yaklaşımına göre bir an kanama görülse dahi hayızdır. Ancak ölüm ve boşama iddeti ve istibrâ için ise âdet müddeti belirlemek gerekirse en az bir gün veya günün bir miktarı farz edilir.⁹⁵ İmam Mâlik bu görüşünü desteklemek için nifâs benzetmesi yapar. Ona göre hayız da nifâs gibi bir hadestir (hükmi bir kirlilik) ve hadesler için süre belirlenemez.⁹⁶ Ayrıca İmam Mâlik bu hususu kadınların örfüne havale eder.⁹⁷

⁹¹ Ahmed b. Alî Ebû Bekir er-Râzî el-Cessâs el-Hanefî, *Ahkâmu'l-Kur'ân*, nşr. Abdu's-Selâm Muhammed Alî Şâhîn, Beyrût - Lubnân 1415/1994, III, 428.

⁹² Mervezî, *İhtilâfu'l-fukahâ*, s. 196.

⁹³ Görüş sahipleri için bkz. Ebû Zekeriyâ Yahyâ b. Şeref b. Müri en-Nevevî, *el-Mecmû' şerhu'l-Muhezzeb*, yy. ts., s. 375.

⁹⁴ Mervezî, *İhtilâfu'l-fukahâ*, s. 191,192,196.

⁹⁵ Mervezî, *İhtilâfu'l-fukahâ*, s. 192; İbn Hubeyre, *İhtilâfu'l-eimme*, I, 74; Ömer Nasuhi Bilmen, *Büyük İslam İlmihali*, (sadeleştiren: Mehmet Talu), Çelik, İstanbul 2013, s. 97.

⁹⁶ Ebû Abdullâh Muhammed b. Abdullâh el-Haraşî el-Mâlikî, *Şerhu Muhtasarı Halil li'l-Haraşî*, Beyrût, ts., I, 210.

⁹⁷ Kurtubî, *el-Câmi'*, III, 83.

Hanefîlere göre nifâs ve hayız birbirinden farklıdır; çünkü nifâs kanı çocuk doğduktan sonra gelir ve bu sebeple rahimden geldiği kesindir. Ancak hayız kanı belli bir süre geldikten sonra onun bir damar çatlaması vs. sonucu bir kanama olmayıp âdet kanaması olduğu kesinlik kazanır. Bu nedenle hayzın en azı için bir süre tayin etmek gerekir.⁹⁸

Hanefî mezhebine göre hayzın en uzun süresi ise on gün on gecedir. Bu noktada Hz. Ömer, Hz. Ali, İbn Mesud, Osman es-Sekafi, İbn Abbas ve Enes b. Mâlik'in yukarıda zikredilen "Hayzın en azı üç gün en çoğu on gündür."⁹⁹ Şeklindeki rivâyetleri delil getirilir. Atâ b. Ebî Rebâh, İmâm-ı Şafîî, Ahmed b. Hanbel ve Ebû Sevr'e göre hayzın üst sınırı on beş gün ve on beş gecedir (üç yüz altmış saat). Onbeş günden çok kanamalar özür kabul edilir.¹⁰⁰ Malikilere göre de hayzın üst sınırı onbeş gün ve onbeş gece (üç yüz altmış saat) kabul edilir.¹⁰¹ Ahmed b. Hanbel'in hayzın en fazla on yedi gün olacağı yönündeki bir görüşünden de bahsedilir.¹⁰²

Hayzın üst sınırını on beş gün kabul edenlerin delilleri kadınların dininin eksikliği hususunda latifeli bir üslupla söylenen hadis-i şeriftir: "Bir kadın, ömrünün yarısında oturur, ne oruç tutar ne de namaz kılar."¹⁰³ Kadının namaz kılmayıp, oruç tutmadığı dönem hayız dönemidir. Bir ayda genellikle bir hayız bir de temizlik hali bulunur. Kur'ân-ı Kerim'de hayızdan kesilen kadınların ve hayız görmeyenlerin iddeti "üç temizlik dönemi" değil, "üç ay" olarak belirlenmiştir. Buradan da her ayın yarısının hayız hali olduğu anlaşılmaktadır. Her ayın yarısı da genellikle on beş gündür.¹⁰⁴

⁹⁸ Cessâs, *Ahkâmu'l-Kur'ân*, I, 410; Serahsî, *el-Mebsût*, III, 147, 211.

⁹⁹ Dârimî, "Taharet", 89.

¹⁰⁰ İbnu'l-Munzir, *el-Evsat*, II, 227; Tahâvî, *Muhtasarü İhtilâfi'l-ulemâ*, I, 165; Cessâs, *Ahkâmu'l-Kur'ân*, I, 410; Mâverdî, *Kitabu'l-Hâvi'l-kebîr*, I, 774; İbn Kudâme, *el-Muğni*, I, 352; Beğavî, *et-Tehzîb*, I, 439; Muhammed b. Abdulvehhâb b. Süleymân et-Temîmî en-Necdî, *Mecmûatu'l-hadis alâ ebvâbi'l-fikh*, (nşr. Halîl İbrâhîm Mullâ Hâtr), Riyâd ts., I, 178.

¹⁰¹ Ebu Amr Yusuf b. Abdullah b. Muhammed b. Abdu'l-Ber b. Âsım el-Nemrî el-Kurtubî, *el-Kâfi fi fikh ehli'l-Medine*, (thk: Muhammed Ehîd Velid Mâdik el-Mürîtânî), Riyad: Mektebetü'r-Riyad el-Hadîse, 1980, I, 185.

¹⁰² Ebû Muhammed Alî b. Ahmed İbn Hazm el-Endelusî, *Merâtibu'l-icmâ fi'l-ibâdât ve'l-muâmelat ve'l-itikâdât*, Beyrût ts., s. 23; İbnu'l-Cevzî, *Ahkâmu'n-nisâ*, I, 42.

¹⁰³ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 373.

¹⁰⁴ Serahsî, *el-Mebsût*, III, 148; Ancak bu ifadenin hadis olmadığı ve herhangi bir dayanağının bulunmadığı, alimlerin sözleri olduğu yönünde izahlar bulunmaktadır: Bkz. İbn Hacer el-Askalânî, *et-Telhîsu'l-habîr fi tahrîc ehâdisi'r-Râfîi el-kebîr*, nşr. Abbâs b. Hasen Âsım, Mısır 1416/1995, I, 423.

Hanefîlere göre hadisteki yarıdan maksat mecaz anlamdadır. Çünkü bir kadın ömründe çocukluk, menopoz, hamilelik gibi devrelerden geçer ve bu sürelerde hayız görmez. Burada yarı, yarıya yakın anlamındadır. Hayzın üst sınırına on gün demek yarıya yakın manasına daha uygun olur.¹⁰⁵ Ayrıca bu hadis işaretin delaleti olarak da değerlendirilmiştir¹⁰⁶ ki bir nassın ibaresi işaretinden daha kuvvetli görülmüştür.¹⁰⁷ Yani zayıf da olsa Hanefîlerin zikrettikleri mevkûf hadiste net bir ibare vardır ki o da hayzın en çoğunun on gün olduğudur.¹⁰⁸ Ancak Şâfîîlerin zikrettiği hadis-i şerif her ne kadar sahih de olsa açıkça hayzın en çoğunun on beş gün olduğuna dair bir ibare içermemektedir. Nitekim hadiste kadınların ömürlerinin yarısında namaz kılmayıp oruç tutmadıkları ifade edilmektedir.¹⁰⁹ Öte yandan hadislerde de hayzın en fazla on beş gün süre olabileceğine ile ilgili bir delalet bulunmamaktadır.¹¹⁰

Nifâsın hükmü ise hayzın hükmü ile aynı kabul edilmiş, ancak aralarındaki farkın miktar ile ilgili olduğu ileri sürülmüştür ki nifâsın asgari miktarı bir damladır.¹¹¹ Üst sınırı hakkında da Ümmü Seleme (ra.) Hz. Peygamber (as.) döneminde lohusa kadınların kırk gün beklediklerini rivâyet etmiştir.¹¹² Nitekim çoğunluğa göre nifâsın üst sınırı 40 gün olarak belirlenmiştir. 40 günden sonra gelen kanamalar da istihâze hükmünü alır.¹¹³ Bununla birlikte İmam Mâlik ve İmâm-ı Şâfîî azami nifâs miktarının 60 gün olduğu görüşündedir.¹¹⁴ Ancak İmam Mâlik daha sonra bu görüşünden vazgeçmiş ve bunun kadınlara ve marifet ehline sorulması gerektiğini belirtmiştir. Öte yandan en uzun nifâs süresi olarak yetmiş günden bahseden

¹⁰⁵ Serahsî, *el-Mebsût*, III, 148; İbn Emîri'l-Hâc, Ebû Abdullâh Şemsuddîn Muhammed b. Muhammed, *et-Takrîr ve't-Tahbîr alâ Tahrîri'l-Kemâl b. Humâm*, yy., 1403/1983, I, 112.

¹⁰⁶ Ebû'l-Hasen Alî b. Ebî Alî Seyyiduddîn el-Âmidî es-Sa'lebî, *el-İhkâm fî usûli'l-ahkâm*, nşr. Abdurrezzâk Afifi, Beyrût, ts., III, 65.

¹⁰⁷ İbrahim Halebî, *Mülteka Tercümesi*, (Şerh: Mehmed Mevfukâtî; sad: Ahmed Davudoğlu), yy.:Sağlam Yayınları, 2014, I, 81.

¹⁰⁸ Dârimî, "Taharet" 89.

¹⁰⁹ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 373.

¹¹⁰ İbn Hacer el-Askalânî, *et-Telhîs*, I, 288.

¹¹¹ İbnu'l-Munzir, *el-Evsat*, II, 236; Beğavî, *et-Tehzîb*, I, 477; İbnu'l-Cevzî, *Ahkâmu'n-nisâ*, I, 36, 44; Muhammed b. Abdulvehhâb, *et-Tahâre*, s. 42.

¹¹² Şevkânî, *ed-Derârî'l-mudiyye*, s. 77.

¹¹³ Mervezî, *İhtilâfî'l-fukahâ*, s. 193; Diyâuddîn el-Makdisî, *es-Sunen*, I, 224; Mahallî, *Mezîdu'n-ni'me*, s. 90.

¹¹⁴ Haraşî, *Şerhu Muhtasarı Halîl*, I, 210.

âlimler de bulunmaktadır.¹¹⁵ İmam Mâlik ve Evzaî'ye göre ise nifâsın alt sınırı yoktur.¹¹⁶

1.3.2. İki Hayız Arası Temizliğin Asgari Süresi

Hanefî ve Şâfiî mezhebine göre iki hayız arasındaki temizlik müddeti en az on beş gün kabul edilir. En çoğu için herhangi bir zaman sınırlaması yoktur, senelerce hayız görmeyen hanımlar dahi vardır.¹¹⁷ Mâlikî mezhebinde ise iki hayız arası en kısa müddet hususunda İmam Mâlik'in ashâbı arasında ihtilaf vardır. Beş, sekiz, on, on beş rakamları zikredilmektedir.¹¹⁸ Ancak on beş gün olduğunu savunanlar çoğunluktadır. İbn Rüşd, bazılarının on yedi gündür, dediğini rivâyet ettikten sonra “*Tahminimce bundan fazla diyen yoktur.*” demektedir.¹¹⁹ Dolayısıyla on yediden fazlasının olmayacağı iddia edilmektedir.¹²⁰

Tabiin âlimlerinden Atâ'ya (ra.) göre ise temizliğin asgarisi on dokuz gündür. Çünkü bir ayda genellikle bir temizlik bir de hayız hali vardır. Bir ay yirmi dokuz gün de çekebilir. Bu takdirde on gün hayız olursa on dokuz gün temizlik olmalıdır. Za'ferânî'ye (ö. 260/874) göre temizliğin üst sınırı yirmi yedi gündür. Çünkü bir ayda bir hayız bir de temizlik bulunur. Hayız en az üç gün olduğuna göre temizlik en fazla yirmi yedi gün olur.¹²¹

Serdedilen bu görüşler de hayız konusunda verilen fetvaların genellikle tecrübe ve akıl yürütmeye dayalı olduğu konusundaki tezimizi kuvvetlendirmektedir. Çünkü “hayzın en azı üç gün en çoğu on gündür” şeklindeki sahabe kavli dikkate alındığında dahi -iki farklı akıl yürütme sonucu- iki farklı görüş ortaya çıkabilmektedir. Bu konuda başka bir misalde hayız ve seferilik halinin benzetilmesinde karşımıza çıkar. Seferi iken tutulamayan

¹¹⁵ İbn Abdilberr, *et-Temhîd*, XVI, 74.

¹¹⁶ Tahâvî, *Muhtasar*, I, 166; Şevkânî, *ed-Derârî'l-mudiyye*, s. 77; a.mlf., *ed-Dureru'l-behiyye*, s. 44; Beğavî, *et-Tehzîb*, I, 477, 482

¹¹⁷ Ebû'l- Kâsım Abdulkerim b. Muhammed b. Abdulkerim er- Râfî el-Kazvîni, *el-Azîz şerhü'l-Vecîz*, (Ali Muhammed Avd ve Adil Ahmet Abdü'l- Mevcûd), Beyrut: Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, 1997, I, 290; Beğavî, *et-Tehzîb*, I, 438; Mahallî, *Mezîdu'n-ni'me*, s. 87; Desûkî, *Hâşiyetü'd-Desûkî alâ's-Şerhi'l-Kebîr*, (tah: Muhammed Aliş), Beyrut: Daru'l- Fikr, ts., I, 170.

¹¹⁸ Rîmî, *el-Meânî*, I, 83.

¹¹⁹ İbn Rüşd, *Bidâyetü'l- müctehid*, I, s. 57.

¹²⁰ İbnü'l-Kattân, *el-İknâ*, I, 102.

¹²¹ Serahsî, *el-Mebsût*, III, 149.

oruçlar da tıpkı hayız halinde tutulamayan oruçlar gibi daha sonra kaza edilir. Seferiliğin alt sınırı üç gün üç gece olduğundan hayzın alt sınırı da üç gün üç gece olarak belirlenmektedir. İkametin alt sınırı on beş gündür, bu sebeple temizliğin alt sınırı da on beş gün olmalıdır.¹²²

Hanbelî mezhebine göre ise iki hayız arası temizliğin süresi en az on üç gündür. İbn Kudâme de Ebû Hanîfe, İmâm-ı Şâfiî, İmâm Mâlik ve Sevrî'nin iki hayız arası temizlik müddetinin en azının on beş gün olduğunu kabul ettiğini zikrettikten sonra Sevrî'nin, bu konuda ihtilaf yoktur, dediğini de rivâyet eder. Ancak bu iddiayı kabul etmez. İbn Kudâme iki hayız arasındaki asgari sürenin on beş gün olması gerektiği tezini bir mantık hesabı yaparak reddeder. Şöyleki; iki hayız arası temizliğin en azı, hayzın en çok zamanına göre tespit edilmiştir. Bir ay otuz günden hesap edilerek en fazla on beş gün hayız görülüyorsa asgari on beş gün temizlik olmalıdır, şeklinde bir hesap yapılmıştır. Ona göre hayzın en uzun müddetinin on yedi gün olması halinde temizlik süresinin on üç gün olarak kabul edilmesi gerekirdi.¹²³

Hz. Ali'ye (ra.) gelerek kocasının kendisini boşadığını söyleyen bir kadın, bir ay içerisinde üç defa âdet gördüğünü ve her seferinde temizlendiğini iddia etmiştir. Hz. Ali (ra.) bu konuda ne düşündüğünü Şurayh'a (ra.) sormuştur. Şurayh ise “Şâyet yakın çevresinde dindar ve güvenilir kimseler onun bu durumuna şahitlik ederlerse dediği kabul edilir, aksi halde yalanlanır.” deyince Hz. Ali (ra.) “Güzel!” diye cevap vermiştir. Bu rivâyeti dikkate alan Hanbelî âlimleri bir ayda üç hayız görüp temizlenebilmek için temizlik süresinin en az on üç gün olması gerektiği sonucuna varmıştır. Hanbelî mezhebine göre hayzın asgari süresi ise bir gün ve bir gecedir. Üç defa âdet kanaması görüp her seferinde temizlenebilmesi için 1 gün hayız+13 gün temizlik+1 gün hayız+13 gün temizlik+1 gün hayız=29 gün olmaktadır. Son hayızdan sonra da temizlenirse bir ay içinde üç hayız ve üç temizlik görebilmek mümkün olmaktadır.¹²⁴

¹²² Serahsî, *el-Mebsût*, III, 148.

¹²³ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, I, 352.

¹²⁴ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, I, 352.

Hanefî mezhebine göre en az on beş gün temizlik dolmadan gelen kanamalar, ikinci bir hayız kabul edilmez.¹²⁵ Ayrıca on beş günden az olan temizlik tam bir temizlik sayılamayacağından kanama hiç kesilmeden gelmiş gibi kabul edilir. Örneğin bir kadının normal hayızı yedi gün, temizliği yirmi gün ise yedi gün hayız gördükten sonra on üç gün temiz kalsa ve üç gün kanama görse ne ile hükmedilir? Tam bir temizlik görülmeden gelen kanama her ne kadar hayzın asgari müddetine uygun olsa da hayız kabul edilemez. Bu kanama bir özür kanamasıdır. Kadının bir sonraki hayız müddetini tespit etmek için önceki âdet düzenine bakılır. On üç gün temizlik ve üç gün özür kanaması toplamda on altı gün yapar. Asgari dört gün daha geçtikten sonra bir kanama olursa bu kanama hayız kabul edilir. Örnekteki hanımın on üç gün temizlikten sonra aylarca devam eden bir kanama gördüğünü farz edersek on üç günü yerleşik temizlik müddeti olan yirmi güne tamamlamak için yedi gün özür hükümlerine uyarak ibâdetlerini yapar. Bundan sonra asgari on beş gün temizlik görünceye kadar yedi gün hayız, yirmi gün temiz olduğuna hükmedilir. Temiz olduğu kabul edilen günlerde özür hükümlerine riâyet ederek ibâdetlerini yapar.¹²⁶

Öte yandan temizlik için bir üst sınır öngörülmemiştir.¹²⁷ Bir kadın aylarca hatta yıllarca hayız görmeyebilir. Ancak özür kanaması gibi bir durum olur da kesilmeksizin devam ederse iddetin bitimi için temizliğin bir üst sınırı belirlenmek zorunda kalınır.¹²⁸

1.3.3. Hayzın Rengi

Âlimler hayız kanı için ayırıcı bir özellik/alamet tespitine girişmişler ve iki görüşe ayrılmışlardır. Bir kısmı kanın nitelik ve rengini dikkate almayı, diğerleri ise kadının âdet döngüsünü esas almıştır.¹²⁹ Şâh Veliyyûllâh (ö.1176/1762) hem âdetin hem de kanın renginin hayzın ayırıcı özelliği olmaya

¹²⁵ Bu noktada Hanefiler Allah Teâlâ'nın normal olarak her temizlik ve hayız için bir ay belirlediğini, bu sebeple hayzın üst sınırının on beş gün değil de on gün, kalan kısmın da temizlik dönemi olmasının gerektiğini kabul ederler: Tahâvî, *Muhtasar*, I, 170.

¹²⁶ Serahsî, *el-Mebsût*, III, 155.

¹²⁷ Şevkânî, *es-Seyl*, s. 89.

¹²⁸ Serahsî, *el-Mebsût*, III, 148.

¹²⁹ San'ânî, *Subulu's-selâm*, I, 64.

elverişli olduğunu ifade etmiştir.¹³⁰ Bu çerçevede fakihler Hz. Peygamber'in (as.) Fatıma b. Hubeyş'e yönelik "Hayız kanı bilinen¹³¹ siyah bir kandır. Bu şekilde olduğu zaman namazı bırak, başka türlü olduğunda abdest al ve namaz kıl." ifadesinden hareketle kadınların özel hallerinde gelen kanlar arasındaki renk ayrımını (temyîz) ele almıştır.¹³² Kadının âdet günleri bilinmediği takdirde kanın rengine bakılır. Ayın bir kısmında kan siyaha çalar, bir bölümünde de açık ve soluk olur. Hz. Âişe'nin (ra.) Fatıma b. Ebî Hubeyş'in olayı ile ilgili hadisine dayanılarak kanın kırmızı ve siyah olduğu sırada hayızlı olduğu kabul edilmiştir.¹³³

Fıkıh bilginleri genellikle kokulu siyahımsı kanı hayız kanı addetmiş;¹³⁴ hayız günleri içerisinde gelen siyah kanın "fasih/sahih hayız" olduğu hususunda ittifak etmiştir.¹³⁵ Açık ve bulanık tonlarda ise görüş ayrılıkları söz konusudur.¹³⁶ Ayrıca siyah kanın kırmızıdan, kırmızının sarıdan, koyunun şeffaftan daha kuvvetli/yoğun olduğu yönünde izahlar yapılmış; kuvvetli olanı hayız, zayıf olanı da istihâze olarak nitelendirilmiştir.¹³⁷

İmâm-ı Şâfiî de kanın koyu ve siyah olduğu günleri hayız, açık ve kırmızı olduğu zamanı ise istihâze olduğuna işaret etmiştir.¹³⁸ Bu çerçevede kanın rengi ile ilgili ayrımla amel etmekle ilgili olarak, yoğun kanın bir gün ve geceden az, on beş günden de fazla olmaması ile yoğun kan arasının on beş günden az olmaması şeklinde üç şart ileri sürülmüştür. Buna göre bu on beş gün temizlik dönemidir ki bu dönem on beş günden az olamaz. Şâyet yoğun kan bir gün ve geceden az ya da on beş günden fazla veya yoğun olmayan kan on beş günden eksik olursa kadın tamamını tek bir renk görmüş kimse gibi kabul edilmiştir.¹³⁹

¹³⁰ Şâh Veliyyüllâh, *Huccetullâhi'l-bâliğa*, s. 293.

¹³¹ Hadisin izahı sadedinde hitabda yaygın ve baskın olanın/ağleb esas alınarak siyahın zikredildiğine, halbuki kırmızının da kadınlar nezdinde bilindiğine işaret edilir: Ebû'l-Hasen Nûruddîn Alî el-Mollâ Alîyyul-Kârî, *Mirkâtu'l-meşâtih Şerhu Mişkâti'l-mesâbih*, Beyrût – Lubnân, 1422/2002, II, 499.

¹³² İbn Hacer el-Askalânî, *Bulûğu'l-merâm*, s. 41.

¹³³ Mervezî, *İhtilâfu'l-fukahâ*, s. 190-191.

¹³⁴ Bkz. Diyâuddîn el-Makdisî, *es-Sunen*, I, 214.

¹³⁵ İbn Hazm, *Merâtibu'l-İcmâ*, s. 23; Makdisî, *Umdetu'l-ahkâm*, s. 49.

¹³⁶ İbnü'l-Munzir, *el-Evsat*, II, 219, 233.

¹³⁷ Beğavî, *et-Tehzîb*, I, 446.

¹³⁸ Tahâvî, *Muhtasar*, I, 167, 172; İbn Hubeyre, *İhtilâfu'l-eimme*, I, 75.

¹³⁹ Bkz. Beğavî, *et-Tehzîb*, I, 447.

Ebû Hanîfe ise kadının renk ayrımı ile amel etmeyip –ister mu'tâde ister mübtedie olsun- rutin âdetine bakmasını öngörmüştür.¹⁴⁰ Nitekim Hanefî mezhebine göre kırmızı, siyah, sarı, yeşil, toprak rengi, bulanık renklere kanamalar görülebilir. Bulanık renk de dâhil olmak üzere âdet günleri içerisinde bu renklerin tamamı Ebû Hanîfe ve İmam Muhammed'e göre hayız kanı sayılır. Yeşil rengin yenilen bozuk bir yiyecekte kaynaklandığı ileri sürülür.¹⁴¹ Sarı rengin ise kanın inceldiği zaman aldığı renk olduğu söylenir. Bu sebeple sarı renkli kanama da hayız kanı sayılır. Kanamanın son günlerine doğru kanın rengi sarımtırak bir renk alabilir; ancak gusül almak için daha şeffaf beyazımsı rengi beklemek gerekir. Buna delil olarak hayızlarının bitip bitmediğini öğrenmek için kadınların Hz. Âişe'ye (ra.) bezlerini gönderdiklerini, O'nun da “Tam beyaz rengi görmeden olmaz.”¹⁴² dediği rivâyet edilir.¹⁴³

Hadisin metninde kadınların gönderdiği nesneyi ifade etmek için kullanılan “durce” ifadesi, rahmin içine konulup sonra da hayızdan bir kalıntı kalıp kalmadığını kontrol etmek için çıkartılıp bakılan çaput vb. tampon anlamına gelir.¹⁴⁴ Yine bazı rivâyetlerde geçen “kassa” lafzı ise kadının hayız halinde tıkadığı pamuk veya bez parçasını ifade eder ki bundaki temiz ıslaklık, arılık açısından kirece benzetilmiştir.¹⁴⁵

Öte yandan hadisin Arapça ibaresinde kullanılan “kassa” kelimesi baş yıkamakta kullanılan çamur anlamına da gelir ki bunun rengi sarımtırak beyazdır.¹⁴⁶ “Saf beyaz” şeklinde tercüme edilmesi ise aslında bir galat-ı meşhurdur. Bu sebeple hayız sonunda bembeyaz bir akıntı görülmesi şart değildir. Sarımtırak bir beyaz renk görülmesi kâfidir. Bazı kadınlar hayız dışında da hafif sarı bir akıntı görebilirler. Bu sebeple kadınların kendi durumunu takip ederek hangi renk bir akıntıyla âdetinin son bulduğunu tespit

¹⁴⁰ Beğavî, *et-Tehzîb*, I, 447.

¹⁴¹ Zeylaî, *Tebyînu'l-hakâik*, s. 55.

¹⁴² Buhârî, “Hayz”, 19.

¹⁴³ Serahsî, *el-Mebsût*, III, 150; Zeylaî, *Tebyînu'l-hakâik*, s. 55.

¹⁴⁴ Ebû'l-Velîd Suleymân b. Halef b. Sa'd el-Bâcî, *el-Muntekâ şerhu'l-Muvattâ'*, Mısır 1332/1914, I, 118.

¹⁴⁵ Muhammed b. Ebû'l-Abbâs Ahmed b. HamzaŞemsuddîn er-Remlî, *Nihâyetu'l-muhtâc ilâ Şerhi'l-Minhâc*, Beyrût 1404/1984, I, 340.

¹⁴⁶ Serahsî, *el-Mebsût*, III, 151; Remlî, *Nihâyetu'l-muhtâc*, I, 340.

etmesi daha sağlıklı bir yoldur.¹⁴⁷ Ayrıca tam bir kuruluk görmekle de hayzın bitebileceği rivâyet olunur.¹⁴⁸

“Kassa” kelimesinin beyaz ipe benzer şekilde bir akıntı olduğu şeklinde yorumlar olduğu gibi ferce yerleştirilen pamuğun veya bez parçasının temiz çıkması şeklinde yorumlandığı da vakidir.¹⁴⁹ Dolayısıyla hayzın kesilmesi halinde konulan pamuk temiz çıkar ki bu durumda temizlik/tuhr hükümleri geçerli olur.¹⁵⁰ Bu sebeple hayzın bitiminde önemli olanın hayız renklerinden hiçbirini görmemek olduğunu ifade edilebilir. Bu da ya beyazımsı bir akıntı görerek olur ya tam bir kurulukla ya da ferce konulan peçete veya bezin hayız kanı renklerinden hiçbirine bulaşmayarak temiz çıkması ile anlaşılır. Ancak tıp doktorlarının ferce tampon veya pamuk gibi maddeler konulmasını sakıncalı bulduklarını hatırlatmak yerinde olacaktır. Bu sebeple kanaatimizce kadınların hayızlarının son vakitlerinde kendilerini bir peçete veya beyaz bir bezle kontrol etmeleri ihtiyaten daha doğru olur.

Ebû Yûsuf’a göre ise hayız günlerinin evvelinde görülen bulanık renk hayız sayılmaz. Hayız günleri içerisinde ve hayzın bitimine yakın görülen bulanık renk ise hayız sayılır. Çünkü hayzın son zamanlarında görülen bulanık renk rahmin tamamen temizlenmesinden ileri gelir.¹⁵¹ Ebû Hanîfe ve İmam Muhammed’e göre ise hayzın başında da sonunda da görülen bulanık renk hayızdan sayılır. Mezhepte de fetva buna göredir.¹⁵² Ebû Hanîfeve İmam Muhammed kendi görüşlerine şöyle bir delil getirmektedir: Âdet günlerinin sonunda âdet kanaması kabul edilen renk başta da kabul edilmelidir. Çünkü hayız süresinin tamamı tek bir vakit hükmündedir. Ebû Yûsuf’un dediği durum kanın çıkış yerinin yukarıda olmasıyla olabilirdi. Çünkü çıkış yeri aşağıda olunca bulanık kan, saf kandan önce akar.¹⁵³

¹⁴⁷ Jinekolog Dr. Rabia Yılmaz’a saf beyaz akıntı görmenin şart olup lmadığını sorduğumuzda yukarıda zikredilen cevabı aldık.

¹⁴⁸ İbn Rüşd, *Bidâyetü'l-müctehid*, I, 60.

¹⁴⁹ San'ânî, *Subulu's-selâm*, I, 104.

¹⁵⁰ Heytemî, *Tuhfetu'l-muhtâc*, I, 400.

¹⁵¹ Tahâvî, *Muhtasar*, I, 165; Kâsânî, *Bedâiu's-sanâi*, I, 39; Zeylâî, *Tebyînu'l-hakâik*, s. 55.

¹⁵² İbn Nüceym, *el-Bahru'r-râik*, I, 202.

¹⁵³ Serahsî, *el-Mebsût*, III, 150; Günümüzde Ebû Yûsuf’un görüşü dikkate alınarak, şâyet bir kadının âdet günleri düzenliyse ve âdet döneminden önce görülen bulanık akıntının âdet öncesi hormonal değişiklikten kaynaklandığı doktor kararıyla tespit edilirse bu akıntının hayız değil, istihâze

Sarı ve bulanık renkle ilgili olarak Nevevî hayızın başlamış olmasının da kriter olarak dikkate alındığına işaret etmiştir: “Ebû Sevr’e göre öncesinde kan gelmişse hayızdır, aksi takdirde değildir. İbn Münzir de bu görüşü tercih etmiştir. Abderî de fukahanın çoğunluğunun hayız imkanı bulunan süre içerisinde âdet kanaması olarak kabul edildiğini aktarmıştır. Beğavî ise buna muhalefet etmiş ve şöyle demiştir: İbn Müseyyeb, Atâ, Sevrî, Evzaî, Ahmed ve ekseri fukaha hayız günleri dışındaki sarı ve bulanık rengin hayız niteliğinde olmadığı görüşündedir.”¹⁵⁴

Öte yandan yalnızca siyah kanın geldiği günleri hayız addeden yaklaşımın yanı sıra kırmızı ve siyah kanı hayız sayıp sarı ve bulanık rengi hayız olarak kabul etmeyen ya da hepsini hayız sayan görüşler de bulunmaktadır.¹⁵⁵ Şâfiî mezhebinde hayız kanının genellikle siyah ve yoğun olduğu kabul edilir. İstihâze kanının ise kırmızı ve akışkan bir kan olduğu zikredilir.¹⁵⁶ Nitekim Rasulullah (sav) sürekli kanaması olan Fatıma b. Ebi Hubeyş’e “Gelen kan hayız kanı olduğunda -ki o bilinen siyah bir kandır- namazı terk et. Başkası olduğunda (siyah dışında olduğunda) abdest al ve namaz kıl. Çünkü o damar kanıdır.” buyurmuştur.¹⁵⁷

Bu rivâyet esas alınarak hayız kanının asıl renginin siyah olduğu kabul edilse de¹⁵⁸ Hz. Âişe’nin “*Beyaz rengi görünceye kadar acele etmeyin.*” rivâyeti de dikkate alınarak siyah dışındaki renkler de âdet günleri içerisinde hayız kanı kabul edilmektedir. Şâfiî, Hanbelî, Mâlikî mezheplerinin görüşleri de bu doğrultudadır.¹⁵⁹ Ayrıca hayızın hemen akabinde görülen bulanık ve sarı rengin hayızdan bir kalıntı olabileceği görüşündedirler. İmâm Mâlik ise beyaz akıntının

---

olduğuyönünde fetva verilerek içinden çıkılması güç bazı hadiselere çözüm aranmaktadır: Bkz. *Din İşleri Yüksek Kurulu Fetvalar*, 2. bs., İzmir: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2018, s. 106.

¹⁵⁴ Nevevî, *el-Mecmû*, s. 375.

¹⁵⁵ Bkz. İbn Abdilberr, *et-Temhîd*, XVI, 74; Beğavî, *et-Tehzîb*, I, 459; Remlî, *Nihâyetu'l-muhtâc*, I, 340.

¹⁵⁶ İbnHubeyre, *İhtilâfu'l-eimme*, I, 75.

¹⁵⁷ Mâverdî, *el-Havi'l-kebîr*, I, 760; İbn Hacer el-Askalânî, *Bulûğu'l-merâm*, s. 36.

¹⁵⁸ Mervezî, *İhtilâfu'l-fukahâ*, s. 195; İbnü'l-Munzir, *el-Evsat*, II, 216, 220.

¹⁵⁹ Mervezî, *İhtilâfu'l-fukahâ*, s. 190; Tahâvî, *Muhtasar*, I, 167; Mâverdî, *el-Havi'l-kebîr*, I, 399; Kâsânî, *Bedâiu's-sanâi*, I, 39; İbn Kudâme, *el-Muğni*, I, 383; Rîmî, *el-Meânî*, I, 83-84; İbn Nuceym, *el-Bahru'r-râik*, I, 202; Ebû Abdullâh Muhammed b. Abdullâh el-Mâlikî, *Şerhu Muhtasari Halil li'l-Haraşî*, Beyrût, ts., I, 203; Yıldız, *Hanımların Özel Halleri*, s. 22.

kadınların temizlik döneminde gördükleri ve bildikleri bir şey olduğunu ifade eder.¹⁶⁰

Bu noktada sarı ve bulanık renk konusundaki rivayetler değerlendirilecek olursa iki rivâyetin ilk bakışta birbiri ile çelişir gözükteği söylenebilir. Nitekim bunların ilki kadınların sarı ve bulanık renkli bezlerinin Hz. Âişe'ye (ra.) göndererek hayızdan temizlenip temizlenmediklerini sormaları ve O'nun "Tam beyazı görmedikçe olmaz."¹⁶¹ dediği rivâyet, ikincisi Ümmü Atıyye'nin (ra.) "Biz sarı ve bulanık rengi bir şeyden saymazdık."¹⁶² rivâyetidir. Bu iki rivâyeti telif eden âlimler Hz. Âişe'nin rivâyetini kanın kesilmeye yüz tuttuğu zamana, Ümmü Atıyye'nin rivâyetini de kanın kesildiği zamana hasretmiştir.¹⁶³ Hayız günleri bitip beyaz akıntı geldikten sonra gelen bulanık renk hayız ya da istihâze sayılmaz. Bu konuda Ümmü Atıyye "Bizler sarı ve bulanık renge itibar etmezdik." demiştir. Bu rivâyeti İmam Buhârî (ö. 256/870) "Hayız günleri dışında sarı ve bulanık renk" başlığı altında zikretmektedir.¹⁶⁴ Renklerde itibar ise ilk görüldüğü anadır. Çünkü kuruduktan sonra renk değişikliği görülebilir.¹⁶⁵

Hayız kanının sıcak olduğu ve yakıcı bir acı verdiği, istihâze kanının ise soğuk ve bulanık/fâsid olduğu da ileri sürülür.¹⁶⁶ Elli beş yaşını geçen kadınlarda ise kırmızı ve siyah renk dışında görülen kanamalar hayız değil, istihâze (özür) sayılır.¹⁶⁷ Âdet günlerinin dışındaki kanamalar hangi renk olursa olsun özürdür.¹⁶⁸ Nifâs kanı da renk hususunda hayızdan farklı değildir.¹⁶⁹

1.3.4. Hayzın Kokusu

Âdet kanı ağır bir kokuya sahiptir. Damardan gelen kan ise o kadar ağır kokmaz. Bu bilgi hayız mı istihâzemi(özür kanaması) gördüğü hususunda

¹⁶⁰ İbnu'l-Munzir, *el-Evsat*, II, 234.

¹⁶¹ Mâlik, "Taharet", 2/27, no: 97.

¹⁶² Buhârî, "Hayd", 6/25, no: 326.

¹⁶³ İbn Rüşd, *Bidâyetü'l-müctehid*, I, 59.

¹⁶⁴ Buhârî, "Hayz", 25.

¹⁶⁵ Serahsî, *el-Mebsût*, III, 210; Beşer, *Hanımlara Özel İlmihal*, s. 151.

¹⁶⁶ Muhammed b. Ya'kûb el-Kuleynî, *el-Furûu'l-kâfi*, nşr. Âli Ekber el-Ğıfârî, Tahran 1388/1968, III, 92.

¹⁶⁷ İbn Nüceym, *el-Bahru'r-râik*, I, 202; Beşer, *Hanımlara Özel İlmihal*, s. 151.

¹⁶⁸ Yıldız, *Hanımların Özel Halleri*, s. 24.

¹⁶⁹ İbnu'l-Munzir, *el-Evsat*, II, 236.

şüphede kalan kadınlar için kolaylık sağlar. Diğer özelliklerine de dikkat edilmek şartıyla hayızın kokusu istihâze-hayız ayrımı yapabilmek için önemlidir.

Hayız konusunda bilinmesi gereken önemli meselelerden biri de sahih-fasid kan/temizlik ayrımıdır. Sahih kan hayız ve nifâs kanı şartlarına uyan kandır. Fasid kan hayız ve nifâs kanı şartlarına uygun olmayan kandır. Sahih temizlik hayız ve nifâs kanı kesildikten sonra –bazı müctehidlere göre sayılar değişmekle beraber- en az on beş gün devam eden temizlikten sonra yeni bir âdet kanaması görülmesi durumunda, arada kalan temiz günlere denir. Fâsid temizlik ise bunun zıddıdır ve bozulmuş temizlik manasına gelmektedir. Fâsid kanamalar sebebiyle tam ve sahih temziliğin bozulmasıdır.¹⁷⁰ Sahih kanın kokusu ağırdır, fâsid kanın kokusu ise eğer bir hastalık vs. yoksa o kadar ağır olmaz.

2. TIBBİ KAVRAMLAR VE MAHİYETLERİ

2.1. Tıp İlminde Kullanılan Kavramlar

Âdet kanaması tıp ilminde *menstrüel siklüs* denilen bir döngü içinde anlatılır. Bu döngü kadınların ilk âdet gördükleri zamandan (menarş) son âdete (menopoz) kadar genellikle her ay tekrar eder. Bu iki zaman dilimi arasında kadınların tüm organizmalarında özellikle de üreme organlarında her ay düzenli değişiklikler görülür. Buna *periyod* ya da *siklüs* denilir. Ortalama bir periyod 28 gün sürer. Ancak bu süre bazı fiziksel (hastalık, iklim, ortam değişikliği vb.) ve psikolojik (evlilik ya da sınav heyecanı, stres vb.) sebeplerden ötürü değişebilir. Bu değişikliğin normal kabul edilebilecek sınırları ise en sık 21, en seyrek 35 gündür.¹⁷¹

İnsanda üreme bu şekilde cinsel organlarda her ay tekrarlanan (siklüs) değişmelerle olur.¹⁷² Bu değişimlere tıp ilminde menstrüel siklüs denir. Menstüel siklüs rahmin gebelik için hazırlanmasını ve gebelik olmaması halinde rahmin iç tabakasının (endometrium) üçte ikilik bir kısmının kanamalar halinde vücuttan atılmasını kapsayan bir döngüdür. Âdet kanamasına ise menstrüasyon

¹⁷⁰ Yıldız, Hanımların Özel Halleri, s. 29.

¹⁷¹ Anahit M. Coşkun, *Kadın Sağlığı Ve Hastalıkları Hemşireliği El Kitabı*, İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları, 2012 s. 51.

¹⁷² Arısan, Kadın Hastalıkları, s. 54.

denir¹⁷³ ki bu kanama genellikle her ay bir defa tekrar eder, hiçbir sıkıntıya meydan vermeksizin meydana gelir, 3-6 gün sürer ve günde bir ya da iki pet kirletecek miktarda olur.¹⁷⁴ Bir başka ifade ile menstrüel sıklüslerde kanamanın olduğu günlere de menstrüasyon denir.¹⁷⁵ Bir sıklüs bir âdetin başlangıcını müteakip diğer âdetin başlangıcına kadar olan süredir.¹⁷⁶

Kadife gibi bir görüntüsü olan rahmin iç tabakası (endometrium) her ay yumurtanın dölllenme ihtimaline binaen hazırlanır. Gebelik olmadığı takdirde belirli bir miktar kanla beraber, tekrar yenilenmek üzere vücut dışına atılır. Olay özetle şu şekilde gelişir: Önce rahmin iç tabakası (endometrium) hem hücre sayısının artması hem de bezlerin ve kan damarlarının dolmasıyla kalınlaşır. Sonra rahim (uterus) boşluğuna kan sızar ve bir süre sonra bu kanla beraber endometrium tabakasının üçte ikilik bir kısmı dışarı atılır.¹⁷⁷

İlk âdetten (menarş) sonra gebelik ve bazen de emzirme (laktasyon) dönemleri haricinde menepoza kadar yaklaşık 30-40 yıl boyunca kadınlar yumurtlama (ovülasyon) ve rahmin gebelik için hazırlanması süreci ve gebelik olmaması halinde âdet kanaması görülmesi (menstrüasyon) dönemini içeren periyodik bir süreç içindedirler. Her ay oosit denilen yumurta hücreleri olgunlaşır, içlerinden en olgun olan bir tanesi yumurtlama (ovülasyon) ile dışarı atılır ve yumurta kanallarına (tubalar) çekilir. Burada spermle karşılaşır ve rahme yerleşir ve gebelik süreci başlar. Karşılaşma olmazsa hayız kanamasıyla birlikte vücuttan atılır.¹⁷⁸

Normal döngü (sıklüs) uzunluğu, yaş ilerledikçe az miktarda bir kısalma gösterir. Menstrüel sıklüsün ise üremeye dönük başlıca iki hedefi vardır.

1-Yumurtanın (ovum) olgunlaşması ve yumurta hücresinin yumurtalıktan karın boşluğuna atılması (ovülasyon).

2-Dölllenmiş yumurta (fertilize ovum) için, embriyonun rahme (uterus)

¹⁷³ Turgay Atasü ve Sezai Şahmay, *Jinekoloji (Kadın Hastalıkları)*, Ünivarsal Bilimsel Yayınları, (y.y), 1996, s. 141; Coşkun, *Hemşirelik El Kitabı*, s. 51.

¹⁷⁴ İlhan Önder, *Kadın-Doğum Propedötik*, 7. bs., Ankara: Yargıçoğlu Yayınevi, 1985, s. 105.

¹⁷⁵ Mülazım Yıldırım, *Klinik Jinekoloji*, 3. bs., Ankara: Çağdaş Medikal Kitapevi, 2002, s. 23.

¹⁷⁶ Önder, *Propedötik*, s. 71.

¹⁷⁷ Coşkun, *Hemşirelik El Kitabı*, s. 51.

¹⁷⁸ Coşkun, *Hemşirelik El Kitabı*, s. 52.

yerleşmesi hazırlıkları.¹⁷⁹

Menstrüasyon yani âdet kanaması olması için aşağıdaki 5 temel koşul gereklidir:

1-Hipotalamustan GnRH uyarısı olmalıdır.

2-Hipofiz bezi, yumurtalıkları uyaracak kadar FSH ve LH salgılamalıdır.

3-Yumurtalıklarda yumurta hücresini taşıyan kesecik (folikül) bulunmalı ve bu foliküllerde östrojen üretimi için gerekli enzimatik mekanizmalar çalışmalıdır.

4-Rahmin iç tabakası hormonal uyarılara cevap verebilmelidir.

5-Menstrüel kanakımı (hayız kanaması) için genital sistem ve beyin sağlıklı anatomik yapıda olmalıdır.¹⁸⁰Özetle hayız kanaması olabilmesi için beyin, hipofiz, yumurtalık, rahim, yapıların karşılıklı etkileşime girebilmesi gereklidir.¹⁸¹

2.2. Tıp İlminde Hayzın Mahiyeti

2.2.1. Üreme Periyodunda Hayız

Yumurtalıklar ve rahmin iç tabakası kadın üreme işlevinin önemli bir bölümünü teşkil ettiği için kadın üreme periyodu *overiyal ve menstrüal siklus* şeklinde iki bölümde incelenir. Yumurtalıklarda meydana gelen gelişmeler overial siklusun/periyodun konusudur. Rahmin iç tabakasındaki gelişmeler ise menstrüel siklus adı altında incelenir.¹⁸²

Siklusler birçok tıp kitabında dört faz (evre), bazılarında ise üç faz şeklinde anlatılır. Üç faz olarak anlatılan eserlerde menstrüasyon fazı folikül

¹⁷⁹ Atasü ve Şahmay, *Jinekoloji*, s. 153.

¹⁸⁰ Atasü ve Şahmay, *Jinekoloji*, s. 226-233.

¹⁸¹ Arısan, *Kadın Hastalıkları*, s. 54.

¹⁸² Coşkun, *Hemşirelik El Kitabı*, s. 51.

fazının içinde bir evre olduğu için ayrıca bir başlık açma gereği duyulmamıştır.¹⁸³ Genel kullanıma uygun olan dört evre ise şu şekildedir:

2.2.1.1. Foliküler Faz

Menstrüel (âdet, hayız) kanamanın ilk günü *foliküler faz* başlar. LH eğrisinin başlaması ile biter.¹⁸⁴ Yaklaşık 10-14 gün süren bu evrenin başlaması, hipofiz bezinden salgılanan FSH hormonunun etkisiyledir. Yumurtalıklardaki küçük keseciklerin (folikül) içerisinde yeni bir yumurta hücresi gelişir. Gelişen folikülden çok miktarda östrojen az miktarda progesteron salgılanır. Östrojen de rahmin (Uterus/dölyatağı) gelişmesini sağlar.¹⁸⁵

2.2.1.2. Ovülasyon Fazı

Âdet döngüsünün ortalama 13-15. günlerine denk gelir. Bir günlük bir evredir. Hipofizden salgılanan LH'nin maksimum seviyeye çıkmasıyla gerçekleşir. Folikül yırtılarak olgunlaşmış yumurta hücresi yumurtalıktan dışarı atılır. Bu olaya ovülasyon denir. Dışarı atılan yumurta hücresi yumurta kanalına (tuba üterina) çekilir. Burada spermle karşılaşırsa döllenme gerçekleşir. Döllenmiş yumurta hücresi ikinci olgunlaşma (maturasyon) bölünmesini de tamamlayarak ovum adını alır. Ovum 120-150 mikron çapında çıplak gözle görülebilen tek insan hücresidir. Şayet döllenme olmazsa yumurta hücresi 24-48 saat içinde canlılığını kaybeder.¹⁸⁶

Bazı kadınlarda yumurtlama (ovülasyon) dönemlerinde görülen az miktardaki lekelenmeler şeklinde (spotting) kanamalar sarı cisim (korpus luteum) oluşmadan önce östrojen azalmasının bir sonucudur. Bu dönem yumurtlama dönemidir.¹⁸⁷ Bu dönemde görülen hafif lekelenmeler de tıbben özürdür. Gebe kalmak için bu süreçte ilişkiye girilmesi gerekir.

2.2.1.3. Lüteal Faz (Skrasyon Fazı)

Folikül yırtılıp içindeki yumurta hücresini dışarı atınca büzülerek sarı renkli ve yağlardan zengin bir cisim oluşur. Buna *korpus luteum* denir.

¹⁸³ Yıldırım, Kadın Hastalıkları, s. 91.

¹⁸⁴ Atasü ve Şahmay, *Jinekoloji*, s. 155-163.

¹⁸⁵ Coşkun, *Hemşirelik El Kitabı*, s. 52-53; Yıldırım, *Klinik Jinekoloji*, s. 30.

¹⁸⁶ Coşkun, *Hemşirelik El Kitabı*, s. 58; Atasü ve Şahmay, *Jinekoloji*, s. 159-167.

¹⁸⁷ Arısan, *Kadın Hastalıkları*, s. 88.

Yumurtalıkta meydana gelen bu değişimden dolayı lüteal, rahmin iç tabakasında (endometrium) meydana gelen değişimlerden dolayı *sekrasyon fazı* adını alır.¹⁸⁸ Bu evre yaklaşık 14-16 gün sürer. Sarı cisimden çok miktarda progesteron, az miktarda östrojen salgılanır. Progesteron muhtemel bir gebeliğe karşı rahmin iç tabakasını (endometrium) hazırlar. Rahmin iç tabakası süngerimsi bir hal alır. Döllenme olmazsa yumurtlamadan on gün sonra sarı cisim gerilemeye başlar. Östrojen ve progesteron azalır. Döllenme olursa sarı cisim hamileliğin beşinci ayına kadar varlığını devam ettirerek progesteron üretmeye devam eder.¹⁸⁹ Progesteron hamileliğin devamı için çok önemlidir. Eksikliğinde düşük yapma riski vardır. Hamileliğin beşinci aydan itibaren *progesteron plesanta* denilen dölüşinden salgılanır.¹⁹⁰

2.2.1.4. Menstrüel Faz

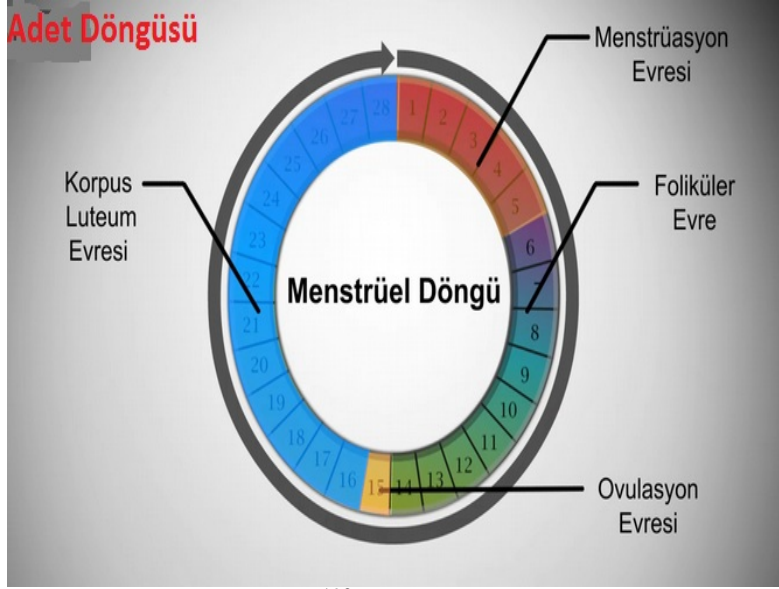
Yumurta döllenmezse sarı cisim bozulur ve progesteron hormonu azalır. Hücrelerin fonksiyonlarını devam ettirmesine yetecek kadar kan akımının olmaması (iskemi) sonucunda rahmin iç tabakasının (endometrium) fonksiyonel tabakası soyulur. Dökülen tabaka hayız kanı olarak vajinal yolla atılır.¹⁹¹ Kanamanın ilk günü yeni bir menstrüel siklusun başlamasının da ilk günüdür. Bir taraftan endometrium tabakasının üçte ikilik bir kısmı vajinal yolla atılırken, diğer taraftan hipofizlerden salgılanan FSH etkisiyle endometrium muhtemel bir gebelik için hazırlanmaya başlar ve yeni bir folikül evresi devreye girer. Bu döngü menopoza kadar devam eder.

¹⁸⁸ Atasü ve Şahmay, *Jinekoloji*, s. 155-163.

¹⁸⁹ Atasü ve Şahmay, *Jinekoloji*, s. 155-163; Yıldırım, *Klinik Jinekoloji*, s. 29.

¹⁹⁰ Coşkun, *Hemşirelik El Kitabı*, s. 54; Önder, *Prepedötik*, s. 79; Yıldırım, *Klinik Jinekoloji*, s. 30.

¹⁹¹ Coşkun, *Hemşirelik El Kitabı*, s. 56.

Şekil :Menstrüel döngü¹⁹²

2.2.2. Hayız Kanının (Menstrüel Kanama) Özellikleri

Normal bir menstrüasyon 2-6 gündür. 8 günden uzun kanama olması halinde herhangi bir hastalık (patoloji) bulunup bulunmadığına bakmak gerekebilir.¹⁹³ Ortalama 50-150 cc kadar kan kaybedilir. Ancak kanama miktarını ölçmek kolay değildir. Kanamalar 2-3. günde daha yoğundur.¹⁹⁴ Akıntının yüzde 60-70 kadarı kan, kalan kısmı rahmin iç tabakasına ait (endometrial) doku parçaları, epitelyum hücreleri ve mukus ibarettir. Pıhtılaşma özelliği yoktur.¹⁹⁵ Âdet kanında pıhtı varsa patolojik bir sebep aranmalıdır.¹⁹⁶

Hayız kanı vücudun diğer organlarından çıkan kanlardan daha ağır bir kokuya sahiptir. Çünkü hayız saf kandan ibaret değildir. Hayızla gelen kanda endometrium (rahmin iç tabakası) bozularak döküldüğü için bu tabakada yer alan maddeler de vücuttan atılır. Söz gelimi bir insanın parmağının kanamasında kaybettiği kan hayız kanından hem içerik hem de yoğunluk olarak farklıdır. Hayız kanı içerdiği maddeler sebebiyle daha yoğundur.¹⁹⁷

¹⁹² <http://www.yenibiyoloji.com/menstrual-dongu-âdet-dongusu-nedir-evreleri-nelerdir-2370/>

¹⁹³ Arısan, Kadın Hastalıkları, s. 106.

¹⁹⁴ Arısan, Kadın Hastalıkları, s. 107.

¹⁹⁵ Coşkun, *Hemşirelik El Kitabı*, s. 56; Önder, *Propedötik*, s. 83; Yıldırım, *Klinik Jinekoloji*, s. 23.

¹⁹⁶ Arısan, Kadın Hastalıkları, s. 108.

¹⁹⁷ Sevim Asımgil, *Kadın Olmak Kolay Değil*, İstanbul: İpek, 2005, s. 140; Arısan, *Kadın Hastalıkları*, s. 107-108.

2.2.3. Hayız (Menstrüasyon) Döneminde Dikkat Edilmesi Gereken Hususlar

Menses (hayız) döneminde kadınların, beslenmelerine ve özellikle de temizliklerine daha çok dikkat etmeleri gerekmektedir. Âdet günlerinde temizliğe dikkat edilmesi hem kadınların kendi sağlıkları hem de çevresindeki insanlar için önem arz eder. Âdet günlerinde banyo yapmaktan çekinmek doğru değildir. Kullanılan petler on iki saatten kısa sürelerle değiştirilmelidir.¹⁹⁸

Tampon kullanımı yerine kaliteli pamuktan imal edilmiş petlerin kullanılması daha doğrudur. Nitekim tampon kullanımından kaynaklanan çeşitli hastalıklara hatta ölüm vakalarına dahi rastlanılmıştır. Nisan 1982’de Amerika’da 1960 vaka tampon kullanımına bağlı rahatsızlıklar olarak kaydedilmiştir.¹⁹⁹ Âdet döneminde cinsel ilişkiden uzak durulması hem kadın hem de erkek sağlığı için önemlidir. Kanama sırasında çok ağır olmayan egzersizlerin ve spor faaliyetlerin yapılmasında ise bir sakınca yoktur.²⁰⁰

Âdet kanamasından birkaç gün önce vücutta su ve tuz tutulmasına bağlı olarak 1- 1,5 kilo kadar artış görülebilir.²⁰¹ Âdet öncesi ve âdet kanaması sırasında beslenmeye dikkat etmek vücutta aşırı ödem oluşmasını önlemeye yardımcı olur. Bol su tüketimi faydalıdır. Aşırı yağlı, tuzlu, şekerli gıdalardan uzak durmakta fayda vardır. Âdet öncesi ve kanama sırasında kadınların iş gücü ve becerilerinde bir gerileme olması (bir dereceye kadar) normaldir. Âdeti izleyen günlerde iş gücü ve beceri artar. Âdet döneminde kadın dinlenmeye ve psikolojik rahatlamaya da zaman ayırmalıdır.²⁰²

2.2.4. Âdet Yokluğu (Amenore)

15-16 yaşına kadar âdet kanamasının başlamaması veya başlayan âdet kanamalarının ortadan kalkması ya da dört aylık aralarla âdet kanaması görülmesi olayına “amenore” denir.²⁰³ Âdet görmemek (amenore) buluş çağından önce ve menopozdan sonra, gebelik ve emzirme dönemlerinde normal kabul edilir. Bunlar kadın hayatındaki fizyolojik amonere zamanlarıdır. Ancak

¹⁹⁸ Arısan, *Kadın Hastalıkları*, s. 109.

¹⁹⁹ Arısan, *Kadın Hastalıkları*, s. 109.

²⁰⁰ Arısan, *Kadın Hastalıkları*, s. 110.

²⁰¹ Arısan, *Kadın Hastalıkları*, s. 102.

²⁰² Arısan, *Kadın Hastalıkları*, s. 105-110.

²⁰³ Yıldırım, *Klinik Jinekoloji*, s. 37.

bir hastalığa bağlı olarak patolojik amenore durumu da vardır. Genellikle 8-16 yaşları arasında ilk âdet kanaması görülür. 16 yaşına geldiği halde hayız görmeyen kızlarda birincil âdet yokluğundan (primer amonere) söz edilir. Âdet görüldükten sonra bir sebeple kesilmişse buna ikincil âdet yokluğu (sekonder amonore) denir. İkincil âdet yokluğunun bir diğer tanımı ilk hayız kanaması görüldükten sonra 6 ay âdet olunmamasıdır.²⁰⁴

İkincil âdet yokluğunun en sık rastlanan nedeni gebeliktir. Gebelikten ve çoğu kadında emzirme döneminin bir kısmından –yaklaşık altı ay- sonra âdet eski düzenine döner. Âdet yokluğunun kadının sağlığına bir zararı yoktur. Ancak gebe kalma ihtimalinin zayıf olduğunu gösterir. Âdet yokluğu bir hastalıktan kaynaklanıyorsa tedavisi gerekir.²⁰⁵

Birincil âdet yokluğu, hipofiz bezi ya da yumurtalığın gerektiği şekilde çalışmaması sebebiyle olabileceği gibi üretim sistemindeki bir gelişim bozukluğundan da kaynaklanıyor olabilir. Yumurtalık, dölyatağı (rahim) veya dölyolu (vajina) yeterince gelişmemiş olabilir. Hatta yeterince gelişmemiş üreme organlarına sahip bir erkek çocuğu kız zannedilerek yetiştirilmiş olabilir. Bir diğer ihtimal ise delinmemiş kızlık zarı denilen bir durumdur. Normal bir kızlık zarı âdet kanının akmasına imkân verecek küçük deliklerle kaplıdır. Bazı kızlarda kızlık zarı âdet kanamasını geçiremeyecek kadar kapalıdır. Bu kızlarda aslında âdet kanaması olmasına rağmen kan kızlık zarının gerisinde birikir. Zamanla kanın sıvı kısımları dölyolu tarafından emilir ve kalan kısımlar kızlık zarının gerisinde birikmeye devam eder. Bu birikme sonucunda dölyolu büyür, hatta karında gözle görülür bir şişlik meydana gelebilir. Bu duruma gizli âdet görme de denilir. Tedavisi basit bir cerrahi müdahale ile zarın yırtılmasından ibarettir.²⁰⁶ Ancak böyle bir ameliyat olması halinde bu durum resmi bir raporla belirlenmeli ve raporun bir örneği de hastaya verilmelidir.²⁰⁷

Âdet kanaması görmemenin bir diğer nedeni de yalancı gebeliktir. Çocuk sahibi olmayı aşırı derecede arzu eden, sürekli bu konuyu düşünen

²⁰⁴ Geoffrey Chamberlain ve Diana Hamilton, *Obstetrik ve Jinekoloji*, (çev: Recep Has), İstanbul: Nobel Tıp Kitabevleri, 2005, s. 29.

²⁰⁵ Önder, *Propedötik*, s. 111-112; Arısan, *Kadın Hastalıkları*, s. 143.

²⁰⁶ Chamberlain ve Hamilton, *Obstetrik*, s. 28.

²⁰⁷ Yıldırım, *Klinik Jinekoloji*, s. 37-39.

kadınlarda ve daha az sıklıkla görülmekle beraber doğurmaktan korkan kadınlarda görülen bir durumdur. Kişi gebe olmadığı halde kendisini gebe zanneder. Bu kadınların bir kısmı hafif âdet kanamaları görürler, ancak bunu üstüne âdet görme (hamileyken görülen âdet kanaması) kabul ederler, bir kısmı ise gerçekten dokuz ay boyunca hiç âdet olmayabilir.²⁰⁸

Her şeyden önce unutmamalıdır ki âdet görmemek bir tanı değil, muhtemel bir hastalığın işareti (semptom) olabilir. Bu sebeple 16 yaşına geldiği halde âdet olmayan kızların ya da âdet görmeye başladıktan sonra bir şekilde âdet kanaması kesilen hanımların doktora görünmelerinde fayda vardır. Âdet yokluğu (amenore) tedavisi kişinin gebe kalma isteğine ve amonerenin nedenine bağlıdır.²⁰⁹

2.2.5. Ağrılı Âdet Görme (Dismenore)

Aşırı ağrılı âdet görmelere dismenore denir. Hemen her kadın âdet döneminde sıkıntı yaşar. Ancak yaşanan ağrı iş, okul ve meslek hayatını etkiliyecek düzeyde olursa dismenoreden söz edilir. Bu vakalarda medikal yardım da gerekebilir. Âdet kanamasından önce görülen sancıları dismenore ile karıştırmamak gerekir. Dismenore genellikle yumurtlamanın olduğu(ovülasyonlu) âdet kanamalarında görülür. İlk âdet kanamasından 2-3 yıl (bazen 6-12 ay) sonra başlar. İlk âdet kanamasıyla başlayan ağrılar nadirdir. Ağrı kasıklarda, karnın alt kısmında sürekli bir tazyik hissi olarak tarif edilir. Sırtta doğru yayılır. Zaman zaman kramplar halinde şiddetlenir. Ağrı kanamalardan birkaç saat önce başlar ve 2-3 gün devam eder. Ağrıdan başka bulantı, kusma, baş ağrısı, bel ağrısı, huzursuzluk, çarpıntı, halsizlik şikâyetleri de beraber bulunabilir.²¹⁰

Ağrıların nedeninin psikolojik olması da muhtemeldir. Çok dikkatli jinekolojik bir muayene ile organik bir hastalık olup olmadığı kontrol edilmelidir. Ağrının nedenine göre tedavi yapılır. Sorun psikolojik ise, âdet görmenin normal bir durum olduğuna hasta ikna edilmeli, gerekirse psikolojik yardım almaya teşvik edilmelidir. Hafif vakalarda hastayı aydınlatmak ve basit

²⁰⁸ Yıldırım, *Klinik Jinekoloji*, s. 55.

²⁰⁹ Chamberlain ve Hamilton, *Obstetrik*, 712-721.

²¹⁰ Arısan, *Kadın Hastalıkları*, s. 286.

tedbirler yeterlidir. Ancak ağır vakalarda her türlü tedavi imkânı denendikten ve psikolojik bir nedene dayalı olmadığı kesinlikle anlaşıldıktan sonra cerrahi tedavi yapılabilir. 18 yaşından önce cerrahi müdahale doğru değildir.²¹¹

---

²¹¹ Arısan, *Kadın Hastalıkları*, s. 286-293.

HAYZIN BAŞLAMASI

1. Fıkıh İlmine Göre Hayzın Başlaması

İslam âlimlerinin çoğunluğuna göre hayzın başlama yaşı en az dokuzdur.²¹² Dokuz yaşından önce görülen kan fâsid kan hükmündedir. Altı-yedi yaşlarından itibaren hayız görülebileceğini savunan bazı âlimler bu görüşlerine yedi yaşındaki çocuklara namazın emredilmesini delil getirmişlerdir. Ancak bu görüşleri pek kabul görmemiştir.²¹³ Mâliki mezhebine göre dokuz yaşından küçüklerde görülen kanama kesinlikle hayız değildir. Dokuz-on iki yaş arasında görülen kan kadınlara gösterilir. Şâyet hayız olduğundan emin olurlarsa ya da tereddütte kalırlarsa hayız olduğuna hükmedilir. Hayız olmadığından emin iseler bunun bir özür kanaması olduğu sonucuna varılır. On iki yaşından sonra görülen kan ise mutlaka hayız kanaması kabul edilir.²¹⁴

Kadınlar hayızla ilgili olarak beş sınıfa ayrılmıştır: Hayız olmama döneminde olan küçük kız (sağîra), hayız olma döneminde olup da henüz âdet görmemiş olan kız (mürâhika), hayız olma yaşında bulunan kız (bâliğa), hayız olmama ihtimali bulunan yaşı büyük kadın (müsinne) ve hayız ihtimali kalmamış olan ihtiyar kadın (acûz). Gerek Kur'ân-ı Kerîm'de gerekse sünnette hayzın görülmesinin nihai yaşı ile ilgili bir sınır belirlenmemiştir. Dolayısıyla bu hususta tecrübe dikkate alınarak kadınların ifadelerine dayanılması gereklilik arz etmiştir. Söz gelimi bir kadın hakkında bir başka kadın onun hayızdan kesildikten sonra bir ya da iki kez kan gördüğünü ve emsallerinin de hayız olduğunu söylerse bu kan hayız olarak kabul edilir. İfadede bulunan kadın onun emsallerinin hayız olmadığını söylemesi durumunda ise bu hayız olarak addedilmez ve kadın özürlü kabul edilir.²¹⁵

Genellikle âdet kanaması ilk başladığı andan itibaren normal sınırlar içinde görülür. Ancak bazı kızlarda âdet kanaması sorunlu başlayabilir. Fıkıh

²¹² İbn Kudâme, *el-Muğnî*, I, 407; Birgivî, *Zuhru'l-müteehhilin*, s. 71; Şevkânî, *es-Seyl*, s. 90.

²¹³ Serahsî, *el-Mebsût*, III, 149; Bkz. Yıldız, *Hanımların Özel Halleri*, s.20.

²¹⁴ Desûkî, *Hâşiye* I, 168.

²¹⁵ Ebû Abdullah Muhammed b. Muhammed el-Hattâb el-Mâlikî er-Ruaynî, *Mevâhibu'l-celîl fi şerhi Muhtasari Halîl*, yy. 1412/1992, IV, 148.

kitaplarında bu muhtemel problemler de mevzu bahis edilmiştir. Söz gelimi ilk defa hayız gören bir kız değişik sürelerde kanama ve temizlik görse ve ona bir âdet belirlemek gerekse Hanefî âlimlerinden Meydânî'ye (ö. 1298/1881)göre orta sayıda olana itibar edilir. Ebû Osman'a göre ise son iki âdetinden az sayıda olan dikkate alınır.²¹⁶

1.1 Kan ve Temizliğin Her İkisi de Fâsid Olursa

Hanefî mezhebine göre bir hayız kanaması en az üç en fazla on gün olmalıdır. Şâyet bu sınırlardan daha az ya da çok kanama görülürse buna *fâsid kanama* denir. Sahih bir temizliğin de asgari müddeti on beş gündür. Bu süreden az temizliklere de *fâsid temizlik* denir. İlk defa hayız kanaması gören bir kız örneğin on dört gün kan görse, on dört gün de temizlik görse burada hem kan hem de temizlik fâsittir. Bu kız on dört gün temizliğinden sonra sürekli kan göreceksin olsa sanki hiç temizlik görmemiş, kan en başından beri akıyormuş gibi kabul edilir. Bu durumda olan kızın âdeti kanı görmeye başladığı andan itibaren on gün hayız ve yirmi gün temizlik kabul edilir. En az on beş gün temizlik görünceye kadar buna göre hareket eder.²¹⁷ İmâm Mâlik'e göre ise mübtedienin kanamasının devam etmesi durumunda yaşıt ve akranı olan yakınlarının hayız süresi dikkate alınır; sonrasında ise özürlü olduğu kabul edilir. Bulüğ çağından sonra görülen her kan hayızdır.²¹⁸

1.2. Fâsid Kan, Sahih Temizlik Görürse

Mübtedie olan bir kız on bir gün hayız gördükten sonra on beş gün temizlik görse, görünüşte hayız kanı fâsid olmakla beraber temizliği sahih gibidir. Ancak hakikatte temizlik günlerinin başına özür kanaması bulaştığı için temizliği de sorunlu addetmek daha doğrudur. Dolayısıyla bu kızın hayzını on, temizliğini yirmi gün olarak kabul etmek gerekir. Ebû Ali ed-Dekkâk (ö. 405/1015) gibi bazı âlimler bu kızın temizliğini on altı gün kabul etmek gerektiğini ileri sürmüştür. Çünkü on bir gün kanamanın bir günü özür

²¹⁶ Serahsî, *el-Mebsût*, III, 185.

²¹⁷ Serahsî, *el-Mebsût*, III, 162.

²¹⁸ İbn Abdilberr, *et-Temhîd*, XVI, 75.

kanamasıdır ve on beş gün temizliğe eklendiğinde toplam on altı gün temizlik olur. Ancak bu ictihad tercihe şayan görülmemiştir.²¹⁹

1.3. Sahih Kan, Fâsid Temizlik Görürse

Kan sahih olduğu için kanama günleri sabit sayılır. Ayın geri kalan günleri temizlik günleri kabul edilir. Örneğin beş gün hayız gören bir kız on üç gün temiz kaldıktan sonra kanama sürekli devam edecek olsa, hayzı beş gün, temizliği yirmi beş gün olarak kabul edilir. Bu örneğe göre temizliğin tamamlanmasından on iki gün önce (yirmi beş gün temizlik takdir edildiği ve sadece on üç gün temiz kaldığı için) on iki gün daha namazlarını kılmaya ve oruçlarını tutmaya devam eder. Sonra beş gün hayız, yirmi beş gün temizlik şeklinde bir düzen takip eder. Sahih bir temizlik görünceye kadar böyle devam eder.²²⁰

1.4. Sahih Kan, Görünüşte Sahih Olan Temizlik Görürse

Bir kız üç gün hayız gördükten sonra on beş gün temiz kalsa ardından bir gün kanama iki gün temizlik görse; bu durumda ilk bakışta üç gün kanama ve on beş gün temizliğin sahih olduğu, böylece yerleşmesi gerektiği sonucuna varabiliriz. Ancak on beş gün temizlikten sonraki üç günü hayız kabul etmek mümkün değildir. Çünkü hayzın kanama ile başlayıp kanama ile bitmesi gerekir. Bu örnekte kanama ile başlamış ancak kanama ile bitmemiştir. Bu durumda sahih kan ve fâsid temizlik hükmü uygulanır. Bu kızın hayız kanaması üç gün temizliği ise yirmi yedigün takdir edilir. Buluğ çağının başlangıcına erip de henüz kendisinde buluğ alameti –kızlarda hayız, erkeklerde ihtilam-görülmeyen erkeklere mürâhik, kızlaramürâhika denilir. Bu kimseler şâyet buluğ çağının son zamanlarında da alamet göstermez iseler hükmen bâliğ olurlar.²²¹

Mürâhika olan bir kızın ilk âdet kanı gördüğünde namaz ve orucunu bırakıp bırakmaması hususunda ihtilaf edilmiştir. Hanefî mezhebinde kuvvetli görüşe göre mürâhika olan bir kız ilk defa kan gördüğünde namaz ve orucu bırakır. Çünkü kan hayzın delilidir. Kanama üç günden sonra ve on günden

²¹⁹ Serahsî, *el-Mebsût*, III, 162.

²²⁰ Serahsî, *el-Mebsût*, III, 163.

²²¹ Öğüt, *Kadın İlmihali*, s. 43.

önce bir zamanda kesilir ve ardından en az on beş gün temizlik dönemi olursa âdeti böylece yerleşmiş olur. Kanama üç günden önce kesilirse bunun bir özür kanaması olduğu anlaşılır. Kanama on günü aşarsa on gün hayız, on günden fazlası özür kanaması kabul edilir. Daha zayıf olan ikinci görüşe göre ise hayzın alt sınırı tamamlanmadan bu kız namazını ve orucunu bırakmaz. Alt sınır geçince hayız olduğu kesinleşir ve önceki günlerde kendisinde özür kanaması var zannederek- tuttuğu oruçlarını kaza eder.²²²

Şafiî mezhebinde de kuvvetli görüşe göre, mürâhika olan kız kan gördüğü anda namaz ve orucu bırakır. Kanama bir günden fazla on beş günden az bir zamanda kesilirse bazen koyu renkli ve yoğun bazen açık renkli ve az gelmiş olsa bile tamamı hayız kabul edilir. Kanamadan sonra en az on beş gün temizlik görürse âdeti yerleşmiş olur.²²³ Bir günden önce kesilen kanamanın ise hayız değil özür kanaması olduğu anlaşılır. Şâyet kanama on beş günü aşacak olursa kanamanın yoğun ve koyu renkli geldiği günler hayız, açık renkli ve az geldiği günler özür kanaması olduğu kabul edilir. Zayıf görüşe göre ise bir gün bir gece kanama görmeden mürâhika olan kız çocuğu namaz ve orucunu bırakmaz.²²⁴

Mâlikî mezhebine göre mürâhika olan bir kız kanama gördüğü andan itibaren namaz ve orucunu bırakır. Şâyet kanama on beş günü geçecek olursa bunun bir özür kanaması olduğu anlaşılır. On beş günden sonra namaz ve oruç ibâdetlerine devam eder. İmâm-ı Şafiî de böyle demektedir. Ancak şu farkla ki İmâm Mâlik'e göre bu durumdaki bir kız istihâze (özür kanaması) olduğuna dair kesin kanaat getirdikten sonraki namazlarını kaza eder. İmâm-ı Şafiî'ye göre ise on dört günlük namazını kaza etmesi lazımdır. Çünkü Şafiîlerde hayzın en azı bir gün ve gece kabul edilir. İmam Mâlik'ten gelen bir diğer rivâyete göre mürâhika olan kız çocuğu kanamanın yoğun geldiği günlerden sonra üç gün daha bekler, ondan sonrasını istihâze (özür kanaması) sayar.²²⁵

²²² Serahsî, *el-Mebsût*, III, 154.

²²³ Şirbînî, Muğni'l-muhtac, I, 113; Yıldız, Hanımların Özel Halleri, s. 37.

²²⁴ Ebû Zekeriyâ Yahyâ b. Şeref b. Müri en-Nevevî, *Ravdatü't- tâlibîn ve umdetü'l- müttakîn*, Beyrut: Mektebû'l-İslâmî, 1405, I, 142; Bkz. Beğavî, *et-Tehzîb*, I, 448-449.

²²⁵ İbn Rüşd, *Bidâyetü'l- müctehid*, I, 57.

Hanbelî mezhebine göre dokuz yaşından önce görülen kanamalar kesinlikle fâsittir. Dokuz yaşında bir kız kanama görürse namazını bırakır, çünkü hayız görmenin mümkün olduğu bir yaştadır. Kanama bir gün bir gece sürerse -ya da on beş günden önce herhangi bir zamanda kesilirse- hayız olduğu kesinleşir ve âdeti öylece yerleşir. Bir gün bir gece dolmadan kanama kesilirse bunun fâsid bir kan olduğu anlaşılır ve hiçbir hüküm doğurmaz.²²⁶

2.Tıp İlimine Göre Hayzın Başlaması

Kızların ergenliğe geçiş sürecine tıp ilminde “puberte” denir. Puberte döneminin başında ikincil cinsiyet karakterleri ortaya çıkar. Yani vücudun kıllanması, göğüslerin büyümesi, sivilceler gibi cinsel olgunluğun gözle görülür özellikleri pubertenin başlangıcında görülür. Daha sonraları birincil cinsiyet özellikleri denilen rahim ve yumurtalıklardaki özellikler gelişir ve âdet kanaması meydana gelir. Östrojen hormonu bu süreçte çok etkilidir. Yumurtalıklarda bulunan folikül hücrelerinden salgılanan östrojen çocukluk devrinde az miktardadır. Puberte döneminde ise yüksek beyin merkezlerinin faaliyetiyle birlikte östrojen üretimi 20 katına çıkar. Kadınsı görünüm östrojen etkisiyle meydana gelir. Rahim (uterus), yumurta kanalları (fallop tüpleri), vajina, dış üreme organları östrojen etkisiyle gelişir.²²⁷

Puberte ile menarş karıştırılmamalıdır. Puberte çocukluk ve olgunluk devri arasındaki 7-8 yıllık bir zaman dilimini ifade eder. Halbuki menarş bu zaman dilimi içerisinde meydana gelen ilk âdet kanamasıdır.²²⁸ İlk âdet görme yaşı Türkiye’de ortalama 12,6’dır.²²⁹ Bu sayı İngiltere’de 13,2’ye çıkarken Ekvator’a yaklaştıkça küçülür.²³⁰

Âdet kanamasının başlaması bir anda gerçekleşmez. Bu yaklaşık 5 yıllık bir süreçtir. Sürecin başlaması kişiden kişiye değişiklik gösterse de genellikle 10 yaşında başlayıp 15 yaşında tamamlanır. Bu süre bir yıl önce ya da bir yıl sonra da olabilir. Ancak 9 yaşından önce âdet kanamaları gören ve 16 yaşını tamamladığı halde âdet olmayan kız çocuklarının doktora görünmelerinde fayda

²²⁶ İbn Kudâme, *el-Muğni*, I, 407.

²²⁷ Coşkun, *Hemşirelik El Kitabı*, s. 53.

²²⁸ Önder, *Propedötik*, s. 63.

²²⁹ Mehmet Çolakoglu ve M. Nedim Çiçek, *Jinekoloji El Kitabı*, İstanbul: Nobel Tıp Kitapevleri, 2001, s. 260.

²³⁰ Chamberlain ve Hamilton, *Obstetrik*, s. 25.

vardır.²³¹ 9 yaşından önce ve 16 yaşından sonra âdet kanaması gören kız çocukları tamamen sağlıklı olabilecekleri gibi çeşitli hastalıkları da olabilir. Öykü alma (anamnez) ve fizik muayene sonucu karar verilir.²³²

Sekiz yaşından önce âdet ikincil cinsiyet karakterlerinin ortaya çıkmasına ve dokuz-on yaşlarından önce ilk âdet kanamasının görülmesine “pubertas prekoz” denir.²³³ Biraz erken başlayan normal puberteyi, pubertas prekozdan ayırmak her zaman kolay değildir.²³⁴ Gebelik esnasında annenin kullandığı yüksek dozda hormonlardan kaynaklanabilir. Yahut çocuklar bu tür ilaçları yanlışlıkla içmiş olabilirler. Aynı zamanda küçük çocuklarda vulva ve vajina iltihaplarını önlemek için kullanılan merhemler de erken âdet görülmesine neden olabilir. Literatürde beş yaşında bir kız çocuğunun gebe kaldığı bildirilmiştir. Erken âdet görme tedavisi sebebe göre yapılır.²³⁵ Tüm erken âdet gören kız çocukları, önceleri yaşitlarından daha uzunken sonraki yıllarda epifizlerin erken kapanmasıyla yaşitlarından kısa kalır.²³⁶

İlk âdet kanaması (menarş) genetik faktörlere, beslenme yetersizliği, şehir hayatının getirdiği stres gibi çevre faktörlerine, kronik hastalıklara, hormonsal (endokrin) hastalıklara bağlı olarak gecikebilir.²³⁷ On altı yaşından sonra âdet kanaması görülmesine “pubertas tarda” denilir. İki türü vardır. Birincisinde aslında endokrinolojik bir sorun yoktur. Sadece zamansal bir gecikme vardır. Bu gecikme çocuğun fiziksel gelişiminin genel olarak yaşitlarından daha yavaş olmasından kaynaklanır. İkinci türünde ise, hormonal bir hastalık bahis konusudur. Bu çocukların harici görünüşleri tam bir dişi görünümünde değildir. Tedavi nedene göre yapılır.²³⁸

İlk âdet kanamasının (menarş) normal yaşaralığı 8-16 yaşır.²³⁹ Fiziksel olgunluğun başlaması ilk âdet kanamasından bir-iki yıl evveldir.²⁴⁰ İlk âdet

²³¹ Yıldırım, *Klinik Jinekoloji*, s. 69.

²³² Atasü ve Şahmay, *Jinekoloji*, s. 147-148.

²³³ Atasü ve Şahmay, *Jinekoloji*, s. 145.

²³⁴ Arısan, *Kadın Hastalıkları*, s. 139.

²³⁵ Önder, *Propedötik*, s. 65.

²³⁶ Atasü ve Şahmay, *Jinekoloji*, s. 145.

²³⁷ Arısan, *Kadın Hastalıkları*, s. 50.

²³⁸ Önder, *Propedötik*, s. 66.

²³⁹ Coşkun, *Hemşirelik El Kitabı*, s. 51; Atasü ve Şahmay, *Jinekoloji*, s. 149-152.

²⁴⁰ Önder, *Propedötik*, s. 61.

kanamasından 12-18 ay sonra âdet düzeni oturmaya başlar. Bu süreden önce sıklusler genellikle düzensizdir.²⁴¹ 13 yaşından önce âdet kanamaları genellikle yumurtlama olmadan (ovülüsionsuz sıklus) gerçekleşir. 5-10 âdet kanamasından sonra düzenli ve yumurtlamanın olduğu normal kanamalar görülür. Gelişmenin tamamlanması 3-4 yıl sürebilir.²⁴²

Âdet kanamalarının başlama yaşında yaşanan coğrafyanın tesirinin az olduğu sanılmaktadır. Nitekim Avrupa ve Amerika'da 1860'larda ilk âdet kanaması (menarş) yaşı 17 iken 1960'larda 13'e inmiştir.²⁴³ Yeni araştırmalar göstermektedir ki boy ve vücut ağırlığı âdet kanamaların başlaması için önemli bir faktördür. Kronolojik yaştan ziyade fiziksel olgunluk (somatik yaş) önem arz etmektedir. Yağ dokusu fazla olanlarda ilk âdet kanaması daha erken olmaktadır. Çünkü östrojen üretimi daha fazladır. Bunun tersi de söz konusudur. Organizmada östrojen miktarı arttıkça yağ depolamada artar.²⁴⁴

İlk âdet kanaması bütün kız çocuklarında normal seyrinde olmayabilir. Daha önce de ifade ettiğimiz gibi ilk kanama ve takip eden bir yıl genellikle âdet kanamaları yumurtlama (ovülüsyon) olmaksızın meydana gelir. Ovülüsionsuz âdete bağlı olarak²⁴⁵ ilk âdet kanamasını çok fazla miktarda gören genç kızlar da vardır. Bu ağrısız ve uzun kanamalar hastada kansızlığa (anemi) neden olabilir. Tedavi organik nedenleri giderme ve kansızlığı tedavi etme şeklindedir.²⁴⁶

Âdet kanaması yumurtalıkların fonksiyonları ile alakalıdır. Yumurtalıklar (overler) hem üreme hücresi olan yumurta (gamet) hem de hormon yapımından sorumludur. Yumurta hücrelerinin olgunlaşması anne karnında başlar. Gebeliğin beşinci haftasından itibaren yumurta hücrelerinde

²⁴¹ Atasü ve Şahmay, *Jinekoloji*, s. 149- 152.

²⁴² Arısan, *Kadın Hastalıkları*, s. 47- 48; Önder, *Propedötik*, s. 63.

²⁴³ Arısan, *Kadın Hastalıkları*, s. 48.

²⁴⁴ Beslenme koşullarının iyileşmesi ve buna bağlı olarak çocukların gelişmelerinin hızlanması ilk âdet yaşının düşmesine neden olduğu sanılmaktadır. Ayrıntılı bilgi için bkz: Arısan, *Kadın Hastalıkları*, s. 50-51; Atasü ve Şahmay, *Jinekoloji*, s. 153.

²⁴⁵ Âdet kanamasının mahiyetinin ele alındığı bir önceki bölümde yumurtlamadan sonra progesteron üretiminin artarak rahmin iç duvarının çökmesini iki hafta kadar önlediğinden bahsedilmişti. Ancak yumurtlama olmazsa östrojen etkisiyle gitgide kalınlaşan rahim duvarı progesteronun olmaması sebebiyle bir anda çöker ve çok uzun süreli ve miktar bakımından fazla kanamalarla dökülür. Ayrıntılı bilgi için bkz: Atasü ve Şahmay, *Jinekoloji*, s. 149- 152.

²⁴⁶ Chamberlain ve Hamilton, *Obstetrik*, s. 31.

çoğalma görülür. Gebeliğin 5-6. aylarında yumurta hücrelerinin sayısı 6-7 milyon kadardır. Ancak daha sonra bu hücrelerin sayısında azalma olur ve kız çocukları dünyaya yaklaşık iki milyon yumurta hücresi ile gelir. Bu hücreler de ergenlik dönemine kadar sürekli azalır.²⁴⁷ Ergenlik dönemindeki kız çocuklarının her bir yumurtalığında 300 binden fazla yumurta hücresi vardır. Ergenlikten menopoza kadar bu hücreler kullanılır. Yumurtalıklarda yumurta hücrelerini meydana getiren küçük hücre topluluklarına “folikül” denir. Her ay bir folikül aktif hale gelir ve bir yumurta üretir. Bu yumurta dölleme olmazsa vücuttan âdet kanaması olarak atılır.²⁴⁸

İlk âdet kanamasından bahis açınca ergenlik dönemindeki kız çocuklarının psikolojik durumlarından bahsetmekte de yarar vardır. Nitekim fiziksel ve seksüel olarak gelişen kız çocuğu, ergenlik (puberte) döneminin bitmesiyle çocukluk döneminden olgunluk dönemine geçmektedir. Bu geçiş bazı kız çocukları için çok zorlu olmaktadır. Ruhsal dengenin tam bir alarm halinde olduğu bu dönemde genç kızların aileleri ve öğretmenleri tarafından doğru bilgilerle donatılması önemlidir. Bu sürecin çok normal olduğuna ikna edilen kız çocukları yetişkinliğe geçişe adapte olma konusunda daha şanslıdır.²⁴⁹ Çevrenin tutumunun genç kızın istikbalindeki şahsiyeti üzerinde derin etkileri olabileceği unutulmamalıdır. Aileler ve öğretmenler beklenen âdet kanaması hakkında genç kıza gereken izahı yapmalı, çocuğu bilmediği bir âlemde tek başına bırakmamalıdır.²⁵⁰

---

²⁴⁷ Atasü ve Şahmay, *Jinekoloji*, s. 149-152.

²⁴⁸ Asımgil, *Kadın*, s. 136; Yıldırım, *Klinik Jinekoloji*, s. 27.

²⁴⁹ Yıldırım, *Klinik Jinekoloji*, s. 71-72.

²⁵⁰ Önder, *Propedötik*, s. 64.

HAYZIN YERLEŞMESİ

1. Fıkıh İlmine Göre Hayzın Yerleşmesi

Hayzın yerleşmesi fıkıh ilminde oldukça önem verilen bir meseledir. Bunun sebebi bir problem olması durumunda -örneğin kanın hiç kesilmeksizin akması gibi- kadının ibâdetlerini yerine getirmesinin ve gerekiyorsa iddetini hesaplamasının yerleşik âdeti bilmeye bağlı olmasıdır. Fıkıh kitaplarında âdetin yerleşmesi “nasbu’l- âdet” başlığı altında zikredilir. Nitekim bazı kadınlar her ayın belirli günlerinde hayız kanaması ve temizlik görürler. Âdetleri düzenli olduğu için bu kadınlara “mu’tâde” denir. Ancak birçok kadının âdet günleri hamilelik, doğum, emzirme, başka hastalıklar, iklim şartları ve stres gibi sebeplerle değişiklik gösterir. Bu değişiklik sadece kanama günlerinde olabileceği gibi temizlik günlerinde de olabilir. Hayız ve temizlik süreleri mizaç, beslenme gibi unsurların farklılaşmasına bağlı olarak da değişiklik gösterdiğinden istikrarlı bir unsur ile düzenlenmesi zordur.²⁵¹

Hayzın yerleşmesi konusu genellikle ilk defa âdet kanaması gören kızların âdetinin yerleşmesi ve belli bir periyodu olan hanımların farklı kanamalar görmeleri hâlinde yerleşik âdetin tespit edilmesi başlığı altında iki bölümde incelenir.

1.1. Mübtedie’de (İlk Defa Âdet Gören Kız) Hayzın Yerleşmesi

İlk defa âdet gören bir kızın genel olarak her ayın altı ya da yedi günü hayız olacağı veya gün sayısının muhitinde bulunan kadınların âdetine göre daha az veya çok olacağı kabul edilmiştir.²⁵² Bununla birlikte mübtedienin önce baba sonra da anne tarafından akrabasının âdeti ile amel edeceği de dile getirilmiştir.²⁵³

Hanefî, Şafiî ve Hanbelî mezheplerinde bir kız ilk âdet kanamasını hayzın alt sınırından çok, üst sınırından az bir günde gördükten sonra en az on

²⁵¹ Sahabe ve Tâbiûnun bu hususla ilgili görüş ayrılığının kaynağı tümevarım/istikrâ yöntemini kullanmalarıdır: Şâh Veliyyüllâh, *Huccetullâhi’l-bâliğa*, s. 378.

²⁵² Âdet süresini unutan ve hayzını belirleyecek ayırdedici bir özellik bulunmayan kadın için de bu durum söz konusudur: Muhammed b. Abdulvehhâb, *et-Tahâre*, s. 41.

²⁵³ Şevkânî, *es-Seyl*, s. 91.

beş gün temizlik görmesi hâlinde âdeti yerleşmiş olur.²⁵⁴ Hanefî mezhebine göre hayzın en azı üç gün en çoğu on gün kabul edilirken Hanbelî ve Şafî mezheplerine göre en azı bir gün en çoğu on beş gündür.²⁵⁵

Mâlikî mezheplerinde hayzın en azı için bir sınırlama yoktur. Bir an kan görmekle dahi hayız görülmüş sayılır. Bu durumda mürâhika olan bir kız çocuğu bir damla kan görmekle buluğa erebilir. On beş güne kadar olan kanamalar hayız sayılır. Hayız kanamasından sonra on beş gün temizlik görülecek olursa âdeti böylece yerleşmiş olur. On beş günden sonra kanama devam ederse bunun bir özür kanaması olduğuna hükmedilir. İmam Mâlik'ten rivâyet edilen diğer bir görüşe göre ilk defa kanama gören bir kız çocuğu kanamanın yoğun olduğu günlerden sonra üç gün daha bekler, sonrasını istihâze sayar.²⁵⁶

Hayzın yerleşmesi konusunun birinci başlığı olan mübtediede hayzın yerleşmesi meselesi ile hayzın başlaması konusu birbiri ile iç içe olan konulardır. Ancak bu bağlamda mesele, bazı inceliklerin ortaya konulması amacıyla ayrı başlıklar altında ele alınmıştır. Örneğin hayzın başlaması konusu başlı başına incelenirken bir kızın normal bir hayız görmesinden, sorunlu kanamalar ve temizlikler görerek buluğa ermesine kadar farklı ihtimallere temas edilmiştir. Hayzın yerleşmesi meselesinde ise bu ihtimallere değinmeden ilk defa kanama gören bir kız çocuğunun âdetinin neye göre tespit edilebileceği sorusuna cevap aranmıştır.

1.2. Mu'tâdenin Değişik Kanamalar Görmesi Hâlinde Yerleşik Âdetinin Tesbiti

Mu'tâde yani âdet düzeni hiç aksamaksızın devam eden bir kadın günlerinin sayısını bileceğinden istihâze (özür kanaması) görürse, eski âdetine göre hareket eder.²⁵⁷ Çünkü Ümmü Seleme (ra.) sürekli kanaması olan bir kadın hakkında Hz. Peygamber'e (as.) danışmış; Peygamberimiz de (as.) "Kendisinde bu hastalık yokken ayın hangi günlerinde kaç gün ve kaç gece hayız gördüğüne

²⁵⁴ Serahsî, *el-Mebsût*, III, 161; Şirbînî, *Muğni'l-muhtâc*, I, 115; İbn Kudâme, *el-Muğni*, I, 407.

²⁵⁵ Bkz. Beğavî, *et-Tehzîb*, I, 448-450; Ahmed b. Ferh el-Lahmî, *Muhtasarü Hilâfiyyâti'l-Beyhâkî*, (nşr. Ziyâb Abdülkerîm Ziyâb), Riyad: Mektebetu'r-Ruşd, 1417/1997, I, 411.

²⁵⁶ İbn Rüşd, *Bidâyetü'l-müctehid*, I, 57.

²⁵⁷ İbnu'l-Munzir, *el-Evsat*, II, 222.

baksın ve bu günlerde namaz kılsın. Bunu geçirdikten sonra gusül alsın ve bir elbise ile örtünüp namazını kılsın.” buyurmuştur.²⁵⁸

Ebû Hanîfe ve İmam Muhammed mu'tâde olan hanımların bir defa farklı kan görmesiyle âdetinin değişmeyeceğini savunurlar. Mübtediede ilk defa kan görmekle yerleşmesini çocukluktan ergenliğe geçiş olduğu için bu kaideden ayrı tutmuşlardır. Mu'tâde hanımlarda ise sabit bir âdetten başka bir âdete intikâl durumu söz konusudur. Bu da bir kere ile olmaz. En az iki defa tekrar ederek kuvvetlenmesi gerekir.²⁵⁹Mübtedie ve mu'tâde arasında bir fark da şudur: Mu'tâde olan kadında birinci âdetin iptali ikincinin ispatı söz konudur. Bu da bir defa ile olmaz. İlk defa hayız gören kızda ise herhangi bir iptal söz konusu olmadığı için bir defa ile yerleşir.²⁶⁰ Şâyet kan kesilmeden akacak olsa bu görüşe göre son hayzı esas alınmaz. Daha önceki her ay gördüğü sabit âdetine göre hüküm verilir.²⁶¹

Ebû Yusuf ve İmâm-ı Şafî'ye göre ise bir defa ile değişir ve yeni âdeti sabit hale gelir.²⁶² Ebû Yûsuf kadınlara kolaylık olması için bir defa ile sabit âdetin değişebileceğini söyler. Çünkü “Allah sizlere kolaylık ister zorluk istemez.”²⁶³ âyet-i kerimesinin gereği budur. Ancak Ebû Hanîfe ve İmam Muhammed âdet kelimesinin dönmek ve yinelemek manasına gelen “avd” mastarından türediği gerekçesiyle bir şeyin tek bir defa olmakla âdet olamayacağını kabul etmiştir. Ayrıca bir şeyi ancak onun benzeri ya da daha üstünü değiştirebilir. Nitekim âyet-i kerimede “Biz bir âyetin hükmünü yürürlükten kaldırır veya unutturursak ondan daha iyisini ya da benzerini getiririz.” buyrulmaktadır.²⁶⁴

Hayzın yerleşmesi meselesinde dikkat edilmesi gereken husus şudur: Eğer bir hanım mesela her ay beş gün hayız görüyorsa bir sonraki ay yedi gün kanama görse, bu yedi günün tamamı hayızdır. Yukarıda anlatılan durumlar anormal kanamaların olması halinde dikkate alınmalıdır. Örnekte olduğu gibi

²⁵⁸ Mâlik, “Tahâret”, 2/29, no: 105.

²⁵⁹ Serahsî, *el-Mebsût*, III, 175.

²⁶⁰ Serahsî, *el-Mebsût*, III, 161; Bkz. Beğavî, *et-Tehzîb*, I, 452..

²⁶¹ Mervezî, *İhtilâfî'l-fukahâ*, s. 190.

²⁶² Şîrbînî, *Muğni'l- muhtâc*, I, 115; Rîmî, *el-Me'ânî*, I, 85.

²⁶³ Bakara, 2/185.

²⁶⁴ Serahsî, *el-Mebsût*, III, 175.

bir kadın her ay beş gün hayız görürken bir sonraki ay yedi gün kanama görse İmâm-ı Şâfiî ve Ebû Yûsuf'a göre âdeti yedi güne intikal eder. Bir ay daha yedi gün kanama görecektir olsa Ebû Hanîfe ve İmam Muhammed'e göre de intikal vuku bulur. Buradaki ince ayırım ise verilen örnekteki hanımın beş gün sabit hayızından sonra yedi gün kanama görmesi ve bir sonraki ay kanaması hiç durmadan akacak olması hâlinde sabit âdeti olan beş güne göre mi yoksa bir ay önceki kanama olan yedi güne göre mi hareket edecektir, sorusunun cevabındadır. Bir defa ile intikal olacağını kabul edenler yedi günü esas alırken, âdetin yerleşmesi için “en az iki defa tekrar etmesi gerekir” diyenler beş cevabını verir. Bir başka ifade ile Ebû Yûsuf'a göre yedi gün, Ebû Hanîfe ve İmam Muhammed'e göre ise beş gün dikkate alınmalıdır.

Şafiî mezhebinde âdet günleri belli olan bir kadın, normal günlerine muhalif ancak hayız sayılabilecek bir kanama görse bir defa ile âdet günü değişir. Yeni âdeti bu şekilde yerleşir.²⁶⁵ Örneğin her ay 6 gün hayız 20 gün temizlik gören bir kadın bir ay 13 gün hayız, 15 gün temizlik görse yeni âdeti böylece yerleşmiş olur. Şâyet bir sonraki ay kanama hiç durmadan gelecek olsa 13 gün hayız, 15 gün temizlik süresi dikkate alınır.²⁶⁶ Kadının aylık âdetini bilmemesi durumunda âdetlerinin azı ve çoğu arasında ihtiyatla amel edilir.²⁶⁷

Mâlikî mezhebine göre yerleşik bir âdeti olan kadın her zamanki âdetine muhalif bir kanama görecektir olsa yerleşik âdetinden sonra üç gün daha bekler. Şâyet kanama devam ederse sonrasını istihâze sayar. Eğer normal hayız süresi 13 gün ise 2 gün daha bekler, 14 gün ise 1 gün daha bekler. Çünkü 15 günden fazla hayız kanaması olmaz. Ancak bu görüş Şafiî âlimlerinden Mâverî tarafından Ümmü Seleme (ra.) rivâyeti delil getirilerek eleştirilmiştir. Ümmü Seleme(ra.) devamlı kanaması olduğunu söyleyince Peygamberimiz (sav) eski âdetine göre hareket etmesi gerektiğini buyurmuş; üç gün daha ilave yapmasını istememiştir.²⁶⁸ İmâm Mâlik'in “Üç gün daha beklemesi gerekir” sözü İbn Rüşd tarafından da eleştirilmiştir. İbn Rüşd sadece Mâlik ve arkadaşlarının bu fikri

²⁶⁵ Ebû İshâk ise âdetin bir seferde intikal etmeyeceği görüşündedir. Geniş bilgi için bkz. Beğavî, *et-Tehzîb*, I, 453-454, 473-474.

²⁶⁶ Şirbînî, *Muğni'l-muhtâc*, I, 115.

²⁶⁷ Beğavî, *et-Tehzîb*, I, 455.

²⁶⁸ Mâverî, *el-Hâvi'l-kebîr*, I, 797.

savunduğunu, Evzâî'den başka kimsenin bu görüşü desteklemediğini ifade etmiştir. Ona göre konu ile ilgili sahîh bir rivâyet mevcut değildir, sadece zayıf bir rivâyet vardır.²⁶⁹

Şevkânî gerek mübtedie gerekse âdeti düzensiz olan kadının âdetinin iki hayız ile sabit olacağını belirtir. Bu iki hayız farklı olursa az olanla hükümlenir.²⁷⁰ San'ânî (ö.1182/1768) bu bağlamda gerek kanın rengi gerekse kadınların altı veya yedi günlük âdet döngüsü kriterleri aracılığıyla hayzın belirlenmesi ile kesin bilginin değil zannın oluşmasının murad edildiğine işaret eder. Ona göre istihâze ile ilgili hadislerde de kadın mu'tâde olsa da olmasa da hayız gördüğüne dair bir zannın meydana gelmesi kastedilmiştir. Emareler birden fazla olduğunda ise kadın hakkında en kuvvetli olanı dikkate alınır. Hayzın sona erdiği zannı hâsıl olduğunda da kadın gusül abdestini alır ve namazını kılar.²⁷¹

Kanamanın hiç durmadan akması ihtimaline binaen verilmiş olan fetvalar ise tıbbî tedavilerin yetersiz kaldığı vakalarda ya da henüz tedavisi devam eden hanımlar için önemlidir. Ancak unutmamak gerekir ki kanamanın hiç durmadan devam etmesi bir sağlık sorununa işaretler. Böyle bir durumda mutlaka uzman bir doktora başvurulmalıdır. Kişi hem kendisine emanet edilen bedeni korumak hem de ibâdet hayatını vesveselerden uzak bir şekilde sürdürmekle mükelleftir. Bu sebeple sürekli kanama olması ya da aşırı düzensiz kanama görülmesi durumunda uzman bir hekime başvurulmalıdır.²⁷²

2. Tıp İlimine Göre Hayzın Yerleşmesi

Âdetin yerleşmesi, kadının belirli periyodlarla düzenli kanamalar görmesi demektir. Âdet kanamalarının sağlıklı kadında dört haftada bir meydana gelmesinin nedeni henüz bilinmemektedir.²⁷³ Kadınların âdetlerinin düzenli olduğu (yerleştiği) döneme cinsi olgunluk evresi denilir. Ergenlik (puberte) döneminden sonra fiziksel, cinsel ve psikolojik olarak gelişen kadın cinsi olgunluk çağına gelmektedir. Kadın hayatının en verimli dönemi olan bu

²⁶⁹ İbnRüşd, *Bidâyetü'l- müctehid*, I, 57.

²⁷⁰ Şevkânî, *es-Seyl*, s. 89.

²⁷¹ San'ânî, *Subulu's-selâm*, I, 103.

²⁷² Yıldız, *Hanımların Özel Halleri*, s. 41.

²⁷³ Önder, *Propedötik*, s. 67.

evre yaklaşık 30 yıl sürer. Bu dönem içinde kadınlar ortalama 400 âdet kanaması görür. Genç kız bu dönemde evlenir. Gebelik, doğum, loğusalık ve emzirme gibi kadına mahsus haller bu dönem içinde yaşanır.²⁷⁴

Kadının cinsi olgunluk devresinde gördüğü ve normal olmayan kanamalar (fıkıhta özür kanamaları/istihâze) ilk önce akla bozulan ya da bozulmak üzere olan bir gebeliği getirir. Gebelik dışında çeşitli hastalıklar da – ki bunların bir kısmı çok ağırdır- cinsi olgunluk devrindeki kadının anormal kanamalar görmesine neden olur.²⁷⁵ Diyet, egzersiz, düşük ve doğumlardan sonra da âdet düzeninde bozulmalar görülebilir.²⁷⁶

Bu sebeple kadın kendi durumunun nedenini düşünmeli, şâyet doğum, düşük, aşırı stres, ağır diyetler vs sebeplerle âdet düzeni bozuluyorsa şartları iyileştirip bir süre beklemelidir. Çünkü özellikle doğum sonrası düzensizlikler – genellikle- tamamen normaldir. Bu ihtimaller elendikten ve gerekli durumlarda tedbir alındıktan sonra kadın âdet düzensizliği yaşıyorsa bir tıp doktoruna görünmesinde fayda vardır. Anormal kanamalarda ise tedavi bireyselleştirilmelidir. Düşünülmesi gereken faktörler; yaş, kanama süresi ve miktarı, genel sağlık durumu ve üreme isteğidir.²⁷⁷ Özellikle 18 yaşından küçük kızlardaki anormal kanamalarda kesin tanı konulmadan tedavi yapılmamalıdır. Körlemesine yapılan hormon tedavileri kanser hastalıklarını maskeleyebileceği için özellikle dikkat etmek gerekir.²⁷⁸

İlk âdet kanaması (menarş)tan 12-18 ay sonra âdet düzeni oturmaya başlar. Bu süreden önce sıkluslar genellikle düzensizdir.²⁷⁹ 13 yaşından önce âdet kanamaları genellikle yumurtlama olmadan (ovülüsyonsuz sıklus) gerçekleşir. 5-10 âdet kanamasından sonra düzenli ve yumurtlamanın olduğu normal kanamalar görülmeye başlar. Gelişmenin tamamlanması 3-4 yıl sürebilir.²⁸⁰ Bu nedenle gebe kalma (fertilite) ilk âdet kanamasından yaklaşık

---

²⁷⁴ Önder, *Propedötik*, s. 67.

²⁷⁵ Önder, *Propedötik*, s. 109.

²⁷⁶ Yıldırım, *Klinik Jinekoloji*, s. 23.

²⁷⁷ Pernoll, *Obstetrik*, s. 710.

²⁷⁸ Chamberlain ve Hamilton, *Obstetrik*, s. 230.

²⁷⁹ Atasü ve Şahmay, *Jinekoloji*, s. 149- 152.

²⁸⁰ Arısan, *Kadın Hastalıkları*, s. 47- 48; Önder, *Propedötik*, s. 63.

iki yıl sonra mümkündür.²⁸¹ Menopoz öncesi 6-8 yılda, âdet kanamaları normal değerlerin dışında daha uzun veya kısa sürede olabilir. Bu dönemlerde de çoğunlukla yumurtlama olmayan (ovülüsyonsuz) kanamalar görülür.²⁸²

Âdet kanaması (menstrüasyon)un dört haftada bir düzenli şekilde cereyan etmesi, rahmin iç tabakası, hipofiz ön lobu ve ara beyin arasındaki ahenkli çalışma ile mümkün olmaktadır. Bu ilişkiler bozulursa ya da sistemdeki organlardan biri zarar görecektir olursa âdet düzensizliğinin (siklus bozukluğu)²⁸³ her çeşidi ortaya çıkabilir.²⁸⁴

Daha önceleri âdetleri normal olan kadınların üç aydan fazla âdet kanaması (menstrüasyon) olmaması durumuna tıp ilminde sekonder amonere denilir.²⁸⁵ Bu tür durumlar âdetin yerleşmesi hususunda kadınlarda kafa karışıklığına neden olmaktadır. İbâdetlerini ve sosyal hayatını etkileyen böylesi önemli bir konuda kadınların tedavi konusunda özenli davranmaları gerekmektedir.

---

²⁸¹ Arısan, *Kadın Hastalıkları*, s. 106.

²⁸² Atasü ve Şahmay, *Jinekoloji*, s. 139.

²⁸³ Âdet düzensizliği olarak tercüme ettiğimiz siklus bozukluklar, normal âdet kanamalarının düzensiz görülmesi olabileceği gibi fıkihta özür kanaması dediğimiz durumu da kapsar.

²⁸⁴ Önder, *Propedötik*, s. 71.

²⁸⁵ Martin Pernoll, *Obstetrik ve Jinekoloji*, (çev: Ali Ayhan ve Gürkan Bozdağ), Ankara:Palme Yayıncılık, 2002, s. 717.

HAYZIN İNTİKALİ

1. Fıkıh İlmine Göre Hayzın İntikali

Fukaha hayzın intikal ettiği noktada görüş birliği içerisindedir.²⁸⁶ Bununla birlikte âdet günlerinde intikal yani değişme, hayız konusunun en önemli ve anlaşılması zor olan noktasıdır.²⁸⁷ Nitekim bazı kadınlar her ayın belirli günlerinde hayız ve temizlik görürler. Âdetleri düzenli olduğu için bu kadınlara “mu’tâde” denir. Ancak birçok kadının âdet günleri hamilelik, doğum, emzirme, başka hastalıklar, iklim şartları ve stres gibi sebeplerle değişiklik gösterir. Bu değişiklik sadece kanama günlerinde olabileceği gibi temizlikgünlerinde de olabilir. Hayız ve temizlik süreleri mizaç, beslenme gibi unsurların farklılaşmasına bağlı olarak da değişiklik gösterdiğinden istikrarlı bir unsur ile düzenlenmesi zordur.²⁸⁸

İntikal ise iki şekilde olur; ya âdetin zamanı ya da süresi yani gün sayısı değişir. Zaman yönünden değişmesi de iki türdür: Ya âdet her zamanki vaktinden farklı zamanda iki defa görülür ya da normal zamanında iki defa görülmez. Buna örnek olarak bir kadının hayzı on gün, temizliği on beş gün iken yirmi beş gün temizlikten sonra on gün kanama görse Ebû Yûsuf’a göre âdeti böylece değişir. Yani artık yeni âdeti yirmi beş gün temizlik, on gün hayızdır. Ancak Ebû Hanîfe ve Muhammed’e göre bu kadının sonradan gördüğü on günün hayız sayılması ancak bir sonraki ayda göreceği hayza bağlıdır. İkinci ay aynı şekilde yirmi beş gün temizlik on gün hayız görürse, önceki ayda gördüğü kanamanın hayız olduğu belli olur. Ancak ikinci ayda kadın eski âdetine uygun bir kanama görürse önceki kanamanın bir özür kanaması olduğu anlaşılır.²⁸⁹

Bu noktada belirtmek gerekir ki âdet günleri ile ilgili olarak intikal konusunda öncelikle bilinmesi gereken iki kavram vardır: Asli âdet ve ca’lî yani yapmacık âdet. Asli âdet bir kadının en az iki defa aynı şekilde düzenli kanama ve temizlik görmesidir. Yapmacık âdet iki şekilde olabilir; ya aynı sayıdaki iki

²⁸⁶ İbnu'l-Kattân, *el-İknâ*, I, 105.

²⁸⁷ İbn Abidin, *Menhel*, s. 88; Ögüt, *Kadın İlmihali*, s. 184; Beşer, *Hanımlara Özel İlmihal*, s. 154.

²⁸⁸ Sahabe ve Tâbiünun bu hususla ilgili görüş ayrılığının kaynağı ise tümevarım/istikrâ ve takrib yöntemini kullanmalarındır: Şâh Veliyyüllâh, *Huccetu'llâhi'l-bâliga*, s. 378.

²⁸⁹ Serahsî, *el-Mebsût*, III, 175.

kan ve temizlik arasına farklı bir temizlik girer ya da bütün temizlik ve kanamalar diğerlerinden farklı olur. Bir kadın asli âdetinden sonra ca'li âdet görürse, Belh âlimlerine göre asli âdeti değişmez. Çünkü yapmacık âdet asli âdete göre daha düşüktür. Bir şeyi ancak benzeri ya da daha üstünü değiştirebilir. Buhara âlimlerine göre yapmacık âdet asli âdeti bozabilir. Çünkü yapmacık âdet asli âdetin zıddına tekrar ederek kuvvet kazanır. Örneğin bir kadının asli âdeti beş gün hayız iken altı, yedi ve sekiz gün yapmacık âdet görerek hayız günleri sayısı değişir. Çünkü yedi ve sekiz içinde de altı sayısı tekrarlanmaktadır.²⁹⁰

Yapmacık âdet ittifakla bir defa ile değişir. Bir kadının hem hayız günleri hem temizliği asli olabileceği gibi, her ikisi de yapmacık veya biri asli diğeri yapmacık olabilir. Bunlar hakkında hüküm geçerli hayız ve temizlik sürelerinin bilinmesine bağlıdır.²⁹¹ Asli âdet ise sadece İmam Ebû Yûsuf'a göre bir defa ile değişebilir. Ona göre bir defa farklı kanama görmekle âdet değişir. Mezhepte fetva buna göredir. Çünkü bu fetva kadınlar için daha kolaydır. "Allah sizlere kolaylık diler, bir zorluk istemez."²⁹² âyeti de buna delildir.

Ebû Hanîfe ve Muhammed'e göre ise âdet kelimesi "avd" kökünden türemiştir. Avd yenilemek, tekrar etmek manasına gelir. Ayrıca bir şeyi benzeri ya da kendisinden daha üstün bir şey kaldırabilir. Nitekim âyette "Biz bir âyetin hükmünü yürürlükten kaldırır veya unutturursak ondan daha iyisini ya da benzerini getiririz." buyrulmaktadır.²⁹³ Önceki hayız tekrarlanarak kuvvet kazandığı için, onu değiştirecek olan yeni âdetin en az onun kadar kuvvetli olması gerekir.²⁹⁴

İntikal konusunda değinilmesi gereken bir diğer kavram da bedeldir. Bedel bir kadının düzenli hayız günlerinde kanama görmeyip daha sonra gördüğü günlerin önceki günler yerine hayız sayılmasını ifade eder. Bedeli

---

²⁹⁰ Serahsî, *el-Mebsût*, III, 185.

²⁹¹ Serahsî, *el-Mebsût*, III, 185-186.

²⁹² Bakara, 2/185.

²⁹³ Bakara, 2/106.

²⁹⁴ Serahsî, *el-Mebsût*, III, 175.

İmam Muhammed kabul ederken Ebû Yûsuf ve Ebû Hanîfe kabul etmez. Bedel yerine ibdâl kelimesi kullanıldığı da vakidir.²⁹⁵

Ebû Hanîfe ibdâli bir defa farklı kan görmekle hayızın değiştiği izlenimi verdiği için kabul etmez. Ancak İmam Muhammed ibdâl uygulamasında bir defa intikalden farklı bir durum olduğunu ifade eder. İbdâlin olması için, farklı zamanda görülen kanamadan sonra en az on beş gün geçmelidir. Bu sürenin tamamen temiz geçmesi ile devamlı kanama görülmesi eşittir. İbdâlden sonraki temizlik on beş günden az olursa ikinci hayız süresinden alınıp on beş günü tamamlamak mümkün olursa (cerr) yapılır. Ancak bedeli bile kabul etmeyen fakihlerin cerrî kabul etmesi düşünülemez. Çünkü cerde iki defa değişiklik yapılmaktadır. Cerden başka bir de tarh yönteminden söz edilir ki o da atmak demektir. Buna göre bedel günlerinden bazıları çıkartılıp on beş günden az olan temizliğe eklenir. Tarh işleminde bir değişiklik olduğu için Ebu Hafs ve İbn Mukâtil tarh yoluyla İmam Muhammed'in bedel anlayışını kabul etmektedirler.²⁹⁶ İmam Muhammed'e göre sahih bir temizlik geçmesi şartıyla bedel işlemi âdet günlerinden sonra olabildiği gibi, âdet günlerinden önce de olabilir.²⁹⁷

Belirli bir âdeti olan kadının hayız günlerinden önce kanama görmesi durumu ise üç şekilde gerçekleşebilir. Birincisi: Hayız günlerinden evvel kendi başına hayız kabul edilmeyecek bir kanama görse ve normal hayız günlerinde kanama görse, bunların tamamı on günü aşmadıkça bu süre bütün olarak ittifakla hayız kabul edilir. İkincisi: Âdet günlerinden önce görülen kan kendi başına hayız sayılabilecek kadarsa, Ebû Hanîfe'ye göre sadece normal âdet günleri hayız kabul edilir. Önceki günlerin hayız sayılabilmesi bir sonraki ayda göreceği kanamaya bağlıdır. Çünkü Ebû Hanîfe'ye göre bir defa ile intikal olmaz. Ancak talebeleri Ebû Yûsuf ve Muhammed'e göre kanamanın tamamı on günü aşmadıkça hayız kabul edilir. Üçüncüsü: Kadın âdet günlerinden evvel kendi başına hayız sayılabilecek bir kanama görse, âdet günlerinde ya hiç kanama görmese ya da sadece bir iki gün görse ne olur? Ebû Yûsuf bir defa ile intikali, Muhammed de bedeli kabul ettiği için bu kanamaları hayız kabul

²⁹⁵ Serahsî, *el-Mebsût*, III, 172.

²⁹⁶ Serahsî, *el-Mebsût*, III, 175.

²⁹⁷ Serahsî, *el-Mebsût*, III, 178.

ederler. Ancak Ebû Hanîfe intikalin bir defa ile gerçekleşmesini mümkün görmediği için bu kanamaların hiçbirini hayız kabul etmez.²⁹⁸

Belirli bir âdeti olan kadın, her zamanki âdetinden daha fazla kanama görse, hayız süresinin üst sınırını aşmadığı sürece gördüğü kanamanın tamamı hayız kabul edilir. Şâyet gördüğü kan hayız günlerinin üst sınırını aşarsa, eski âdetine bakılır. Âdet günleri kadarı hayız, fazlası özür kanaması kabul edilir.²⁹⁹ Önce görülen kanamalarda ihtilaf olmasına rağmen âdet günlerinden sonra görülen kanamanın on günü aşmadığı sürece hayız olduğunda ittifak vardır. Çünkü sonra görülen kan öncekine tabidir. Asıl olan hayız kanı sabit olduğu için ona tabi olanın da ispatı mümkündür.³⁰⁰

Bir kadın hem âdet günlerinden önce, hem âdet günlerinde hem de âdet günlerinden sonra kanama görse, Ebû Yûsuf ve Muhammed'e göre âdetten önce görülen kan ile sonra görülen kan birbirine eşittir. Birini diğerinden ayırmak için bir sebep yoktur. Bunların tamamı on günü aşmadığı sürece hayızdır. Eğer toplamı on günü aşarsa sadece âdet günlerindeki kanama hayızdır. Ebû Hanîfe'ye göre âdet günleri ve sonrası on günü aşmadığı sürece hayız kabul edilir. Öncesindeki kanamanın ise miktarı önemlidir. Bir iki gün gibi kendi başına hayız kabul edilemeyecek bir süre ise ve bütün kanama on günü aşmıyorsa, kanamanın tamamı hayız kabul edilir. Aşıyorsa sadece âdet günlerindeki kanama hayız kabul edilir.³⁰¹

Bir kadın âdet günlerinde peşpeşe iki kere temiz kalsa ve başka günlerde de kan görmeyecek olsa, daha sonra eski âdet günlerinden önce beş gün, âdet günlerinde ve bir gün daha kanama göreceği olsa yeni hayız kan görmeye başladığı andan itibaren beş gündür. Çünkü âdet günleri iki defa üst üste kan görmemekle değişir.³⁰²

Şâfiî mezhebine göre ise kanama on beş günü aşmadıkça bazen yoğun ve koyu renkli bazen daha az ve açık renkli kanama görülse bile bunların

²⁹⁸ Serahsî, *el-Mebsût*, III, 180-181.

²⁹⁹ Mervezî, *İhtilâfî'l-fukahâ*, s. 190; Serahsî, *el-Mebsût*, III, 178.

³⁰⁰ Serahsî, *el-Mebsût*, III, 181.

³⁰¹ Serahsî, *el-Mebsût*, III, 182.

³⁰² Serahsî, *el-Mebsût*, III, 183.

tamamı hayız kabul edilir. Ancak kanama onbeş günü aşarsa iki ihtimal söz konusudur. Kan yoğunluğu, rengi gibi birbirinden ayırt edilebilecek özelliklere sahipse yoğun ve koyu renkli geldiği günler hayız, açık renkli ve az geldiği günler özür kanaması kabul edilir. Yani bir defa ile intikal vuku bulur. Özellikleri birbirinden ayırt edilemeyen kanamalarda ise eski âdetine itibar edilir.³⁰³

Bu noktada hayız için ayırıcı bir özellik/alamet tespitine de girişilmiş; ya kanın nitelik ve rengini ya da kadının âdet döngüsünü veya hem âdetini hem rengini esas almak öngörülmüştür. İmâm-ı Şâfiî kanın niteliğinin mübtedie hakkında dikkate alınacağını kabul etmiştir.³⁰⁴ Bir renk ayrımı yapılamadığı durumlarda ise kadının her ay gördüğü önceki âdet günleri dikkate alınır.³⁰⁵ Ebû Hanîfe ise kadının renkle yapılan ayrımla amel etmeyip –ister mu'tâde ister mübtedie olsun- rutin âdetine bakması gerektiği görüşündedir.³⁰⁶

Şevkânî ise özür kanı ve mütehayyire meselesi ile ilgili olarak musanniflerin sözü uzattığı ve bu yüzden de serdedilen görüşlerin zeki talebelerin bile anlayamayacağı şekilde karışık ve düzensiz olduğu yönünde bir özeleştiride bulunur.³⁰⁷ Ona göre bu husus hakkında varid olan hadislerin bir kısmı kanın niteliği bir kısmı da âdete yöneliktir ki bunları şu şekilde cemetmek mümkündür: Kadın mübtedie ya da âdet zamanını ve sayısını unutan biri ise kanın niteliğini esas alır. Hz. Peygamber'in (as.) hayız kanı olarak tavsif buyurduğu bu sıfat sayesinde hayız kanı olup olmadığını söyler. Kadın için böyle bir ayırdedici özellik bulunmayıp farklı nitelikler ya da karışık bir sıfat ortaya çıktığında kadın akrabalarının âdetine müracaat eder. Onların âdeti de değişken ise çoğunlukta olana itibar edilir. Çoğunluk bulunamazsa hadis gereğince altı veya yedi gün hayızlı kabul edilir. Kadın mu'tâde olup âdet zamanı ve sayısını bildiği zaman malum âdetine bakılır. Âdetini aşarsa kanın

³⁰³ İbnu'l-Munzir, *el-Evsat*, II, 225; Şirbinî, *Muğni'l-muhtâc*, I, s. 113-115; Beğavî, *et-Tehzîb*, I, 457; Yıldız, *Hanımların Özel Halleri*, s. 42.

³⁰⁴ San'ânî, *Subulu's-selâm*, I, 64, 100.

³⁰⁵ Mervezî, *İhtilâfî'l-fukahâ*, s. 190-191.

³⁰⁶ Beğavî, *et-Tehzîb*, I, 447.

³⁰⁷ Muhammed b. Alî b. Muhammed el-Yemenî eş-Şevkânî, *Neylu'l-evtâr*, nşr. Isâmuddîn es-Sabâbîfî, Mısır 1413/1993, I, 335; a.mlf. *ed-Derârî'l-mudiyye*, I, 68.

niteliği ile ayrıma gidilir. Bu noktada da bir karışıklık olursa kadın akrabaları esas alınır.³⁰⁸

2. Tıp İlimine Göre Hayzın İntikali

Normal âdet kanamaları iç ve dış sebeplerle değişiklik gösterebilmektedir. Hormonlarda meydana gelen bir artış ya da azalma, çeşitli hastalıklar vs. âdet kanamalarının günlerini ve miktarını etkileyebilir. Hatta yatakhanelerde sıkışık yaşamak bile aynı ortamdaki kadınların aynı dönemlerde âdet görmelerine neden olabilmektedir.³⁰⁹

Rahimden gelen her kanama âdet kanaması değildir. Normal âdet kanamaları dışında rahimden gelen kanamalara tıp ilminde “metroraji” denilmektedir.³¹⁰ Fıkıh ilminde istihâze/özür kanaması olarak kabul edilen ve Peygamber Efendimiz’in (sav) “O bir damar kanamasıdır.” buyurdıkları durum tıp doktorlarına göre rahim ağzından ya da vajinadan gelen kanamalardır. Normal âdet kanaması ise rahimden gelir.

Sun’i olarak âdet günlerinin öne alınması ve geciktirilmesi tıbben mümkün olabilmektedir. Ancak çok önemli bir gerekçe olmadan âdet günlerini değiştirmek doğru değildir. Çünkü daha önce de ifade ettiğimiz gibi âdet/hayız kanaması olabilmesi için beyin, hipofiz ön lobu, yumurtalık ve rahmin iç tabakası belirli bir ahenk içinde çalışmalıdır. Zorlayıcı bir sebep ve doktor kontrolü olmadan yapılan müdahaleler çözümü zor problemlere neden olabilmektedir.³¹¹ Ülkemizde çocuk düşürmek amacıyla hormon ilaçlarının kullanımı yaygındır. Dışarıdan alınan bu hormonlar, rahimden gelen anormal (disfonksiyonel uterin) kanamalara yol açmaktadır.³¹²

Hipofizden salgılanan LH ve FSH hormonları hipotalamustan salgılanan GnRH hormonu tarafından kontrol edilir. Aşırı stres ve kaygı durumlarında GnRH salınımı baskılanır ve LH ve FSH hormonlarına yeterli uyarı gidemez. Böyle durumlarda LH ve FSH salınımı azalacağından

³⁰⁸ Şevkâni, *es-Seyl*, s. 92.

³⁰⁹ Arısan, *Kadın Hastalıkları*, s. 60.

³¹⁰ Yıldırım, *Klinik Jinekoloji*, s. 34.

³¹¹ Arısan, *Kadın Hastalıkları*, s. 110; Asımgil, *Kadın*, s. 142.

³¹² Atasü ve Şahmay, *Jinekoloji*, s. 458.

yumurtalıklar uyarılamaz. Bu sebeple folikül gelişimi ve yumurtlama olmaz. Âdet düzensizlikleri meydana gelir.³¹³

Prolaktin hormonu normal âdet kanamalarında pek etkili değildir; ancak bu hormon süt proteini olan kazein sentezini artırdığı için emzirme döneminde FSH salınımını azaltır. FSH'ın azalmasıyla overlerde yeni bir folikül meydana gelmez. Bu sebeple emziren anneler ya hiç âdet görmez ya da âdetleri gecikir. Aynı şekilde prolaktin salınımı yüksek olan kadınlarda âdet düzensizliği ve infertilite görülebilir.³¹⁴

Hayız kanamalarını yöneten faktör hormonlardır. Bu hormonlardaki değişimler hayız kanamalarında da değişiklik olmasına sebep olur.³¹⁵ Hormonlar düzenli olarak vücutta işlediği sürece âdet günleri düzenli olur ve yerleşir. Ancak bir takım sebeplerle düzensiz kanama gören hanımlar da azımsanmayacak kadar çoktur. Tıp kitaplarında düzensiz kanamalar görülmesinin birçok sebebi olduğu ifade edilmektedir. Özetle belirtmek gerekirse düzensiz kanamalar temelde yapısal (organik) nedene bağlı olan ve olmayan kanamalar olarak iki kısımda incelenir.³¹⁶

2.1. Organik Nedenli Kanamalar

Yapısal bir bozukluktan kaynaklanan kanamalara organik nedenli kanamalar denir. Rahimden gelen (uterin) bir kanamayı hormonal (endokrin) kaynaklı kabul etmeden önce myom, kanser, polip, kan hastalıkları ve karaciğer hastalıkları gibi organik nedenler saf dışı edilmelidir. Hastanın hikâyesi, kan testleri, ultrasonografi ve gerekirse rahmin tanısal küretajı yapılmalıdır.³¹⁷

2.2. Disfonksiyonel Kanamalar

Hiçbir patolojik nedeni olmayan anormal kanamalardır.³¹⁸ Disfonksiyonel kanamalar, âdet kanamalarının ya sıklığının ya da miktarının veya her ikisinin birden normalden farklı olması durumudur. Genellikle

³¹³ Coşkun, Hemşirelik El Kitabı, s. 52.

³¹⁴ Coşkun, Hemşirelik El Kitabı s. 53.

³¹⁵ Asımgil, *Kadın*, s. 145.

³¹⁶ Atasü ve Şahmay, *Jinekoloji*, s. 149- 152.

³¹⁷ Atasü ve Şahmay, *Jinekoloji*, s. 457.

³¹⁸ Çolakoğlu ve Çiçek, *Jinekoloji El Kitabı*, s. 61.

hormonlardaki bozukluktan kaynaklanır. Rahmin iç duvarında (endometrium) yapısal (organik) bir hastalık/bozukluk (patoloji) olmadan östrojen ve progesteronun hormonlarının bozulan süre ve değişik düzeydeki etkisi ile meydana gelir.³¹⁹

Menopoz öncesi dönemde yumurtalıklar çalışma kuvvetini yavaş yavaş kaybeder. Bu dönemde öncelikle âdet düzensizlikleri baş gösterir. Bazı kadınlarda âdet bir süre kesilir (amenore), ancak daha sonra tekrar başlayabilir. Fıkıhta menopoz “iyâs” şeklinde ifade edilmektedir. Tıpta bu dönemden sonra kadının tekrar kanamalar görmesi tamamen normal olabileceği gibi bir yumurtalık kanseri türünün de (corpus) habercisi olarak da kabul edilmiştir. Böyle bir tablo ile karşılaşan kadınların bir kadın doğum uzmanına görünmeleri öngörülmüştür.³²⁰

Tıp kitaplarında anormal (disfonksiyonel) kanamalar olarak anlatılan hadise, hem hayzın yerleşmesi hem intikali konusunu kapsamaktadır. Ayrıca konumuzla dolaylı olarak ilgisi bulunan istihâze meselesi de anormal kanamalar kapsamındadır.

Düzensiz kanamalar;

a. Ritim bozukluğu varsa:

1. Oligomenore: Çok seyrek (35 günden daha uzun aralıklarla) meydana gelen düzensiz kanamalardır.

2. Polimenore: 21 günden daha az aralıklarla oluşan kanamalardır.

b. Kanama miktarında azalma, çoğalma varsa:

1. Hipomenore: Âdet kanamasının az miktarda olmasıdır. Östrojenin az salgılanmasından kaynaklanır. Kilolu kadınlarda âdet kanaması az oluyorsa öncelikle kilo vermeleri gerekir.³²¹

2. Hipermenore: Kanama normal sürede fakat şiddetlidir.

---

³¹⁹ Atasü ve Şahmay, *Jinekoloji*, s. 455.

³²⁰ Önder, *Propedötik*, s. 68.

³²¹ Yıldırım, *Klinik Jinekoloji*, s. 33.

c. Kanama süresi uzamış veya kısalmışsa

1. Menoraji: Kanama şiddetli ve uzun sürelidir.

2. Metroraji: Düzensiz aralıklarla meydana gelen kanamalardır. Âdeta kanama süreklidir. Bir kesilir bir başlar.

d. Bunların dışındaki kanamalar:

1. Ovülasyon Kanaması: Fıkıh ilmine göre temizlik döneminde, tıp ilmine göre siklus ortasında görülen hafif kanamalardır. Yumurtlama dönemindeki bu kanama özür kabul edilmelidir. Gebe kalmak isteyen hanımlar bu dönemde eşleri ile ilişkiye girmelidir.

2. Premenstrüel Kanama: Âdet kanaması öncesinde görülen hafif kanamalardır.

3. Spotting: Lekelenme şeklinde kanamalardır. Sıklıkla RİA (rahim içi araç) ve endokrin (hormonal) bozukluklara bağlıdır.

4. Jüvenil Kanama: Menarş (ilk âdet) ve hemen sonrasında görülen çoğunlukla anovülatuar (yumurtlama olmadan gelen) tipte kanamalardır.³²²

---

³²² Atasü ve Şahmay, *Jinekoloji*, s. 453; Önder, *Propedötik*, s. 105-112; Yıldırım, *Klinik Jinekoloji*, 31-35; Arısan, *Kadın Hastalıkları*, 266-267.

HAYIZ İÇERİSİNDE GÖRÜLEN ARA TEMİZLİKLER

Hayız günlerinden maksat bir kadının âdet görebilmesinin mümkün olduğu günlerdir. Tam bir temizlikten sonra, âdetin en az süresinden fazla ve en uzun süresinden az görülen kanamalar hayız sayılmaktadır. Bu tür normal kanamaların olduğu günler de âdet günleri olarak ifade edilmektedir.³²³

Hayız kanamaları ise sürekli değildir. Bazen iki kanama arasına saatler bazen de günler girdiği olur. Bu tür temizliklere “mütehâllik tuhur” denilir.³²⁴ Bu durumda arada geçen temizlik dönemine rağmen bu dönemin tamamı hayız kanaması mı sayılacaktır? Hanefî mezhebinde âdet günleri içerisinde üç günden az görülen temizlikler görüş birliği ile hayız kanı sayılır. İki kanama arasına giren temizlik on beş günden az olursa iki hayız dönemini birbirinden ayıramaz. Kanama hiç kesilmemiş kabul edilir. Ebû Yûsuf’a göre başlangıcında kanama olduğu sürece hayızın temizlikle başlayıp bitmesi caizdir.³²⁵

İmam Muhammed’in Ebû Hanîfe’den rivâyetine göre hayız temizlikle başlayıp bitemez. Çünkü bir şeyin zıddı ile başlayıp bitmesi caiz değildir. Hayız ve temizlik halleri de birbirine zıttır. Ancak araya giren şey iki tarafa tabi olur. Nitekim zekât meselesinde yılın başında ve sonunda nisap miktarı malı olan kimseye zekât vermek farzdır. Yıl içinde malın eksilmesi durumu değiştirmez. Tıpkı bunun gibi hayız günleri arasında görülen temizlikler de hayızdan sayılır. Örneğin bir kadın bir gün kanama görse sekiz gün görmese, bir gün tekrar kanama görmesi halinde bu on günün tamamı hayızdır.³²⁶

İmam Muhammed’in bu konudaki kanaati ise diğer iki imamdan farklıdır. Araya giren temizlikler üç günden az olursa iki kanı ayırmaz, yani tamamı hayız kabul edilir. Araya giren temizlik üç günden fazla ise iki durum söz konusudur. Araya giren temizlik kanama günlerine denk ya da daha az ise iki kanamayı birbirinden ayırmaz. Tamamı hayız kabul edilir. Örneğin bir kadın dört gün kanama, dört gün temizlik ve iki gün kanama görse bu on günün tamamı hayızdır. Şâyet araya giren temizlik kanamaların toplamından daha

³²³ Mâverîdî, *el-Hâvi'l-kebîr*, I, 399; Bkz. Yıldız, *Hanımların Özel Halleri*, s. 22.

³²⁴ Öğüt, *Kadın İlmihali*, s. 45.

³²⁵ Serahsî, *el-Mebsût*, III, 155; Tahâvî, *Muhtasar*, I, 170.

³²⁶ Serahsî, *el-Mebsût*, III, 156.

çoksa iki kanamayı birbirinden ayırır. Kanamalardan hangisi kendi başına hayız sayılabilecekse o kanama hayız kanaması, diğeri özür kanaması kabul edilir. Şâyet iki kanama da başlı başına hayız sayılamayacak kadar kısa süreli ise ikisi de özür kabul edilir. Örneğin bir kadın bir gün kanama, sekiz gün temizlik ve bir gün kanama göreceksin İmam Muhammed'e göre hiçbir hayız sayılmaz. Serahsî'ye göre doğru görüş budur. Mezhepte fetva buna göredir.³²⁷

İmam Mâlik'e göre bir kadın bir iki gün kan görüp bir iki gün kesilmek suretiyle kanama görürse, bu kadın kanın her kesildiği zamanda gusledip namazlarını kılar. Kanın aktığı günler aradaki temizlik günleri sayılmayarak toplanır ve on beş günden az olması halinde tamamı hayız sayılır. On beş günden fazlaysa özür kanaması (istihâze) sayılır. İmâm-ı Şâfiî de bu görüştedir. İmam Malik'in ise bu kadının topladığı günler eski âdet günleri kadar olur da hâlâ kanama devam ederse üç gün daha bekler, sonrasını özür kanaması sayar, dediği de rivâyet olunur.³²⁸

Ne var ki bu görüş İbn Rüşd tarafından eleştirilmektedir. İbn Rüşd Malîkî mezhebine göre iki hayız arası temizliğin asgari sekiz gün gibi bir süre kabul edildiğini hatırlatarak bir iki günlük kan kesilmesinin temizlik sayılamayacağını söylemektedir: "Ayrıca arada kanın gelmediği günler nasıl olurda hesaplanmaz? Bu günler ya hayız ya temizliktir. Temizlik olmadığı belli olduktan sonra bu günleri hayız saymak gerekir."³²⁹

Maliki mezhebinin bu görüşü Hanbelî mezhebi tarafından da kabul edilmektedir. Yani kanama görülen günler toplanır; on beş günü aşmadığı sürece tamamı hayız kabul edilir. Arada geçen temiz günler hesaplanmaz. Her temizlendiğinde kadın gusül alır ve günlük hayatına döner.³³⁰ İbn Rüşd'ün eleştirisi kanaatimizce çok yerindedir. Arada geçen günler ya hayız ya temizlik sayılmalıdır. Hiçbir şekilde hesaba katmamak doğru olmaz. Temizliğin asgari

³²⁷ Serahsî, *el-Mebsût*, III, 156-157.

³²⁸ Tahâvî, *Muhtasar*, I, 170.

³²⁹ İbn Rüşd, *Bidâyetü'l-müctehid*, I, 58.

³³⁰ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, I, 403-404; Harâşî, *Şerhu Muhtasar*, I, 205-206; Bkz. Yıldız, *Hanımların Özel Halleri*, s. 33.

süresi dolmadığına göre bu günleri, hayzın üst sınırına kadar hayız saymanın daha isabetli olacağı kanaatindeyiz.³³¹

Öte yandan İbn Rüşd hayız kanaması konusunda birçok ihtilafın olmasını kadınların biyolojik yapısındaki farklılardan kaynaklandığını ifade etmektedir. Tecrübe yoluyla hayzın süresini ve sınırını tespit etmek ise kadından kadına değişiklik olduğu için zordur.³³² Nitekim hayız ve nifâs kanamalarının üst sınırları gibi ihtilafli konuların tecrübeye dayalı olduğunu daha önce ifade etmiştik. Bunun bir örneği de İmam Malik'in lohusalık süresinin üst sınırı hakkında atmış gündür dedikten bir süre sonra bu görüşünden dönerek "bu kadınlara sorulmalıdır" demesidir.³³³

İstihâzalı kadın İmam Malik'e göre istihaza kanı temizlik süresinin en azını geçmedikçe ve kanın vasfı değişip hayız kanına dönmedikçe temiz kadın hükmündedir. Yani en az on beş gün istihâze kanaması görmeden ve vasıfları itibariyle hayız kanını andıran bir kanama görmediği müddetçe – gerekirse ömür boyu- hayız olmadığına hükmedilir. Kadınlar ise kanı rengi ve kokusundan tanır.³³⁴

Ebû Hanîfe'ye göre eski âdetinde ayın hangi günlerinde hayız görüyorsa o günlerde hayızlı kabul edilir. İmâm-ı Şâfî'ye göre ise kanı değişik vasıflı ise hayız kanı gibi –koyu ve yoğun- olduğu günlerde hayızlı diğer günlerde istihâzeli sayılır. Kan birbirinden ayırt edilebilecek vasıfta değilse eski âdetine göre hareket eder.³³⁵

İstihâzeli kadın hakkında iki rivâyet vardır. İlki Fâtıma b. Ebu Hubeş hadisidir ki bu rivâyette Peygamberimiz (sav) "Hayız kanının rengi herkesçe bilinen siyahtır. Bu kan gelirse namazı bırak. Ötekisi gelince abdest al, namazını kıl, çünkü o çatlak bir damardan gelen kandır" buyurmaktadır.³³⁶ Diğer Ümmü

³³¹ Âdet takvimi tutan bazı hanımlar takvim tutmaya başladıktan sonra, hayızlarında düzensizlik görüldüğü gerekçesiyle takvim tutmayı bırakmaktadır. Kadın doğum uzmanı Gülhan Cengiz'e bu durumu sorduğumuzda bunun tıbben mümkün olmayacağı cevabını aldık. Gülhan Hanıma göre kadınlar daha önce takvim tutmadıkları için düzensizliklerin farkına varmamış olabilirler.

³³² İbn Rüşd, *Bidâyetü'l- müctehid*, I, 58.

³³³ İbn Rüşd, *Bidâyetü'l- müctehid*, I, 59.

³³⁴ Mevvâk, et-Tâc ve'l-İklil, I, 544.

³³⁵ İbn Rüşd, *Bidâyetü'l- müctehid*, I, 59.

³³⁶ Ebû Dâvûd, "Taharet", 1/116, no: 303.

Seleme hadisidir ki bu rivâyete göre Efendimiz (sav) “Kendisinde bu hastalık yokken ayın hangi günlerinde kaç gün ve kaç gece hayız gördüğüne baksın ve bu günlerde namaz kılmasın. Bunu geçirdikten sonra gusül alsın ve bir elbise ile örtünüp namazını kılsın.” buyurmuştur.³³⁷

–İmâm-ı Şâfiî gibi- Ebu Hubeş’in kızının rivâyetini tercih edenler kanın vasfına itibar etmiştir. – Ebû Hanîfe gibi- Ümmü Seleme rivâyetini tercih edenler ise günlere itibar etmişlerdir. İki rivâyeti telif edenler de Ümmü Seleme rivâyetini kadının âdet günlerini hatırladığı durumlara, Fatıma rivâyetini kadının âdet günlerini unuttuğu ve vasıfları ayırt edilebilir kanama gördüğü durumlara hasr etmişlerdir.³³⁸

İmam Nevevî ise bazı fıkıh kitaplarında “kesilen ve fışkıran damar” ilavesinin hadisle ilgili olarak bilinmediğini belirtmiş ve istihâze ve hayız kanı arasındaki farkı şu şekilde ortaya koymuştur: Hayız kanı rahmin derinliklerinden gelen kandır. İstihâze ise azilden akan kandır. Azil rahmin derinliklerinde değil, aşağılarında bulunan rahim ağzı damarıdır. Başka bir ifadeyle istihâze rahimden değil bir damardan gelip tenasül uzvundan akan bir kandır.³³⁹ Şunu da belirtmek gerekir ki kadınlar her ay âdet kanaması görmeye alışkın oldukları için bütün genital kanamaları normal kabul etmeye meyillidir. Ancak bu meyil ihmale, ihmal de ağır ve kötü sonuçlara neden olabilmektedir.³⁴⁰

³³⁷ Mâlik, “Tahâret”, 2/29, no: 105.

³³⁸ İbn Rüşd, *Bidâyetü'l- müctehid*, I, 61.

³³⁹ Nevevî, *Şerhu'n-Nevevî*, IV, 21.

³⁴⁰ Önder, *Propedötik*, s. 104.

HAYZIN SONA ERMESİ

1. Fıkıh İlmine Göre Hayzın Sona Ermesi

Hayzın başlama yaşında görece bir ittifak olsa da³⁴¹ sona erme yaşında ihtilaf söz konusudur. Hayzın sona ermesine iyâs (ümitsizlik) yaşı denilir. Bu yaştan sonra kadınların çocuk doğurma ümidi kalmadığı anlamına gelir.³⁴² İyâs dönemine yani hayzın kesildiği yaşa ulaşan kadına âyise denir.³⁴³ Bu dönem tıp ilminde menopoza olarak adlandırılır. Fukaha menopoza girme yaşı ile ilgili olarak altı gruba ayrılabilir: En meşhuru altmış iki yaştır. Diğerleri ise altmış, elli, yetmiş, seksen beş, doksan yaşlarıdır. Kureyş kabilesi dışında Arap olmayanların elli ve altmış yaşından sonra hayız olmadıkları söylenir.³⁴⁴

Hz. Ömer'e (ra.) göre kadın kırk ve elli yaşlarından önce de menopoza girebilir. Hz. Ömer'in bu görüşünü kabul eden âlimlere göre menopozun kadınlar için belirlenmiş bir zamanı yoktur; dahası kadın otuz yaşında bile âdetten kesilebilir. Kimi kadın da elli yaşına geldiği halde âdetten kesilmez.³⁴⁵ Bununla birlikte fıkıh literatüründe kadının elli yaşından sonra gördüğü kanın hayız olmadığına dair ifadeler rastlanmaktadır.³⁴⁶ Nitekim Hz. Âişe'nin (ra.) "Kadın elli yaşına geldiğinde hayız sınırından çıkar." dediği nakledilmektedir.³⁴⁷

Hanefî mezhebi âlimlerinin yaygın kanaatine göre, hayzın sona erme yaşı elli beş kabul edilir. Ancak İbn Nüceym (ö. 970/1563) gibi bazı âlimler iyâs yaşını altmış kabul etmenin daha doğru olduğunu savunur. Müctebe'l-fetvâ'da "Zamanımızda iyâs yaşı elli kabul edilir." ifadesinin yazıldığını rivâyet eder.³⁴⁸ İbn Kudâme ve Merdâvî'ye göre elli yaşından sonra kanama yeniden başlar ve tekrar ederse hayız kabul edilir. İbn Kudâme hayzın delilini imkân

³⁴¹ Cumhura göre en erken dokuz yaşında hayız kanaması görülebilir.

³⁴² Yıldız, Hanımların Özel Halleri, s. 21.

³⁴³ Ebu Abdullâh Muhammed b. Ahmed b. Saîd en-Nâblusî el-Makdisî el-Hanbelî, *el-Mesâil'l-muhimme fi-mâ yehtâcu ileyhi'l-âkid inde'l-hutûbi'l-mudelheme*, (nşr. Abdu'l-Kerîm b. Sanîtan el-Amrî), Kâhire: Dâru'l-Medenî el-Muessesetu's-Suûdiyye, 1411/1990, s. 213; Bkz. Öğüt, *Kadın İlmihali*, s. 42.

³⁴⁴ Ebû'l-Abbâs Ahmed b. Muhammed b. Alî İbn Hacer el-Heytemî, *Tuhfetu'l-muhtâc fi Şerhi'l-Minhâc*, yy. 1357/1983, VIII, 238.

³⁴⁵ İbnu'l-Kayyîm, Muhammed b. Ebî Bekr b. Eyyûb el-Cevziyye, *Zâdu'l-meâd fi hedyi hayri'l-ibâd*, Beyrût 1415/1994, V, 584.

³⁴⁶ İbnu'l-Cevzî, *Ahkâmu'n-nisâ*, I, 42.

³⁴⁷ Muhammed b. Abdulvehhâb, *Mecmûatu'l-hadis* I, 177.

³⁴⁸ İbn Nüceym, *el-Bahru'r-râik* I, 201.

süresi içerisinde meydana gelme şeklinde belirtir ve nadir de olsa mümkün olduğu için elli yaş sonrası görülen kanı hayız olarak nitelendirir. Altmış yaşından sonrasında gelen kanın kesin olarak hayız olmadığını ifade eder. İbn Teymiyye ise hayız yaşının üst sınırının olmadığı görüşündedir.³⁴⁹ Molla Hüsrev âlimlerin çoğunluğuna göre menopoz yaşının atmış olduğunu belirtmektedir.³⁵⁰ Vehbe Zuhaylî'nin Hanefî fikhını anlattığı eserinde de menopoz yaşı atmış beş ve üzeri olarak ifade edilmektedir.³⁵¹

Her ay düzenli âdeti olan bir kadın aylarca hatta yıllarca hayız görmese ve daha sonra kanama başlayıp kesilmeksizin aksa ve kadın da eski âdetini unutsa ne yapılır? Bu durumda kadın iki ay üst üste âdet günlerinde hayız görmediği için âdeti değişir. Bu sebeple kanama başladığı andan itibaren ilk üç gün kesin hayızlı olarak namazını bırakır. Dördüncü gün ile onuncu gün arasında hayızdan temizlenmiş olma ihtimaline binaen her vakit için gusül alarak namazını kılar. Sonraki yirmi gün her vakit için abdest alarak namazını kılar. Çünkü bu vakitte kesin olarak temizdir. Artık kadının yeni âdeti normal bir temizlik görülünceye kadar böyle kabul edilir.³⁵²

Menopaza girmiş yaşlı bir kadın, daha sonra kan görse Hanefî âlimlerinden Za'ferânî'ye göre hayız olmuş sayılmaz. Meydânî'ye göre ise kırmızı veya siyah renkli bir kanama görür ve bu durum bir hayız süresi kadar devam ederse hayız sayılır Ancak bu kan bulanık renkli ise hayız olmaz. Renklerde itibar ise bezde ilk görüldüğü anadır. Kuruduktan sonra rengin değişmesine itibar edilmez.³⁵³

Mâlîkî mezhebinde ise iyâs (ümitsizlik, menopoz) yaşının üst sınırının bulunmadığı görüşünün³⁵⁴ yanı sıra yetmiş yaş olduğu kabulü de bulunmaktadır. Ancak elli yaşını aşmış hanımların gördükleri kanın hayız mı yoksa özür kanı mı olduğuna bakılması da öngörülmektedir. Elli ve üstü yaşlardaki hanımların gördüğü kanamalar kadınlara gösterilir, onlar da âdet kanaması olduğundan

³⁴⁹ Görüşler için bkz. Makdisî, *el-Mesâil*, s. 214.

³⁵⁰ Molla Hüsrev, *Gurer ve Dürer*, I, 82.

³⁵¹ Vehbe Zuhaylî, *Hanefî Fıkhı (el-Fıkhü'l-Hanefiyyü'l-Müeyesser)*, (ter: Yusuf Ciğer), Saâdet yayınevi, İstanbul, 2014, I, 149.

³⁵² Serahsî, *el-Mebsût*, III, 205.

³⁵³ Serahsî, *el-Mebsût*, III, 209.

³⁵⁴ Bkz. İbn Kayyîm, *Zâdu'l-me'âd*, V, 584.

emin olurlarsa ya da şüphede kalırlarsa âdet kanaması kabul edilir. Âdet kanaması olmadığından eminlerse özür kanaması kabul edilir.³⁵⁵

Üst sınırın bulunmadığına dair görüşün temelinde ise gerek Kur'ân-ı Kerîm'de gerekse sünnette nihai bir sınırın belirlenmemiş olması bulunmaktadır. Dolayısıyla bu hususta tecrübe dikkate alınarak kadınların ifadelerine dayanılması gereklilik arz etmiştir. Söz gelimi bir kadın hakkında bir başka kadın onun hayızdan kesildikten sonra bir ya da iki kez kan gördüğünü ve emsallerinin de hayız olduğunu söylese bu kan hayız olarak kabul edilir. İfadede bulunan kadının onun emsallerinin hayız olmadığını söylemesi durumunda ise bu hayız olarak addedilmez ve kadın özürlü kabul edilir.³⁵⁶

Bu çerçevede İbn Kayyim, İbn Teymiye'nin şöyle dediğini aktarır: “Hayızın kesilmesi kadınların farklılığı itibarıyla değişkenlik arz eder, o halde bunun hakkında kadınların ittifak ettiği bir sınır söz konusu değildir. Âyetle kastedilen ise her kadının kendinden ümit kesmesidir. Zira ümitsizlik umudun zıttıdır. Bu sebeple kadın âdet görmekten ümidini kestiği zaman artık onu beklemez. Dolayısıyla kadın kırk yaş civarında bile olsa ‘âyise’dir. Bunun dışındaki kadınlar ise elli yaşında bile olsa hayızdan ümidini kesmez.”³⁵⁷

İmâm-ı Şâfiî ise bu noktada kadınların tamamının göz önünde bulundurulacağı görüşündedir. Ancak daha sonra talebeleri bunun bir sınırının olup olmadığı hususunda görüş ayrılığına düşmüşlerdir. Bir kısmı âdetten kesilmenin bir üst sınırının olmadığını, bir diğer görüş ise sınırın bulunduğunu kabul etmiştir. Akabinde de sınırın mahiyeti ile ilgili ihtilaf etmişler; kimi altmış ve kimi de altmış iki yaşını sınır olarak belirlemiştir.³⁵⁸ Şâfiî mezhebinde iyâs yaşı ile ilgili olarak iklim şartlarının etkisine de dikkat çekilerek âdetin hayat boyu devam edebileceği de ileri sürülmüştür. Buna göre bölgenin sıcak ve soğuk olmasına göre âdet müddeti değişiklik arz eder.³⁵⁹

³⁵⁵ Ruaynî, *Mevâhibu'l-celîl*, IV, 148; Desûkî, *Hâşiye*, I, 168.

³⁵⁷ İbn Kayyîm, *Zâdu'l-meâd*, V, 584.

³⁵⁸ İbn Kayyîm, *Zâdu'l-meâd*, V, 584.

³⁵⁹ Mâverdî, *el-Havi'l-kebîr*, I, 773.

Hanbelî mezhebinde hayzın sona erme yaşı olarak elli, elli beş, altmış rakamları zikredilmiştir. Bu ihtilafın sebebi ise konu hakkında farklı rivâyetlerin bulunmasıdır. Rivâyetleri değerlendiren İbn Kudâme bunun kadının biyolojik yapısına göre değişiklik arzeden bir durum olduğuna işaret etmiştir. “Saliha bir kadın elli yaşından sonra hayız gördüğünü iddia ediyorsa bu kabul edilir.” diyerek “Elli yaşından sonra hayız görülmez.” rivâyetiyle amel edilemeyeceğini söylemiştir. Ayrıca altmış yaşından sonra doğum yapan hanımların da bulunduğunu ve doğumun inkâr edilemeyecek bir şekilde kadının elli yaşından sonra da hayız görebileceğine delil olduğunu zikreder.

Tüm bu ictehadlar incelendiğinde görülmektedir ki hayızdan kesilmenin herkes tarafından kabul edilen belli bir vakti bulunmamaktadır. Nitekim Şevkânî hayzın başlama ve bitiş yaşları ile ilgili olarak Kitâb ve Sünnetten bir delil bulunmadığını, yalnızca istikrâ ile yani tüm delillerin incelenmesi sonucu bir kadının dokuz yaşından önce ve altmış yaşından sonra şer’î hayız gördüğünün nakledilmediğini belirtmiştir.³⁶⁰

Bu noktada şunu da belirtmek gerekir ki hayzın başlama yaşının alt sınırı ekseriyetle dokuz kabul edilmiş olsa da, pratikte her bir hanım kendi biyolojik yapısına ve çevresel faktörlere göre hayız görmeye başladığı gibi, kadınların hayızdan kesilmesi de biyolojik yapısı ve çevresel faktörlere bağlıdır. Günümüzde de kadınların kırk yaşlarından itibaren menopoza girebildikleri bilinmektedir. Bu durumda en ihtiyatlı olan normal âdet düzeninde değişme görmeye başlayan ve menopozun belirtilerini kendinde gören kadınların doktora giderek durumları hakkında daha sağlıklı bilgi almalarıdır.

2. Tıp İlmine Göre Hayzın Sona Ermesi

Tıp ilminde hayzın sona erdiği döneme “klimakteryum” denilmektedir. “Menopoz” ve “klimekteryum” tabirleri birbiriyle karıştırılmamalıdır. Klimekteryum cinsi olgunluk çağının bitiminden ihtiyarlık devrinin başlamasına kadar geçen süredir. Menopoz ise bu dönem içinde görülen son âdet kanaması ve sonrasındaki dönemi kapsar. Son âdet böylelikle klimekteryumu ikiye ayırmaktadır: Menopoz öncesi ve menopoz sonrası. Genç kız için ilk âdet ne

³⁶⁰ Şevkânî, *es-Seyl*, s. 90.

kadar önemli ise 50’li yaşlardaki kadın için son âdet de o kadar önemlidir ve çok defa hüznün vericidir.³⁶¹

40 yaşına doğru yumurtlama (ovulasyon) seyrekleşir. Doğurganlık azalır. Çeşitli âdet düzensizlikleri ve bozuklukları başlar. Menopoz bazen aniden gerçekleşir.³⁶² Menopoz devrinde hiç yumurta hücresi kalmamıştır ve östrojen üretimi de azalmıştır.³⁶³ 40 yaşından önce menopoz görülmesine “erken menopoz” denir. 35 yaşından sonra, boşanmış, eşi vefat etmiş, kendisini işine veren ve düzenli seksüel ilişkisi olmayan kadınlarda erken menopoz görülebilir.³⁶⁴

Kadınların dörtte üçünde menopoz devri hastaneye gitmeyi gerektirmeyecek kadar rahat geçer. Sosyal statüsü sağlam, kimlik yapısı dengeli, çalışma hayatında başarılı ve yaşlılığa kendini hazırlayan kadınlar menopoz dönemini rahat atlatır.³⁶⁵ Bazı kadınlar yaşları çok ilerlemesine rağmen menopoza giremezler. Örneğin 60 yaşında bir kadın için hâlâ âdet görmek sıkıntı verici bir durumdur. Âdet kanamalarını durdurmak için az miktarda ve fakat sürekli progesteron vermek gerekir.³⁶⁶

Türkiye’de ise ortalama menopoz yaşı 45’tir. Bu yaş ABD’de 51’dir. Menopozun ilk âdet (menarş) yaşı, beslenme ve sosyoekonomik durumla ilgili olduğu söylenemez. Ancak sigara içenler menopoza daha erken girebilir.³⁶⁷ Menopozdan altı ay ya da daha uzun bir süre geçtikten sonra görülen kanamaların araştırılması gerekir. Bunlar kanser hastalığının habercisi olabilir.³⁶⁸

---

³⁶¹ Önder, *Propedötik*, s. 68.

³⁶² Arısan, *Kadın Hastalıkları*, s. 119.

³⁶³ Chamberlain ve Hamilton, *Obstetrik ve Jinekoloji*, s. 26.

³⁶⁴ Yıldırım, *Klinik Jinekoloji*, s. 47.

³⁶⁵ Arısan, *Kadın Hastalıkları*, s. 121.

³⁶⁶ Chamberlain ve Hamilton, *Obstetrik ve Jinekoloji*, s. 248.

³⁶⁷ Çolakoğlu ve Çiçek, *Jinekoloji El Kitabı*, s. 285.

³⁶⁸ Pernoll, *Obstetrik ve Jinekoloji*, s. 711; Chamberlain ve Hamilton, *Obstetrik ve Jinekoloji*, s. 248.

SONUÇ

İslam hukuku ve tıpta kadınlara özel hallerin incelendiği bu çalışmada mezheplerin bu konudaki içtihatları ve günümüzdeki tıp verileri imkân nisbetinde karşılaştırılmaktadır. Tıbbın bugün geldiği noktada hangi görüşlerin daha fazla kabul göreceği konusunda gerekçeler bulunmaya gayret edilmiştir. Bu çerçevede tıbbî bilgilerin günden güne yenilik arz ettiği de dikkate alınmaktadır ki tıp doktorları bu gerçeği “Kanama mekanizması tam çözülmüş değildir.” şeklinde ifade etmektedir.

Fıkıh alanında ise hakkında oldukça sınırlı sayıda nas bulunan bu konuda verilen fetvaların ve görüşlerin genellikle tecrübeye ve akıl yürütmeye dayalı olduğu tespit edilmektedir. Birçok ihtilafın kaynağı da kadınların biyolojik yapısındaki farklılıklara ve çevresel faktörlere bağlanmaktadır. Nitekim kadından kadına değişiklik olduğu için tecrübe yoluyla hayızın süresini ve sınırını tespit etmek güçtür. Bu zorluğun neticesi olarak âlimler kimi zaman meselenin bizatihi kadınlara arz edilmesi önerisinde bulunmuşlardır.

Birçok kadının âdet günleri hamilelik, doğum, emzirme, başka hastalıklar, iklim şartları ve stres gibi sebeplerle farklılık arz eder. Bu da kanama günlerinde olabileceği gibi temizlik günlerinde de olabilir. Hayız ve temizlik süreleri mizaç, beslenme gibi unsurların farklılaşmasına bağlı olarak da değişiklik gösterdiğinden istikrarlı bir unsur ile düzenlenmesi zordur. Bu noktada fukaha tarafından hayız için ayırıcı bir özellik/alamet ve kana ilişkin bir karene tespitine girilmiş; ya kanın nitelik ve rengini ya da kadının âdet döngüsünü veya hem âdetini hem rengini esas almak öngörülmüştür. Bu çerçevede kadınların emsallerinin, anne, hala ve teyze gibi yakınlarının âdet düzenine bakmasının öngörülmesi de dikkat çeken bir husustur. Nitekim yatakhanelerde sıkışık yaşamın kadınların aynı dönemlerde âdet olmasına sebep olduğu tıp kitaplarında zikredilmektedir.

Kadınlara özel hallerin detaylarına dair naslarda kesin hüküm bulunmaması hasebiyle tecrübenin yanı sıra istikrâ yani tüm delillerin incelenmesi neticesinde de birtakım sonuçlara ulaşılmıştır. Bu bağlamda hayız konusu fikhın en zor konularından biri olarak kabul edilmektedir. Bu yargı bir

yönüyle doğru olsa da diğer bir boyutuyla bunun sebebinin, fıkıh kitaplarında öğrencilerin zihnini bilemek için verilen örneklerin gerçek sualler gibi algılanıp çözülmeye çalışılması olabilir. Hatta bu mesele etrafında çok sayıda muhtemel durum ortaya konulmuş ve farazi fıkıh kapsamında karışık ve düzensiz bir şekilde uzun uzadıya ele alınmıştır.

Bu titizliğin nedeni ise kadının hem kendisine emanet edilen bedeni korumak hem de ibâdet hayatını vesveselerden uzak bir şekilde sürdürmekle mükellef olması şeklinde izah edilebilir. Dolayısıyla kadınların özel halleri onların hem ibâdetlerini hem de sosyal hayatlarını etkileyen önemli ve özenli davranılması gereken bir konudur. Nitekim fukaha da bu hallerin mahiyeti, müddeti, başlama ve sona erme süreci, düzeni çerçevesinde tespitlerde bulunmuşlardır.

Tıp alanında ise kadınların özel halleri insan türünün çoğalıp neslinin devamını sağlama adına üreme faaliyetinin bir parçası olarak değerlendirilmektedir. Nitekim ergenlik döneminden sonra fiziksel, cinsel ve psikolojik olarak gelişen kadın cinsi olgunluk çağına gelmektedir. Kadın hayatının en verimli dönemi olan bu evre yaklaşık otuz yıl sürmektedir. Bu dönem içinde kadınlar ortalama dört yüz âdet kanaması görmektedir. Genç kızlar bu dönemde evlenmektedir. Gebelik, doğum, loğusalık ve emzirme gibi kadına mahsus haller de bu dönem içinde yaşanmaktadır.

BİBLİYOGRAFYA

- Abdulazîz el-Buhârî, Alâuddîn b. Ahmed b. Muhammed el-Hanefî (ö.730/1330), *Keşfu'l-esrâr Şerhu Usûli'l-Pezdevî*, yy. ts.
- Alfiyyul-Kârî, Ebu'l-Hasen Nûruddîn Alî el-Mollâ (ö.1014/1605), *Mirkâtu'l-mefâtih Şerhu Mişkâti'l-mesâbîh*, Beyrût - Lubnân 1422/2002.
- Âmidî, Ebû'l-Hasen Alî b. Ebî Alî Seyyiduddîn es-Sa'lebî (ö.631/1234), *el-İhkâm fî usûli'l-ahkâm*, nşr. Abdurrezzâk Afifi, Beyrût, ts.
- Arısan, Kazım, *Propedötik Kadın-Doğum*, 2. bs., İstanbul: Nobel Tıp Kitabevleri, 1997.
- .....Kadın Hastalıkları (Jinekoloji), 3.bs., İstanbul:Çeltüt Matbaacılık, 1991.
- Asımgil, Sevim, *Kadın Olmak Kolay Değil*, İstanbul: İpek, 2005.
- Atasü, Turgay ve Şahmay, Sezai, *Jinekoloji (Kadın Hastalıkları)*, İstanbul: Üniversal Bilimsel Yayınları, 2001.
- Beğavî, Huseyn b. Mes'ûd b. Muhammed (ö.516/1122), *et-Tehzîb fî fikhi'l-İmâm eş-Şâfiî*, nşr. Âdil Ahmed Abdulmevcûd, Alî Muhammed Muavvi, yy. 1418 /1997.
- Beşer, Faruk, *Hanımlara Özel İlmihal*, 60. bs., İstanbul:Nun, 2016.
- Bilgin, Hafsa, *Hanımlara Özel Gün Defteri*, 2. bs., İstanbul:Tahlil, 2016.
- Bilmen, Ömer Nasuhi, *Büyük İslam İlmihali*, (sadeleştiren: Mehmet Talu), İstanbul: Çelik, 2013.
- Birgivi, Muhammed Pir Ali (ö.981/1573), *Zuhru'l- müteehhilîn ve'n-nisâ' fî ta'rîfi'l-ethâr ve'd-dimâ*, (İbn Abidin, *Menhelü'l vâridin* ile birlikte), nşr. Hidaye Hartford ve Eşref Münip, Dimeşk: Daru'l- Fikr, 2005.
- Cessâs, Ahmed b. Alî Ebû Bekir er-Râzî el-Hanefî (ö.370/981), *Ahkâmu'l-Kur'ân*, nşr. Abdu's-Selâm Muhammed Alî Şâhîn, Beyrût - Lubnân 1415/1994.
- Cezîrî, Abdurrahman b. Muhammed b. İyâz (ö.1360/1941), *el-Fıkh ale'l-mezâhibi'l-erbaa*, İstanbul: Çağrı Yayınları, 1987/1408.
- Chamberlain, Geoffrey ve Hamilton, Diana, *Obstetrik ve Jinekoloji*, çev: Recep Has, İstanbul: Nobel Tıp Kitabevleri, 2005.
- Çalık, Bünyamin, "Hayız Olgusunun İslam Hukuku Bağlamında Oruç Üzerindeki Etkisi", *Kafkas Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2014, c. 1, sy.: 1, s. 75-99.
- Coşkun, Anahit, *Kadın Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği El Kitabı*, İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları, 2012.
- Çolakoğlu, Mehmet ve Çiçek, M. Nedim, *Jinekoloji El Kitabı*, İstanbul: Nobel Tıp Kitabevleri, 2001.
- Desûkî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmet b. Arafe (ö.1230/1815), *Hâşiyetü'd- Desûkî alâ'ş-Şerhi'l- Kebir*, nşr. Muhammed Aliş, Beyrut: Daru'l- Fikr, (t.y).
- Din İşleri Yüksek Kurulu Fetvalar*, 2. bs., İzmir: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2018.
- Diyâuddînel-Makdisî, Ebû Abdullâh Muhammed b. Abdilvâhid (ö.643/1246), *es-Sunen ve'l-ahkâm ani'l-Mustafâ aleyhi efdalu's-salâti ve's-selâm*, nşr. Ebû Abdullâh Huseyn b. Ukkâşe, yy. 1425/2004.
- Ebû Hayyân, Muhammed b. Yûsuf b. Alî b. Yûsuf b. Esîru'ddîn el-Endelusî (ö.745/1344), *el-Bahru'l-muhît fî't-tefsîr*, nşr. Sıdkî Muhammed Cemîl, Beyrût, 1420
- Halebî, İbrâhîm b. Muhammed b. İbrâhîm (ö.956/1549), *Mültekâ Tercümesi*, (şerh: Mehmed Mevfukâtî; sad: Ahmed Davudoğlu), yy.: Sağlam Yayınları, 2014.

- Haraşî, Ebû Abdullâh Muhammed b. Abdullâh el-Mâlikî (ö.1101/1690), *Şerhu Muhtasari Halîl li'l-Haraşî*, Beyrût, ts..
- Heytemî, Ebu'l-Abbâs Ahmed b. Muhammed b. Alî İbn Hacer (ö.974/1566), *Tuhfetu'l-muhtâc fî Şerhi'l-Minhâc*, yy. 1357/1983.
- İbn Abdilberr, Ebu Amr Yusuf b. Abdullah b. Muhammed b. Âsım en-Nemerî (ö.463/1071), *el-Kâfî fî fikhi ehli'l- Medine*, nşr. Muhammed Ehîd Velid Mâdik el-Mûrîtânî, Riyad: Mektebetü'r- Riyad el-Hadîse, 1980.
- .....*el-İstizkâru'l-câmi' limezâhibi fukahâi'l-emsâr*, nşr. Sâlim Muhammed Ata' ve Muhammed Ali Mu'vad, Beyrut: Dâru'l Kütübi'l- İlmiyye, 2000.
- .....*et-Temhîd li mâ fî'l-Muvatta' mine'l-meânî ve'l-esânîd*, nşr. Mustafâ b. Ahmed, Muhammed Abdulkebîr el-Bekrî, Mağrib, 1387/1967.
- İbnu'l-Arabî, Muhammed b. Abdullâh b. Ebû Bekr el-İşbîlî el-Mâlikî (ö.543/1149), *Ahkâmu'l-Kur'an*, Beyrût 1424/2003.
- İbnu'l-Cevzî, Ebû'l-Ferec Abdurrahmân b. Alî (ö.597/1201), *Ahkâmu'n-nisâ'*, nşr. Zeyyâd Hamdân, yy. 1409/1989.
- İbn Emîri'l-Hâc, Ebû Abdullâh Şemsuddîn Muhammed b. Muhammed (ö.879/1474), *et-Takrîr ve't-Tahbîr alâ Tahrîri'l-Kemâl b. Humâm*, yy., 1403/1983.
- İbn Ferh, Ahmed b. Ferh el-Lahmî (ö. 699), *Muhtasaru Hilâfiyyâti'l-Beyhâkî*, nşr. Ziyâb AbdulkerîmZiyâb, Riyad: Mektebetu'r-Ruşd, 1417/1997.
- İbn Hacer el-Askalânî, Ebû'l-Fadl Ahmed b. Alî b. Muhammed b. Ahmed el-Askalânî (ö.852/1448), *Bulûğu'l-merâm min edilleti'l-ahkâm*, nşr. Muhammed Hâmid el-Fikî, yy., 1347.
- .....*et-Telhîsu'l-habîr fî tahrîc ehâdîsi'r-Râfiî el-kebîr*, nşr. Abbâs b. Hasen Âsım, Mısır 1416/1995.
- İbn Hazm, Ebû Muhammed Alî b. Ahmed el-Endelusî (ö.456/1064), *el-Muhallâ bi'l-âsâr*, Beyrût ts.
- .....*Merâtibu'l-icmâ fî'l-ibâdât ve'l-muâmelat ve'l-i'tikâdât*, Beyrût, ts.
- İbn Hubeyre, Ebû'l-Muzaffer Yahyâ Muhammed eş-Şeybânî (ö.560/1165), *İhtilâfu'l-eimmeti'l-ulemâ'*, nşr. Seyyid Yûsuf Ahmed, Beyrût, 1423/2002.
- İbnu'l-Kattân, Ebû'l-Hasan Alî b. Muhammed b. Abdulmelik el-Kitâmî el-Himyerî el-Fâsî(ö.628/1231), *el-İknâ' fî mesâ'ili'l-icmâ'*,(nşr. Hasen Fevzî es-Sa'îdî), yy. 1424/2004.
- İbnu'l-Kayyîm, Muhammed b. Ebî Bekr b. Eyyûb el-Cevziyye (ö.751/1350), *Zâdu'l-meâd fî hedyi hayri'l-ibâd*, Beyrût 1415/ 1994.
- İbn Kudâme, Ebû Muhammed Abdullah b. Ahmed el- Makdisî (ö.620/1223), *el- Muğnî fî fikhi'l- İmam Ahmed b. Hanbel eş- Şeybânî*, Beyrut:Daru'l- Fikr, 1405.
- İbn Manzûr, Ebu'l-Fazl Muhammed b. Mûkerrem b. Ali el-İfrikî el-Mısırî (ö.711/1311), *Lisânu'l-arab*, Daru'l- Sâdir, Beyrut, (t.y).
- İbnu'l-Mulakkın, Ebû Hafz Umer b. Alî b. Ahmed el-Mısırî (ö.804/1402), *el-İ'lâm bi fevâidi umdeti'l-ahkâm*, nşr. Abdul'azîz b. Ahmed b. Muhammed el-Muşeykih, yy., 1417/1997.
- İbnu'l-Munzir, Ebû Bekr Muhammed b. İbrâhîm en-Nîsâbûrî (ö.319/931), *el-Evsat fî's-sunen ve'l-icmâ ve'l-ihtilâf*, nşr. Ebû Hammâd Sağîr Ahmed b. Muhammed Hanîf, Riyad 1405/1985.
- İbn Nüceym, Zeynü'd-din b. İbrahim el- Hanefî (ö.970/1563), *el- Bahru'r-râik şerhu Kenzu'd-dekâik*, Beyrut:Daru'l- Ma'rife, (t.y).

- İbn Rüşd, Ebû'l-Velid Muhammed b. Ahmed b. Muhammed Kurtubî(ö.595/1199), *Bidâyetü'l-müctehid ve nihâyetü'l- muktesid*, Kahire, 1425/2004.
- İbn Teymiyye, Ebu'l-Abbâs Takiyyuddîn Ahmed b. Abdilhalîm el-Harrânî (ö.728/1328), *Mecmû' u'l-fetâvâ*, nşr. Abdurrahman b. Muhammed b. Kâsım, Medîne 1416/1995.
- .....*el-Kavâidu'n-nûrâniyyeti'l-fikhiyye*, nşr. Ahmed b. Muhammed el-Halîl, yy. 1422.
- İşbilî, Abdulhakk b. Abdurrahman b. Abdullâh b. el-Huseyn b. Sa'îd İbrâhîm el-Ezdî el-Endelusî (ö.581/1185), *el-Ahkâmu's-şer' iyyeti'l-kübrâ*, nşr. Ebû Abdullâh Huseyn b. Ukkâşe, Riyâd, 1422 /2001.
- Kâsânî, Alauddin Ebu Bekr b. Mesûd (ö.587/1191), *Bedâiu's- sanâi' fi tertîbi's- Şerâi'*, yy.:Dâru'l- Kitabi'l-Arabî, 1982.
- Kurtubî, Ebû Abdullâh Muhammed b. Ahmed b. Ebî Bekr (ö. 671/1273), *el-Câmi' li ahkâmi'l-Kur'an*, nşr. Ahmed el-Berdûnî-İbrahim Etfeyyîş, Kahire, 1384/1964.
- Muhammed b. Ya'kûb el-Kuleynî, (ö. 329/941), *el-Furûu'l-kâfi*, nşr. Âlî Ekber el-Ğîfârî, Tahran, 1388/1968.
- Kazvînî, Ebu'l- Kâsım Abdulkerim b. Muhammed b. Abdulkerim er- Râfîî (ö. 623/1226), *el-Azîz şerhü'l-Vecîz*, nşr. Ali Muhammed Avd ve Adil Ahmet Abdü'l- Mevcûd, Beyrut: Dâru'l- Kütübü'l- İlmiyye, 1997.
- Mahallî, Huseyn b. Muhammed el-Mahallî eş-Şâfiî el-Mısırî (ö.1170/1757), *Mezîdu'n-ni' me li cem' i akvâli'l-eimme*, nşr. Abdulkerîm b. Suneytân el-Umrî, yy., ts.
- Makdisî, Ebu Abdullâh Muhammed b. Ahmed b. Saîd en-Nâblusî el-Hanbelî (ö.855/1451), *el-Mesâili'l-muhimme fi-mâ yehtâcu ileyhi'l-âkid inde'l-hutûbi'l-mudelheme*,nşr. Abdu'l-Kerîm b. Sanîtan el-Amrî, Kâhire: Dâru'l-Medenî el-Muessesetu's-Suûdiyye, 1411/1990.
- Makdisî, Ebû Muhammed Abdulğani b. Abdolvâhid ed-Dimeşķî (ö.600/1204), *Umdetu'l-ahkâm min kelâmi hayri'l-enâm*, nşr. Mahmûd el-Arnâûd, 2. bs., Beyrût, 1408/1988.
- Mâverdî, Ebû'l-Hasan Alî b. Muhammed b. Habîb el-Basrî (ö 450/1058), *Kitâbu'l-Hâvi'l-kebîr*, Beyrut: Dâru'l- Fikr, ts.
- Mervezî, Ebû Abdullâh Muhammed b. Nasr (ö.294/907), *İhtilâfu'l-fukahâ*, nşr. Muhammed Tâhir Hakîm, Riyad: Edvâu's-Selef, 2000.
- Mevvâk, Ebû Abdullâh Muhammed b. Yûsuf el-Abderî el-Mâlikî (ö.897/1492), *et-Tâc ve'l- 'iklîl li Muhtasari Halîl*, yy. 1416/1994.
- Molla Hüsrev, *Gurer ve Dürer Tercümesi (İslam Fıkhu ve Hukuku)*, (ter: Arif Erkan), Eser Neşriyat, İstanbul, 1979.
- Muhammed b. Abdulvehhâb b. Süleymân et-Temîmî en-Necdî (ö.1206/1792), *et-Tahâre*, nşr. Sâlih b. Abdurrahmân el-Etram, Muhammed b. Abdurrezzâk ed-Duveys, Riyâd, ts..
- .....*Mecmûatu'l-hadîs alâ ebvâbi'l-fikh*, nşr. Halîl İbrâhîm Mullâ Hâtır, Riyâd ts.
- Mutarrizî, Ebû'l-Feth Nâsir b. Abdusseyyid Ebî'l-Mekârim b. Alî Burhânud-Dîn el-Hâzemî (ö.610/1214), *el-Muğrib fi tertîbi'l-mu' reb*, yy. ts.
- Nefrâvî, Ahmed b. Ğânim b. Sâlim el-Ezherî el-Mâlikî (ö.1126/1714), *el-Fevâkihu'd-Devvânî alâ Risâleti İbn Ebî Zeyd el-Kayravânî*, yy. 1415/1995.
- Nevevî, Ebû Zekeriyâ Yahyâ b. Şeref b. Mürî (ö.676/1278),*Ravdatü't- tâlibîn ve umdetü'l- müttakîn*, Mektebü'l- İslâmî, Beyrut, 1405.
- .....*Şerhu'n-Nevevî alâ Muslim*, Beyrût, 1392/1972.
- .....*Minhâcü't-tâlibîn ve umdetü'l-müftîn*, Beyrut: Dâru'l Ma' rife, (t.y)

- .....el-Mecmû' şerhu'l-Muhezzeb, yy. ts.
- Öğüt, Cemal, *Kadın İlmihali*, Ak-ün, İstanbul, 1947.
- Önder, İlhan, *Kadın-Doğum Propedötik*, 7. bs., Yargıçoğlu Yayınevi, Ankara, 1985.
- Pernoll, Martin, *Obstetrik ve Jinekoloji*, (çev: Ali Ayhan ve Gürkan Bozdağ), Palme Yayıncılık, Ankara, 2002.
- Râfiî, Ebu'l- Kâsım Abdulkerim b. Muhammed b. Abdulkerim el-Kazvîni (ö.623/1226), *el-Azîz şerhü'l- Vecîz*, nşr. Ali Muhammed Avd ve Adil Ahmet Abdü'l- Mevcûd, Beyrut: Dâru'l- Kütübü'l- İlmiyye, 1997.
- Râzî, Ebu Abdullah Muhammed b. Umer b. el-Hasan et-Teymi (ö.606/1210), *Mefâtîhu'l-Gayb*, Beyrut 1420H.
- Remlî, Muhammed b. Ebû'l-Abbâs Ahmed b. Hamza Şemsuddîn (ö.1004/1596), *Nihâyetu'l-muhtâc ilâ şerhi'l-Minhâc*, Beyrût, 1404/1984.
- Rîmî, Muhammed b. Abdullâh b. Ebî Bekr el-Hasîsî es-Sardeî (ö.792/1390), *el-Meânî'l-bedâia fî marifeti ihtilâfi Ehli's-Sunne*, nşr. Seyyid Muhammed Muhennâ, Beyrût, 1419/1999.
- Ruaynî, Ebû Abdullah Muhammed b. Muhammed el-Hattâb el-Mâlikî (ö.954/1547), *Mevâhibu'l-celîl fî Şerhi Muhtasari Halîl*, yy. 1412/1992.
- San'ânî, Ebû İbrâhîm Muhammed b. İsmail b. Salâh el-Kehlânî (ö. 1182/1768), *Subulu's-selâm*, 4. bs., 1379/1960.
- Sağircî, Esad Muhammed Said, *Delilleriyle Hanefî Fıkhi*, (çev: Halil Aldemir, Savaş Kocabaş, Soner Duman), İstanbul: Polen Yayınları, 2009.
- Serahsî, Ebû Bekr Şemsüleimme Muhammed b. Ahmed b. Sehl (ö.483/1090), *el-Mebsût*, Beyrut 1989/1409.
- Sıddîk Hasan Hân, Ebû't-Tayyib Muhammed el-Huseynî el-Buhârî el-Kannûcî (ö. 1307/1889), *er-Ravdatu'n-nediyye*, nşr. Muhammed Nâsiruddîn el-Albânî, Kâhire, 1423/2003.
- .....*Husnu'l-usve bi mâ sebete mine'l-lâhi ve Rasûlihi fî'n-nisve*, nşr. Mustafâ el-Hin, Muhyiddîn Mestû, 2. bs., Beyrût, 1401/1981.
- Sindî, Ebû'l-Hasan Muhammed b. Abdi'l-Hâdî et-Tatvî Nûru'd-Dîn (ö.1138/1726), *Kifâyetu'l-hâce fî şerhi Süneni İbn Mâce*, yy. ts.,
- Şâh Veliyyüllâh, Ahmed b. Abdirrahîm b. eş-Şehîd (ö.1176/1762), *Huccetullâhi'l-bâliğa*, nşr. eş-Şeyh Muhammed Şerîf Sukker, 2.bs., Beyrût, 1413/1992.
- Şevkânî, Muhammed b. Alî b. Muhammed el-Yemenî (ö.1250/1834), *Neylu'l-evtâr*, nşr. Isâmuddîn es-Sabâbî, Mısır 1413/1993.
- .....*Fethu'l-kadîr*, Dimeşk 1414H.
- .....es-Seylu'l-cerrâri'l-mutedeffiki'l-ezhâr, yy. ts.
- .....Derârî'l-mudiyye şerhu'd-Dureri'l-behiyye, Beyrût, 1407/1987.
- .....*ed-Dureru'l-behiyye fî'l-mesâ'ili'l-fikhiyye*, nşr. Muhammed Subhî el-Hallâk Beyrût, 1413.
- Şîrâzî, Ebû İshâk İbrâhîm b. Alî (ö.476/1084), *en-Nuket fî'l-mesâ'ili'l-muhtelef fihâ beyne's-Şâfiî ve Ebî Hânîfe*, (nşr. İmân binti Sa'd et-Tuveyrikî), yy. 1424/1425.
- Şîrbînî, Muhammed b. Ahmed el- Hatîb, *Muğni'l- muhtac ilâ ma'rifeti me'ânî elfâzi'l-Minhâc*, Beyrut: Daru'l- Fikr, ts.
- Şürünbülâlî, Ebu'l-İhlas Hasan el- Vefâî, *Nûru'l-izâh ve necâtü'l-ervâh*, Dâru'l- Hikme, Dimeşk, 1985.
- Tahâvî, Ebû Ca'fer Ahmed b. Muhammed el-Mısırî (ö.321/933), *Muhtasaru İhtilâfi'l-ulemâ*, nşr. Abdullâh Nezîr Ahmed, Beyrut, ts.

- Yavuz, Yunus Vehbi, “Hayız”, *DİA*, İstanbul 1998, XVII, 51-53.
- Yıldırım, Celâl, *Kaynaklarıyla İslâm Fıkhı (İbadât, Muamelât, Ferâiz)*, Konya: Uysal Kitabevi, (t.y).
- Yıldırım, Mülazım, *Klinik Jinekoloji*, 3. bs., Ankara:Çağdaş Medikal Kitapevi, 2002.
- Yıldız, Kemal, *Hanımların Özel Halleri*, İstanbul: Semerkand, 2002.
- Yüksel, Emrullah, “Birgivi”, *DİA*, İstanbul 1992, VI, 191-194.
- Zemaşşerî, Ebû'l-Kâsım Mahmûd b. Amr b. Ahmed Cârullâh (ö.538/1144), *Ruûsu'l-mesâ'il*, (nşr: Abdullâh Nezîr Ahmed), Beyrut: Dâru'l-Beşâir, 1407/1987.
- Zeylâî, Osmân b. Alî b. Mehcen el-Bârîî Fahrudîn el-Hanefî (ö.743/1342), *Tebyînu'l-hakâik Şerhu Kenzi'd-Dakâik ve Hâşiyeti's-Şelebî*, Bulâk, Kâhire 1313H.
- Zuhaylî, Vehbe, *Hanefî Fıkhı (el- Fıkhü'l- Hanefîyyü'l- Müyesser)*, (terc: Yusuf Ciğer), İstanbul: Saâdet Yayınevi, 2014.